

คุณพัฒน์ : ผมอยากแลกเปลี่ยนตรงที่ว่าเราต้องเอาวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนเราเองนี้ ถ้าจะให้ดีเอาข้อมูลของชุมชนนั้นยกขึ้นมาเป็นข้อมูลอย่างหนึ่ง หลังจากนั้นเอากรณีชุมชน เราถึงว่าพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ มันต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมนะครับ เพราะฉะนั้นข้าราชการ เกษตรตำบล เกษตรจังหวัด ข้าราชการในชุมชน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แล้วก็ NGOs มีทั้งวัด ทั้งโรงเรียน เอาข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกัน จัดเวทีนะครับ หัวข้อเรื่องอะไร ผมอยากเห็นว่า มีหัวข้อใดบ้างที่ต้องร่วมกันทำ อาจารย์สมคิดต้องให้ข้อมูลนะครับ หัวข้อเรื่องมองตัวเอง มองชุมชนในอดีต ปัจจุบัน และมองอนาคตของชุมชนของตัวเองว่าจะไปในทิศทางไหน และว่าชุมชนของตัวเองมันบกพร่องตรงไหน และจะสร้างภูมิคุ้มกันตรงไหน การพัฒนาให้ชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ อันนี้เป็นส่วนสำคัญ ผมอยากเห็นตรงนี้ ถ้าชุมชนนั้นเห็นการแก้ไขและการพัฒนาที่ดี อันนี้ก็เหมือนกัน จังหวัดก็เหมือนกัน เกษตรอำเภอเหมือนกัน สร้างความรู้ ประสบการณ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน สังเกตได้ นะครับว่า การพัฒนาขององค์กรผมเขา เกิดจากองค์กรน้อย ๆ ขึ้นมาเป็นเครือข่ายมาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ขึ้นมาเป็นสถาบันการเรียนรู้ ขึ้นมาเป็นสหกรณ์ เคียวยสหกรณ์ของผมเขามันแปลกกว่าหมู่บ้านครับ เกษตรสหกรณ์เกษตรยั่งยืนแม่ทา มันเป็นสหกรณ์ที่ 199 คือความหมายของเกษตรยั่งยืนต้องคิดเหมือนกัน สหกรณ์เกษตรยั่งยืนจะพัฒนาบุคลากรอย่างไร ที่ให้มันมีหัวแรงแบบมาก ๆ หมายถึงพัฒนาให้ หมายถึง ถ้าเราเป็นแค่กลุ่ม 15 - 16 กลุ่มมันคลุมทั้งตำบลทาเหนือ ทาใต้ ถ้าเราเป็นสหกรณ์เราสามารถดึงคนเข้ามาได้มาก และเราก็มีแผนในการพัฒนาบุคลากรให้ได้เข้าใจกระบวนการกระบวนการว่าทำไมสหกรณ์ทั่วประเทศไทย สหกรณ์อยู่ได้ ชาวบ้านอยู่ได้ไหม ชาวบ้านมีหนี้สินมาก จะทำอย่างไรให้สหกรณ์ยั่งยืน ที่นี้จะยั่งยืนแบบไหน ให้ชาวบ้านรู้จักคำว่าเงินกู้ไม่ใช่เงินกู จะใช้อย่างไร ต้องปลูกจิตสำนึกต้องนี้ด้วย ถ้าไม่จำเป็นไม่ต้องไปเอาเงินกู้ ถ้ามันจำเป็นต้องดูกำลังตัวเองว่าจะใช้คืนได้หรือเปล่า ต้องพัฒนาบุคลากรหลาย ๆ กลุ่มต้องเข้าใจกระบวนการพัฒนาภายในชุมชน และนโยบายของรัฐ เพราะนโยบายของรัฐมันกระทบถึงวิถีชีวิตของทุกคน การอยู่ การกิน เพราะฉะนั้นจะต้องสร้างความตื่นตัวในข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าเกษตรกรกรกั่มหน้ากั่มตาทำอย่างเดียวนะครับ ทุกวันนี้ผมเห็นว่าทำไมถึงเป็นหนี้เป็นสินกันมากมาย เพราะกั่มหน้ากั่มตาทำอย่างเดียวนะครับ ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้น การเป็นหนี้ของชุมชนแม่ทาตอนนี้อยู่รอบครัวละหกหมื่นบาท ถ้าไปบวกหนี้ของรัฐเอง รวมกันก็เป็นแสน นี่นับหนี้ในระบบนะครับ ถ้าในสหกรณ์หรือ นอกในระบบในจะขนาดไหน ตรงนี้ผมคิดว่าจะวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้สินนะครับ

อ.สุหทัย : กรณีการเปลี่ยนจิตสำนึกในกรณีอีสานนะค่ะ อยากจะเล่าข้อมูลให้ฟัง เพราะมันเป็นโครงการวิจัยของหมอฟิสิกส์ เขาก็ทำโครงการภายใต้ที่เรื่องที่พยายามสร้างตัวชีวิตความสุขทำกับกลุ่มเกษตรกร มันจะเชื่อมโยงกับเรื่องเมือวาน การเปลี่ยนระดับแรงบันดาลใจ ซึ่งเป็นปกติของชีวิต วิธีการเขาก็จะมีใช้กลุ่มชาวบ้านที่เขาเรียกว่าครูบา ประมาณซัก 20 คน ใช้เป็นสถานีในการศึกษา แต่ละสถานีหากกลุ่มคล้ายกลุ่มเครือข่ายประมาณซัก 20 คนเพื่อที่จะใช้ครูใหญ่สร้างครูน้อย แล้วก็ในส่วนของหมอฟิสิกส์ที่ทำ คือจัดกระบวนการเข้าไป ตั้งคำถามของเป้าหมายของคนเหล่านั้น ความสุขของเขามันคืออะไร ใช้อะไรวัด เช่นความมั่นในชีวิต นั่นหมายถึงการมีที่ดินเป็นของตนเอง แน่่อนตัวชีวิตของเกษตรกรจะไม่เหมือนของคนที่ทำอาชีพอื่น ๆ แต่ที่น่าสนใจก็คือ กระบวนการที่เขาใช้นั้นหลังจากที่มีการทำแล้วเขาจะมีการวัดผลด้วย เกิดการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น ปลูกต้นไม้เยอะขึ้น มีการออมมากขึ้น จัดเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น มีการลดการใช้สารเคมีลง งานวิจัยชุดแรกน่าสนใจมาก เขาเดิมแก้ไขครั้งสุดท้ายส่งให้แก่กลุ่ม คือที่น่าสนใจคือกระบวนการเปลี่ยนจิตสำนึก ถ้าหากคิดว่าสิ่งนี้กระบวนการที่ใช้มันใช้ในบริบทในสภาพแวดล้อมแบบนี้ คนอีสานเขามีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน รูปแบบวิธีการเรียนรู้เขาคงไม่เหมือนกันซะทีเดียว อาจจะเป็นคำถามได้ ในแง่ที่ว่าถ้าจะขยายตัวนี้ออกไป ไปหยิบตัวนี้มาเป็นสมมุติฐาน เราจะทดลองขยายผลในบริบทแบบนี้ในภาคอื่น แล้วมันเกิดอะไร ที่จริงตอนที่ตั้งหลักเราไม่เกี่ยวกับเกษตรทางเลือกเลยนะค่ะ

แต่ว่าเราทำกับทางภาคอีสานที่พยายามหาทางเลือกให้ชีวิตอยู่ แล้วส่วนใหญ่ก็เป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน ไม่ได้ปฏิญาณว่าเขาจะต้องปลอดสารพิษอะไรยังไง แต่จะลดการใช้สารพิษเป็นดีที่สุด อีกตัวหนึ่งที่มันน่าสนใจกับงานอันนี้ก็ถือว่า วิถีคิดเรื่องความเป็นสถาบันของเขานี้แหละ ไม่จำเป็นต้องใช้มิติด้านกฎหมายเข้ามาจับ การเคลื่อนตัวจากการทำงานที่ครอบครัวมาเป็นระดับที่เป็นกลุ่ม ซึ่งกลุ่มของทางอีสานก็มีหลายกลุ่ม กลุ่มพอเซียง พ่อมหาอยู่ กลุ่มคำเคื่อง พ่อผาย แต่ละกลุ่มก็มีสมาชิกของเขาอยู่ ก็เคลื่อนมาเป็นสถาบัน แหล่งเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เนี่ยะ ก็ทำให้ขยายการเรียนรู้ออกไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นนิติบุคคล ไม่จำเป็นต้องไปสร้างสถานภาพทางกฎหมาย แต่ก็ได้ ซึ่งตรงนี้น่าจะมีการเทียบเคียงดูว่า การขยายตัว ถ้าพูดถึงการขยายตัว ทิศทางของสถาบัน หรือองค์กรของเกษตรกร การขยายตัวมันอาจไม่สุดทางอยู่ที่ใด เสมอต้น แต่มันสถาปนาตัวเอง จนเวลาคนพูดถึงก็จะพูดถึงเครือข่าย 20 กลุ่ม โดยชาวบ้านที่เข้ามาดูประมาณ 200 แล้วก็ตั้งเป้าขยายไปเรื่อย ๆ เมื่อเช้าที่เพิ่งไปไว้ว่า จะขยายตัวภายใน 1 ปี หรือ 5 ปี เอา 100 ครอบครัว ใน 22 อำเภอเนี่ยะ แหม น้อยจัง เพราะว่า ถ้าเวลาทำงาน ถ้าทำงานจีนนั้นออกมาดู การขยายนั้นจะใช้ระบบวิเทศ เพียงแต่ว่ามันต้องจับให้ได้ว่ามีใครอยู่ตรงไหนบ้าง แล้วเอามาใช้เป็นสถานี่เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกัน เพราะฉะนั้นในแง่ของกระบวนการที่จะทำอะไรสักอย่าง ในแง่ของความ เป็นสถาบันจึงกลุ่มเกษตรกรที่เคลื่อนไหวแบบนี้ สามารถทำงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน ทั้งสองมิติคิดว่าน่าสนใจ ก็อยากจะเล่าในฟัง เพราะนักวิชาการเขาเริ่มคิดว่า เราจะเข้าไปหนุนกระบวนการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ได้

คุณวิจิต : ด้านเกษตรยั่งยืน ที่ศึกษาในกรณีของแม่ทา มองอยู่ที่สถาบันเกษตรยั่งยืนแม่ทา เมื่อวานก็คุยกันว่า การก่อเกิดมันต่างกันในเรื่องที่ว่า การสร้างที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ เป็นกลุ่มเกษตรกรก็ได้ เป็นสหกรณ์การเกษตรก็ได้ ซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะว่ามีเงินกู้ เงินจาก ธกส. ก็ตาม สหกรณ์ก็ตาม ซึ่งตรงเนี่ยะ แม่ทาการก่อเกิดก็คล้ายแบบนั้น แต่ว่าเกร็ดเอ่ยนูน ตรงนี้คิดว่ากลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ที่มีอยู่ ส่วนใหญ่ก็จะมองว่าจะซื้อปุ๋ยในเกษตรกรถูก ๆ พยายามต่อรองราคา การลดต้นทุนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร น่าจะเป็นสิ่งที่จะต้องถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่นได้ ทำอย่างไรที่จะให้สถาบันเกษตรกรทั้งหลายทะลุตรงนี้ออกไป ไม่ใช่รองรับประมาณของปีนี้ต่อไปเรื่อย ๆ เขียนโครงการนั้น โครงการนี้ออกมา วิถีคิดก็คือการจัดสรรงบประมาณว่าจะสร้างประโยชน์ให้กับชาวบ้าน เกษตรกรหรือไม่ ทำอย่างไรที่จะทำให้สถาบันเกษตรเหล่านี้เปลี่ยนวิถีคิดให้ว่า จากเป็นผู้รับอย่างเดียวมาเป็นผู้ให้ ได้ไหม ในกรณีของแม่ทา และกรณีของอีสาน

คุณนิคม : ผมขอเสริมข้อมูล จริง ๆ แล้วแม่ทามีคนเข้าร่วมประชุมค่อนข้างเยอะ เราคาดหวังว่าจะให้มีสถาบันอื่น ๆ เข้าร่วมเยอะ ๆ แต่ว่าเอาไปเอามามีคนคิดกันไม่กี่คน คือชาวบ้านแม่ทา เพราะฉะนั้นรายละเอียดมันเลยมาลงที่แม่ทาลึก ซึ่งจริง ๆ แล้ว พัฒนาการที่แม่ทามันเกิดจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่นี้เนี่ยะประเด็นว่าตัวเกษตรกรหรือตัวสถาบันมี 2 ตัวใหญ่ ๆ คือ 1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องการความรู้ในเชิงเทคนิค สร้างผู้นำใหม่ ๆ ขึ้น มา อีกอันหนึ่งคือเรื่องการบริหารจัดการองค์กร อย่างกรณีสหกรณ์ที่แม่ริม กว่าจะมีการเป็นสหกรณ์ได้มี มีปัญหาเกิดขึ้นก็เยอะ มีปัญหาเรื่องการเงิน บัญชีก็ดี อันนี้มันคือปัญหา พอมาระดับหนึ่งก็มีความไว้วางใจกันมันจะไม่มี ดังนั้นการที่สหกรณ์จะมองแยกส่วนกัน มองแค่ตัวบุคคลมันไม่ใช่ แต่ว่าอันนั้นก็คือปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ถึงข้อมูลการสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งมันต้องเน้นนิติบุคคล แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าระบบภายในเนี่ยะ สหกรณ์ก็จะมีในเรื่องของการตรวจสอบบัญชี กรณีที่แม่ริมมองเห็นชัดเจนเลยครับ หลังจากเป็นสหกรณ์แล้วเนี่ยะ คนเพิ่มขึ้น เป็นตัวชีวิตร้อยอย่างหนึ่งว่า จากการที่เป็นเครือข่าย จะยุบหรือไม่ยุบหรือ พอมาเป็นสหกรณ์ธุรกิจมันไปได้ระดับหนึ่ง แต่ว่าขบวนการค่อนข้างจะคิดหนักเหมือนกันว่ามันเป็นโจทย์ที่แม่ทาเหมือนกัน เพราะตอนนี้ง่ายจัง จดทะเบียน ดังนั้นแนวทางของของแม่ทาจึงมี 2 ทาง คือ ตั้งสถาบันการเรียนรู้ทรัพยากรเกษตรยั่งยืนเพื่อที่จะมาจัด

กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ขณะเดียวกันตอนที่จัดเป็นสหกรณ์เพื่อที่จะมาจัดกระบวนการจัดการ มันมี 2 รูปแบบ อยู่ในชุมชนนี้

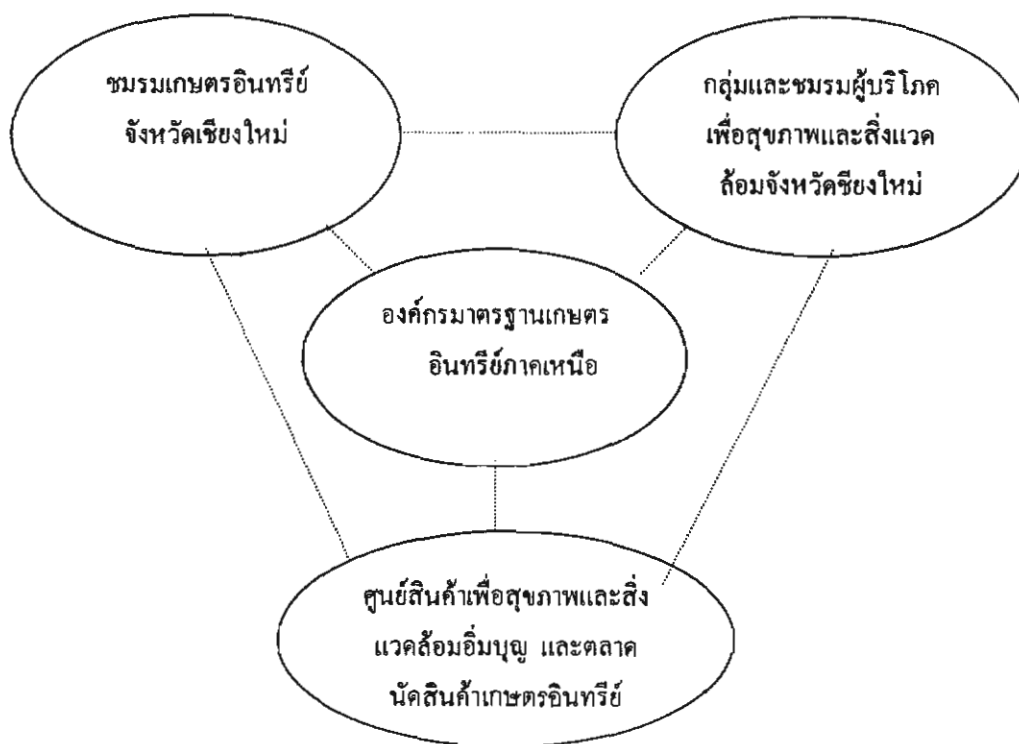
อ.พฤษ : ในประเด็นเรื่องของสถาบันผมคิดเรียกว่าการยกระดับเป็นสถาบันเกษตรกรก็แล้วกัน ณ ตอนนี้อาจจะให้เชื่อมโยงกับสิ่งที่เราพูดมาว่า งานสหกรณ์ จะเป็นสถาบันเกษตรกรมันยกระดับมาในระดับหนึ่งคงไม่ทำในเรื่องของการผลิตของตัวเองเพียงอย่างเดียว คงรุกไปในเรื่องของการพัฒนาเทคโนโลยี อย่างเช่นเมื่อเข้าเราพูดถึงการสร้างพันธุ์พืชใหม่ ๆ อาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องของ พูดถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเข้าไปด้วย ศูนย์ถ่ายทอด เข้าไปร่วมกับสถาบันภายนอก ในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วย แต่ที่สำคัญถ้าพูดถึงการเป็นนิติบุคคลแล้วเนี่ย ทัศนะในการบริหารจัดการองค์กรมีความสำคัญ โดยเฉพาะถ้าจะเชื่อมกับองค์กรภายนอก ที่นี้อันที่ 2 ก็คือว่า นี่เป็นโจทย์ที่เราจะดูกัน ได้ก็คือว่า ในการทำงานระดับสถาบันตอนนี้ กรณีที่เรามีอยู่มีอยู่ 3 แบบด้วยกัน 2 แบบใหญ่ก็คือ กลุ่มธรรมชาติ หรือกลุ่มจัดตั้ง กลุ่มธรรมชาติตอนนี้ เริ่มจากเครือข่ายการเรียนรู้บวกกับสถานภาพการเป็นสถาบันนิติบุคคล กรณีเชิงใหม่ กับเครือข่ายการเรียนรู้ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นสถานภาพทางกฎหมาย เช่นในอีสาน ทั้งหมดอันนี้จะเป็นกระบวนการเดียวกัน คือสร้างจิตสำนึก บวกกับอีกอันหนึ่งที่เป็นของรัฐที่เราไปจัดตั้งลองดูซิว่า เงื่อนไขแบบไหนที่ทำให้ทำงานได้ และอะไรที่ทำให้ทำงานไม่ได้ อันนี้เป็นส่วนปลีกย่อยที่ต่าง ๆ ที่เขามารองรับ อยากที่นิคมนำเสนอไปแล้ว

5. กลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต – ผู้บริโภค

คุณชมชวน นำเสนอ : กลุ่มนี้มีสมาชิกจำนวน 10 ท่าน มีเกษตรกรจากชมชมผู้ผลิตสินค้าและสิ่งแวดลอมจ. เชียงใหม่ จากตลาดนัดสินค้าเกษตรยั่งยืน มีดร.พิพัทธ์จากสมาคมมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ มีอาจารย์สุรเดชจากชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม มีคุณพนมพร มาจากศูนย์สินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอมอัมบุญ มีคุณพงษ์ พลเยี่ยม มาในนามส่วนตัว

กลุ่มนี้เริ่มจาก การทำความเข้าใจความหมายตลาดทางเลือกก่อนว่า ตลาดทางเลือกสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ความสัมพันธ์ที่กระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับผู้บริโภคในการจัดการผลผลิตเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีเป้าหมายคือความมั่นคงของอาหาร สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดลอม หลังจากนั้นได้เริ่มดำเนินงานของแต่ละคน โดยเริ่มจากคุณสุพรรณ ได้เล่าว่ากลุ่มของพี่สุพรรณปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีมาสู่เกษตรยั่งยืนโดยมีรูปแบบเป็นเกษตรอินทรีย์ ที่เชียงใหม่ก็มีการรวมตัวกันเป็นชมรมผู้ผลิตสินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม จ.เชียงใหม่ หลังจากนั้นชมรมก็มาทำเรื่องการตลาด มีการรวมกันทำ เช่นทำศูนย์สินค้าเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดลอม ในปี 36 ปรากฏว่าไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตที่ผลิตได้ทุกชนิดก็เลยมาจัดตั้งตลาดนัดขึ้นมา มีการทำตลาดนัดสินค้าเกษตรยั่งยืนขึ้นมาในปี 2537 แรกก็มีที่หน้าศูนย์อัมบุญ หลังจากนั้นก็ขยายไปที่ Y.M.C.A. เสาหิน ในวันเสาร์ และในปี 2543ที่ผ่านมาได้ขยายตัวไปที่โรงเรียนคาราวิทยาลัย เปิดจำหน่ายในวันพุธ และที่เทศบาลลำพูน โดยเปิดจำหน่ายในวันอาทิตย์ นะครับ และไปทำที่หน้าที่ว่าการอำเภอแม่อรม ทุกวันศุกร์ ปัญหาของตลาดนัด คือที่อัมบุญคับแคบ อยากหาที่ใหม่ที่กว้างขวาง คุณพนมพรพูดถึงเรื่องศูนย์อัมบุญ จัดตั้งปี 36 ได้ผลผลิตจากชมรมผู้ผลิต ได้จากกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในประเทศ มีผัก ผลไม้ สมุนไพรแปรรูป ส่วนอาจารย์พิพัทธ์บอกว่าที่ผ่านมามีได้ร่วมกันจัดตั้งองค์การมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ขึ้นมา ในภาคเหนือขึ้นมา มีการพัฒนาและวิจัยมาตรฐาน ดังมาปี 37 ปัจจุบัน มีการมการ มีธรรมนูญ มีระเบียบ มีตรา มีผู้ตรวจสอบ มีเกณฑ์มาตรฐานพืชผักอินทรีย์ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการจดทะเบียนเป็นสมาคมมาตรฐานเกษตร

อินทรีย์ภาคเหนือ ปัญหาคือว่า สาธารณชนยังรู้จักในวงแคบ เกณฑ์มาตรฐานที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุม ทางด้านการแปรรูป เลี้ยงสัตว์ แนวทางอื่น ๆ จะนำเกณฑ์มาตรฐานพืชผัก ไปทดสอบกับพื้นที่กลุ่มใหม่ ส่วนงานวิจัย คิดว่าจะเป็นประเด็นเรื่องการแปรรูป มาตรฐานการแปรรูป อาจารย์สุรเดชมาในฐานะประธานชมรมผู้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกิดการรวมตัวระหว่างชมรมผู้บริโภคอาหารปลอดภัย และชมรมอาสาสมัครคุ้มครองผู้บริโภค พุทธหลายอย่างนะครับอาจารย์สุรเดช บอกว่าหัวใจของผู้บริโภคคือความพอใจในสินค้าเกษตรอินทรีย์ อาจารย์เสริมได้ครับ ปัญหาคือองค์กรยังไม่เข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็มีงานวิจัยของสกว. เราพยายามจะขยาย เพราะว่า การทำชมรม การที่ชมรมมีสมาชิกเป็นปัจเจก มาแต่ละที่แต่ละทางเป็นธรรมชาติ มีวิถีชีวิตต่างกัน เวลาประชุมก็มาน้อยนะครับ การปฏิบัติการค่อนข้างมีน้อย การเข้าไปในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีฐานโดยเฉพาะโรงเรียนเป็นหลักสำคัญ มีการวิจัยเฉพาะลงไปโรงเรียน มีการวิจัยใน 7-8 โรงเรียน ในจังหวัดเชียงใหม่ ไปที่เทศบาลและผู้บริโภคทั่วไป และตอนนี้โรงเรียนต่าง ๆ จนถึงขั้น บางโรงเรียนเริ่มจะวิจัยในเรื่องของหลักสูตรนะครับ อันนี้เป็นเรื่องของผู้บริโภคที่เข้าร่วม อีกท่านหนึ่งคือคุณพงษ์ บอกว่ามาในนามส่วนตัวนะครับบอกว่าต้องมีการทำ ต้องมีการควบคุม และบอกว่าต้องคุยกันเรื่องเทคโนโลยีการแปรรูป ทางพาณิชย์จังหวัดบอกว่ามีเจ้าหน้าที่เพียง 3 คนเอง มีงานเยอะมาก ก็เลยปีที่ผ่าน ดูเหมือนกับการเน้นคุณภาพชีวิตชาวต่างประเทศ มากกว่าคุณค่าของคนในประเทศ แต่ที่ผ่านมานั้นการส่งออกมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นข้าว ผัก ผลไม้ไก่ เป็นอะไร ให้คนอื่นได้คุณภาพดี แต่ว่าไม่มีโอกาสให้คนไทยได้มีคุณภาพที่ดี ปลัดกระทรวงพยายามพูดถึงเรื่องพวกนี้ ความคิดของทางพาณิชย์ให้หันมาจับคุณภาพชีวิตของคนไทยได้อย่างไร ก็มีการคุยกัน คุณเนตรดาวในฐานะที่ทำในกลุ่มหนังสือพิมพ์ เคยทำหนังสือพิมพ์ ให้ความสนใจและให้ความสำคัญ คุณอุไรรัตน์ก็ทำเรื่องวิทยุครับ มีการทำวิทยุในกลุ่มเกษตร โดยมีเขาเกษตรมาเป็น ดีเจ เอามาเป็นผู้ดำเนินรายการ นำเสนอเรื่องเกษตรยั่งยืนนะครับ ปัญหาโดยรวมถ้าสรุปก็คือว่าทุกกลุ่มพอจะเขียนมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้ครับ

เราได้คุยกัน บางคนก็บอกว่าทำไมเราคุยกันเรื่องเทคนิคการจัดการ ไม่คุยเรื่องแนวคิด จริง ๆ แล้ว ทั้งหมดยกมวรวมตัวกันเพื่อที่จะไปจัดการระเบียบของสังคม การเปลี่ยนระบบวิถีชีวิตใหม่ การพูดถึงสิทธิของเกษตรกรและผู้บริโภค นี่น่าจะเป็นเป้าหมายของเรา โยที่กลุ่มต่าง ๆ อย่างที่พูดถึงเมื่อกี้ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรมาตรฐาน องค์กรผู้ผลิต องค์กรผู้บริโภค ทำอย่างไรที่จะเชื่อมโยงระหว่างองค์กรผู้ผลิตกับผู้บริโภคทำอย่างไรให้เข้มแข็ง และหนุนช่วยกัน คือมีองค์กรมาตรฐาน และตลาดเป็นผู้สนับสนุน ปัจจุบันนี้ถ้าสรุปถือว่าตลาดมีศูนย์อำนวยการแล้ว มีโรงเรียนต่าง ๆ ที่พร้อมจะเปิดตลาดนัด มีเทศบาล องค์กรกรผู้บริโภค ชมรมผู้บริโภค ชมรมผู้ผลิตก็มีกลุ่มต่าง 17 กลุ่ม แต่ไม่สามารถที่จะมีอำนาจต่อรอง หรือปรับเปลี่ยนให้บรรลุเป้าหมายคือการเจริญของสังคมได้มากเท่าไร เพราะความคิดและการปฏิบัติของทั้ง 2 ส่วน ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภคแตกต่างกัน เช่น บางทีก็บอกว่า การผลิตในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการตลาดเกษตรเอา “ผลผลิตนำการผลิต” ส่วนผู้บริโภคเอา “ตลาดนำผลผลิต” เอาสินค้าเป็นตัวนำการผลิต ผู้บริโภคเน้นผลผลิตเป็นหลัก ผลผลิตที่สวยงาม ขนาดเท่าเทียม ตรงข้ามกับเกษตรกรเน้นที่กระบวนการผลิต หมายถึงว่าผลผลิตจะดีต้องเน้นที่กระบวนการผลิตที่ดี เราถึงพูดถึงเรื่องเกณฑ์มาตรฐาน และให้ความสำคัญเรื่องกระบวนการมากกว่าการให้ความสำคัญเรื่องผลผลิต ส่วนเรื่องตลาดมีหลายรูปแบบ อย่างที่ว่า ตลาดนัด ตลาดขายตรง มองไปถึงเรื่องการสร้างตลาดกลาง ซึ่งที่ประชุมคุยกันว่าตลาดใหญ่ ๆ น่าจะเป็นตลาดค้าส่ง ในลักษณะนี้นะครับ สรุปแลกเปลี่ยนกันไปแลกเปลี่ยนกันมา ท่านอาจารย์พญกฤษ์เดินมาพอดีได้จังหวะคือ ได้ 3 หัวข้อใหญ่ ๆ นะครับ เป็นประเด็นคำถามนะครับ คำถามที่หนึ่ง ก็คือว่า รูปแบบและระบบการส่งเสริม หรือการสร้างกระแสให้ผู้บริโภคที่สอดคล้องกับปรัชญาและระบบการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืนได้อย่างไร หมายถึงว่า การส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีวิถีชีวิต หรือผู้บริโภคสอดคล้องกับปรัชญา ปรัชญาที่ว่าก็คือมีความสุขอย่างที่ว่าเป้าหมายโดยรวมนะครับ อย่างที่ว่าความสุขสงบ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสุขภาพ จะทำอย่างไรถึงจะให้ผู้บริโภคสอดคล้องกับปรัชญา ซึ่งอาจารย์สุรเดชจะเป็นโต๊ะโผเรื่องนี้ครับ สองคือ รูปแบบตลาดในชุมชนหรือท้องถิ่น ตลาดนัดหรือตลาดท้องถิ่น ควรจะเป็นอย่างไรที่จะลดต้นทุนการจัดการตลาด หมายถึงถ้าพูดถึงเรื่องตลาดไม่ใช่ตลาดแบบตลาดแนวตั้ง เป็นตลาดแนวนอน ตลาดใต้ดิน ไม่ใช่ตลาดแนวตั้ง จะทำอย่างไรให้ขยายสู่ระดับอำเภอ ถ้าจะทำ จะทำแบบไหน อย่างไร รวมทั้งพูดถึงการลดต้นทุนในการจัดการตลาด เพราะว่าตลาดทั่วไปมันเป็นตลาดที่ใช้ต้นทุนการจัดการสูงมาก พูดถึงแต่สินค้า Product แรก ต้องหีบห่อสวยงาม ขนาดดี อะไรพวกนี้ ถ้าพูดถึงการประชาสัมพันธ์ก็ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ ถ้าพูดถึงตลาดต้องเป็นห้องแอร์ ชูเปอร์มาร์เก็ต อะไรพวกนี้ จะทำอย่างไรที่จะลดต้นทุนพวกนี้ได้ ถ้าลดต้นทุนได้ ราคาก็จะยุติธรรม ผู้ผลิตขายได้ราคาสูงขึ้น ผู้บริโภคได้ซื้อในราคาที่ยุติธรรมหรือถูกกลง ประเด็นที่สาม พูดถึงเกณฑ์มาตรฐานครับ เกณฑ์มาตรฐานผลผลิตสินค้าเกษตรยั่งยืน ควรมีการสอดคล้องกับระบบผลผลิตเกษตรยั่งยืนได้อย่างไร หมายถึงว่าการตั้งเกณฑ์มาตรฐานไม่ใช่เอารูปแบบจากข้างนอกเข้ามาใช้ ทำอย่างไรที่จะให้เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สอดคล้องกับการผลิตเกษตรยั่งยืน ซึ่งเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ นี้คุยกันคร่าว ๆ ว่าน่าจะมีประเด็นอยู่ 3 ประเด็น โดยมีเรื่องที่ 3 คืออาจารย์พิพัทธ์รัตน์ เรื่องที่ 2 คือ พี่สุพรรณ เรื่องที่ 1 คืออาจารย์สุรเดช นี่ก็กลุ่มผู้ผลิต ผู้บริโภค ตลาดทางเลือก

อ.พญกฤษ : เชิญครับ

คุณเดชา : คือตลาดจะขึ้นอยู่กับฐานการผลิตของเรา คือเกษตรกรทางเลือกหรือเกษตรยั่งยืน เกษตรกรต้องการผลิตเพื่อบริโภคนะครับ การตลาดมาทีหลัง เพราะฉะนั้นการผลิตต้องเน้นความต้องการของตนเองเพื่อชุมชนก่อน แต่ว่าตลาดมันปฏิเสธไม่ได้ ซึ่งตลาดจะต้องตอบสนองความต้องการของครัวรั้วก่อนคือสิ่งที่ปลูกคนในครอบครัวจะต้องได้บริโภคถือว่าเป็นรายได้เหมือนกัน คือมันไปลดรายจ่ายข้างนอก ถือเป็นรายได้ของเรา อันที่สองคือตลาดในหมู่บ้านตัวเอง เพราะว่าในหมู่บ้านของตัวเองก็กินของตัวเองไม่ต้องไปไกล ไม่ต้องเสียอะไร อันที่สามคือ

ตลาดข้างทาง ตลาดข้างถนน ถ้าบ้านติดถนนใครผ่านเขาก็ขายเขาไป และนี่ก็ถูกที่สุด ถ้าเหลือก็ไปขายตลาดในเมือง ถ้าเหลืออีกก็ตลาดในประเทศ ตลาดต่างประเทศ ซึ่งมันจะเหลือน้อยลงไป น้อยลงไป ซึ่งการจัดการตลาดถ้าต่างกันมาก ๆ ก็รวมตัวกันตั้งขาย เป็นการลดต้นทุน อันนี้เป็นการมองคนละมิติ เพราะฉะนั้นการมองแบบนี้มันจะทำให้การผลิตต่างไปด้วย ไม่ใช่ว่าเกษตรกรทางเลือกจะไปฝากขายในตลาดอย่างนี้คิดว่ามันผิดแนว เพราะฉะนั้นเกษตรกรยังยืนมันต้องเป็นตลาดแบบยังยืนด้วย ผู้บริโภคต้องเป็นผู้บริโภคอย่างยังยืน ถึงแวดล้อมยังยืน มันคนละระบบมันคนละแนวคิด มันคนละวิถี เพราะฉะนั้นทั้งหมดจะต้องสร้างขึ้นมา ถ้าจะสร้างตลาดของสินค้าเกษตรทางเลือก ต้องสร้างผู้บริโภคขึ้นด้วย ต้องสร้างนะครับ ไม่ใช่ไปรอผู้บริโภคที่มีอยู่ เมื่อเข้าใครบอกว่าเรามีผักพืชบ้านแต่เขาต้องการผักจีน เราทำให้เขาไม่ได้อะไรอย่างนี้ คนกินยังไม่ได้ปรับตัวเข้ากับระบบชีวิตแบบยังยืนของคนไทย เพราะฉะนั้นการวิจัยจะเน้นเฉพาะด้านตลาด ต้องเน้นด้านผู้บริโภคด้วย ผู้บริโภคต้องเป็นขบวนการเดียวกัน ผู้บริโภคต้องเปลี่ยนแนวคิด วิถีชีวิต ต้องมาสัมพันธ์กับเรา ผู้ผลิตจะมารองรับความต้องการของผู้บริโภคเพียงอย่างเดียวไปได้ คิดว่าอันนี้ต้องเปลี่ยนมาก ๆ เลยครับ พอมันเปลี่ยนมาก ๆ แบบนี้ งานวิจัยต้องครอบคลุมทั้งหมด ถ้าไม่ครอบคลุมหมดมันจะเกิดปัญหา เพราะว่ามันจะไม่เป็นระบบ แล้วก็จุดมุ่งหมายของเกษตรกรยังยืนไม่ใช่การใช้บริโภคซึ่งกันและกัน แล้วตอบสนองซึ่งกันและกัน มันคือการเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนมุมมองชีวิตโลก ปรัชญาของชีวิต มันต้องรวมไปในงานวิจัยด้วย จำได้ว่าอาจารย์ประเทศ บอกว่าชุมชนเข้มแข็งต้องมีเกษตรกรยังยืนเข้าไปด้วย เพราะฉะนั้นการมองแบบนี้มันจะโยงกันได้ เพราะเราเอาเกษตรกรยังยืนเป็นตัวหลัก คิดว่าจะเป็นไปได้ ต้องมีชุมชนที่เข้มแข็ง ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีเศรษฐกิจแบบนี้ ต้องมีการเมืองแบบนี้ ต้องมีสภาพแวดล้อมแบบนี้ มันก็ต้องมาแวดล้อมเกษตรกรยังยืนอยู่ได้ ถ้าเราเอาชุมชนเข้มแข็งก็ต้องเอาเกษตรกรยังยืนเข้ามารองรับ ผมคิดว่าทุกอย่างเราจะจับเอาอะไรมาเป็นตัวกลางก็ได้ แต่ว่าสิ่งที่มันแวดล้อมมันเป็นปัญหาเดียวกันหมด มันเป็นกระบวนการเดียวกันหมด ดังนั้นผมไม่คิดใจที่คุณหมอท่านชี้แจงความสุขในชนบท มันต้องเอาเกษตรกรรมยังยืนเข้าไปด้วย เพราะมันเป็นความจริง ถ้าไม่มีคนทำมันก็ไม่เกิด เพราะฉะนั้นมันต้องมีคนทำ ทำให้เกิดตลาดที่ว่านี้ ทำให้เกิดการเมืองแบบนี้ ทำอย่างไรที่จะสร้างใจที่ยั่งยืนมาที่ปฏิบัติได้จริง

อ.สุชน : ขออนุญาตนะครับ คือก่อนข้างมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย ผมอยากจะมองว่า เราเอาเกษตรกรยังยืน เกษตรธรรมชาติของเกษตรกรรายย่อยมาหาจุดแข็ง จุดแข็ง แล้วเรามองไปในเรื่องปัจจุบันในแง่ของการแข่งขัน ว่ามีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไร ถ้าเรามองตรงนี้เราจะมองออกเลยว่า เกษตรกรรมแบบนี้ เกษตรกรรายย่อยมีจุดเยอะมากเลย เท่าที่ฟังเราจะพูดกันถึงเรื่องในด้านพืชเพียงอย่างเดียวจะครับ แล้วอีกจุดหนึ่งก็คือเกษตรกรยังยืนหรือเกษตรธรรมชาติจึงไม่ขายออกไป ก็อยู่ในวงจำกัด ในมุมมองขอแลกเปลี่ยนว่า เราอยากจะบอกทำอย่างไรที่จะทำให้เกษตรกรยังยืนสามารถทำเป็นอาชีพได้ มีรายได้ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ใหญ่ขึ้นมา ซึ่งเกี่ยวกับองค์กร สถาบันต่าง ๆ ของเรามากขึ้น ผมจะยกตัวอย่างของทางบริษัทจุดแข็งที่บริษัทใหญ่ทำให้ได้ แล้วกระแสนี้ก็เอื้อ เช่นเรื่องของการผลิตสัตว์ปลอดสารเคมี หรือสัตว์อินทรีย์ ตัวหนึ่งที่อยู่ในยุโรปคือ ฟาร์มใหญ่ไม่สามารถเลี้ยงสัตว์แบบปลอดสารเคมีได้ แต่รายย่อยสามารถทำแบบปล่อยได้ ถ้าเราสามารถผลิตออกมาได้ และรัฐบาลก็เปิดสำหรับเรื่องนี้ เมื่อเราได้รับการขยายออกไปก็น่าจะง่าย จากการที่วิเคราะห์ SWOT เราก็รู้ว่าตลาดต้องการอะไร แล้วผู้ผลิตจำเป็นต้องผลิตให้สอดคล้องกับตลาด ปัญหาต่อไปที่เราไป ปัญหาต่อไปถ้าเราไปทำระหว่างประเทศ เพราะฉะนั้นเราต้องคิดว่าเราจะผลิตอย่างไรให้พอดีไม่ใช่ผลิตออกมาแล้วก็เหลือ ด้านเป็นผักถ้าเหลือก็สามารถไปกระจายในหมู่บ้านได้ ในแง่ของสัตว์ก็เหมือนกัน แต่จะรุนแรงกว่านี้

คุณอุบล : ผมว่าถ้าเรามองพลเมืองเป็นฐานผู้บริโภคทั้งหมดนี้ละ ถ้ามองพลเมืองไทยนะครับ ผู้บริโภคทุกคนเรามีผู้บริโภคที่คุณภาพต่ำพอสมควร ประเทศเราเป็นผู้บริโภคที่บริโภคด้วยตา ดูแล้วก็เลือกซื้อ ถ้ามองในห้องนี้

รู้ไหมครับ ว่าอ้ายพัฒน์จะเป็นผู้บริโภคมี่คุณภาพที่สุด เพราะอ้ายพัฒน์อาจจะอธิบายเสียตัวนี้ได้ว่า ใครเป็นคน
ทอ และตัดเย็บที่ไหน แต่ผู้บริโภครส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจข้อมูลของสิ่งของตัวเองบริโภค ที่ผมเรียกว่าบริโภคด้วยตา
ซึ่งถือว่าการบริโภคที่คุณภาพต่ำ ซึ่งผมคิดว่าต้องสร้างด้วย และก็กลไกที่โจทย์ข้อที่หนึ่งดูเหมือนจะเป็นโจทย์
ที่พยายามจะสร้างผู้บริโภคมี่คุณภาพ ผมมีเพื่อนที่ทำงานแถวเมืองกาญจน์เขาบอกว่าบริษัทโทเทลกับยูโรเคเว
กลัวการบอยคอตของผู้บริโภคมาจากกรณีวางท่อ เขาจึงเอาเงินให้ปตท. ไปให้ตำรวจที่ทองผาภูมิ ก่อนหน้าที่จะ
เกิดเรื่องประมาณ 8 เดือน แต่ว่าผู้บริโภคในประเทศไทยก็ยังไปไม่ถึงที่จะไปบอยคอตใคร อันนี้เป็นเรื่องจริง
เพราะฉะนั้นความยากลำบากของเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืนก็ไม่ได้เข้ามาอยู่ในใจ อยู่ในความสนใจของผู้บริโภค
ที่อยากจะกินผักปลอดสารเคมีเลย เพราะฉะนั้นจะต้องมีกลไกที่พยายามทำ ผมทราบว่าผู้บริโภคที่จะบริโภคอะไร
ด้วยข้อมูลที่มากไปกว่าการเลือกซื้อสินค้าด้วย

คุณวิจิต : ทำไมบ้านเราถึงเปลี่ยนไป ไม่เหมือนคนจีน ซึ่งเมื่อคนจีนไปอยู่ที่ไหนเขาก็จะบริโภคแบบจีน เมื่อคน
ไทยเข้าไปทำงานกับคนจีน คนไทยเราก็เปลี่ยนวิธีการกินเป็นแบบจีน บริโภคผักจีน เรียกร้องผักคะน้า ผักกวางตุ้ง
ซึ่งที่จริงเรามาจะบริโภคผักพื้นบ้านของเรา ตรงนี้มันจึงขยายไปสู่ระบบการผลิต การนำเข้าการผลิตก็ต้องเปลี่ยน
ไปเพราะคนจีนเป็นคนทำการค้า ซึ่งมันเปลี่ยนไปหมดเลย เราทานอาหารไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ สภาพ
แบบบ้านเราต้องบริโภคผักพื้นบ้าน เรากับไปกินพวกผักจีน ซึ่งเป็นอาหารที่เหมาะสมสำหรับคนที่อยู่มีอากาศหนาว
ตอนนี้เราก็เปลี่ยนไปกินแบบฝรั่งอีก เราจะเปลี่ยนวิธีการผลิตอีก ด้วยความที่เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราจึงกลายเป็น
ทาสทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเราจะต้องทำให้ผู้บริโภครู้จักพึ่งตนเองได้ คือหันมากินแบบไทย เพราะฉะนั้นตลาด
ต้องปรับตัวด้วย ผู้บริโภคต้องปรับตัวด้วย ไม่ใช่ให้ผู้ผลิตเป็นผู้ปรับตัว ผู้บริโภคจะไม่ใช้บริโภคเพื่อสุขภาพเท่า
นั้น ต้องเชื่อมโยงไปถึงว่า ถ้าบริโภคไม่ถูกต้องมันจะส่งผลกระทบต่อเรื่องใดบ้าง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าผู้
บริโภคบางคนจะเห็นความสำคัญเพื่อบริโภคเพื่อสุขภาพเท่านั้น ถ้าเราเปลี่ยนที่คนกินด้วย ว่าจะต้องบริโภคที่
คำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ด้วย ไม่ใช่มีเงินแล้วจะบริโภคในสิ่งที่ตนเองอย่างบริโภค แบบนี้ทุกสิ่งก็อยู่ไม่ได้

อ.พฤษัย : ข้อสังเกตของวิจิตก็เหมือนกันว่า จะสนับสนุนคำถามข้อที่หนึ่ง ว่าในเรื่องของรูปแบบ และระบบการ
ส่งเสริม และการสร้างกระแสให้กับผู้บริโภคที่ใช้ข้อมูลถูกต้อง และสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการผลิตของ
เกษตรยั่งยืนจะทำได้อย่างไร

อ.สุชน : ถ้าเราดูจุดแข็ง จุดอ่อนของเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรธรรมชาติ มีจุดแข็งก็คือไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และ
อีกอย่างหนึ่งคือไม่ทรมาณสัตว์ ซึ่งตรงนี้สามารถเป็นประเด็นที่จะทำให้ผู้บริโภคตระหนักตรงจุดนี้ ซึ่งเป็นจุดนี้
ผมถือว่าเราสร้างให้เป็นจุดแข็งของตัวเอง แล้วก็นำส่วนที่เราพูดกันในเรื่องตลาดเราอาจจะมองคนละประเด็นกัน
ตลาดเรามองความหมาย ว่าตลาดในปริมาณขนาดนี้เราจะผลิตให้ได้ขนาดนี้ มันไม่ใช่ว่าตลาดเราต้องการแบบนี้
เราจะต้องไปงอนจ้อ เราต้องพึ่งเขาตลอดไปมันไม่ใช่ เท่าที่ผมสังเกตในเชียงใหม่ที่ผู้บริโภคใช้พืชผักปลอด
สารเคมีเยอะมาก แล้วผมเข้าใจทุกคนจะใช้คุรานี้กันหมดนะครับ

อ.พฤษัย : ข้อเสนอของอาจารย์กับของคุณเดชาก็เข้าไปในส่วนของคุณแบบตลาด ซึ่งได้ขยายออกไปว่าให้มองเรื่อง
ของครอบครัว หมู่บ้าน ริมทาง อำเภอ จังหวัด ในขณะเดียวกันเราเข้าไปดูในเรื่องของผู้บริโภค ซึ่งมีระดับแตกต่างกัน
กัน กลุ่ม หรือเป้าหมายอาจจะแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นข้อมูลที่เรานำมาใช้จะแตกต่างกันบางส่วน อันนี้ก็จะอยู่ในข้อ
หนึ่ง และข้อสอง

คุณทรงพล : ผมคิดว่าที่เราบอกว่าเราอยากให้ผู้บริโภคมีความเข้าใจ คิดผู้บริโภคจะมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ 2 ส่วน
ส่วนหนึ่งก็คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสาธารณชนที่ส่งผ่านกระบวนการสื่อ อันนั้นผมจะตั้งคำถามอาจจะเป็นคน
เนตรดาว ซึ่งทำเรื่องสื่อ มองยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนทางด้านสื่อออกมาอย่างไร ส่วนที่สองก็คือบทบาทของ

สถาบันการศึกษา โรงเรียน คือการปลูกฝังไปสู่คนรุ่นใหม่ ความจริงมันก็เปลี่ยนยาก เราต้องไปดูพื้นฐาน และนโยบายของโรงเรียนตรงนี้เนี่ยะ มันก็ไปเชื่อมโยงกันทั้งกิจกรรมและหลักสูตร ว่าจะจะเป็นกิจกรรมหรือเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะบรรจุในสิ่งที่เราพูดตรงนี้ได้อย่างไร ก็ฝากคำถามไปถึงสื่อ

คุณวิจิต : ถ้าพูดถึงเรื่องกวางเครือ มันทำให้คนตื่นทั้งประเทศนะครับ ที่นี้เราจะทำยังไงให้เชื่อมโยงให้เห็นว่าจะกินผักพื้นบ้านก็ไม่ต่างกับกินกวางเครือ จริง ๆ ผมได้ข้อมูลจากกองโภชนาการ ที่เขาทำวิจัยเรื่องคุณค่าของผักพื้นบ้าน แต่ว่าข้อมูลตรงนี้ไม่ได้ถูกเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน จริง ๆ แล้วเราไปกินผักจีน กินอะไรต่อไปตามความชอบ ตามความเคยชิน ข้อมูลที่ควรจะถูกเผยแพร่มันไม่ได้ถูกเผยแพร่ แล้วอีกอันก็คือผมเห็นพฤติกรรมการบริโภค ที่ผมเห็นได้ชัด คนรวยกินเหล้า กินอะไรสารพัด ไม่รู้ว่าตัวเองกินอะไรเข้าไป แต่พอวันดีคืนดีตัวเองชักเริ่มไม่สบาย ไปซื้อยาแคปซูลจากญี่ปุ่น จากอเมริกา ก็คือสภาพเพราะว่าไม่รู้ตัวเองกินอะไรเข้าไป

คุณอุบล : ครับเรื่องของตลาดทางเลือกที่เป็นประเด็นที่เราพูดกันอยู่ ตอนนี้เห็นมีคุณครูหลายคนนะครับ ผมว่าจุดนี้เป็นจุดที่สร้างจิตสำนึกนะครับ ผมเคยไปญี่ปุ่นนะครับคนไทยกินอาหารญี่ปุ่นนะครับไม่กินอาหารไทย ผมเคยทดสอบนะครับใกล้ ๆ ผมเอง คือถูกผม ผมให้เลือกเอากล้วยทอดกับมันฝรั่งทอด เขาจะเลือกมันฝรั่งทอดนะครับ ผมเอาแอปเปิ้ลใส่กระป๋องไปให้ไปวันสองวัน พออีกวันเอากล้วยใส่ไปให้ คั้นไม่เอาไป ทั้ง ๆ ที่กล้วยน้ำวามีคุณค่าสูงกว่า ผมว่าน่าจะสร้างจิตได้สำนึก โดยใช้คุณครูในโรงเรียนสร้างจิตสำนึกให้เด็กก่อน ถ้าทำได้ก็จะดีมากเลย

อ.พฤกษ์ : ผมขอเพิ่มเติมในส่วนของสื่อ นะครับ ในเชียงใหม่ตอนนี้เรามีรายการวิทยุของอาจารย์ สุนันท์ ละอองศรี ซึ่งฟรี แก่จัดรายการเกษตรยั่งยืน โดยเฉพาะ ทุกวัน เพราะฉะนั้นงานเกษตรยั่งยืนภายใต้ สวท. ทั้งที่ร่วมกับชาวบ้านก็เขาจัดตาราง แล้วก็ตอนนี้กำลังพูดถึงการตลาด แล้วก็เรื่องคุณภาพ อันนี้รายละเอียดกลุ่มที่ทำนี้ สามารถที่จะจัดรายการแทรกเข้าไปได้เลย ถ้าไม่มีอะไรก็ขอเชิญกลุ่มต่อไปนะครับ

คุณชมชวน : ผมให้ข้อมูลนะครับ จริง ๆ แล้ว มี การทำเรื่องวิทยุ มีการจัดรายการทุกวันศุกร์ เวลา 15.10 – 16.00 ที่ สวท.เชียงใหม่ มีชาวบ้านมาจัดรายการเอง เป็นวิทยากรเอง แต่ว่าเมื่อวานเวลาจำกัดที่จะลงรายละเอียดเรื่องนี้ครับ

อ.พฤกษ์ : ในเรื่องอันนี้ ในเรื่องที่ชาวบ้านใช้สื่อ โอกาสหรือสิทธิชาวบ้านที่จะมีสื่อของตัวเอง ทั้งในเรื่องพระราชบัญญัติที่เมื่อก่อนเราไม่ค่อยสนใจมากนัก ถึงมีความหมายมาก ในตอนนี้เนี่ยะครับ

คุณชมชวน : เรื่องวิทยุ ซึ่งจะเป็นชุดวิทยุอีกชุดหนึ่งครับ

อ.พฤกษ์ : ทางการศึกษาครับเชิญครับ

6. กลุ่มด้านการศึกษากิจกรรมยั่งยืน

อ.ไพฑูรย์ นำเสนอ

กลุ่มนี้ให้ผมเป็นประธานครับ ที่แรกจะให้อาจารย์สมคิด มานำเสนอ นะครับแต่ไม่ยอม คือกลุ่มการศึกษาเราก็มีบรรดาครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็มี ดร.อานันท์ คันโซ จากแม่โจ้ คนที่สองก็ ผม คนที่สามอาจารย์รุ่งพันธ์ศรีวงศ์ จากโรงเรียนกาวิละวิทยาลัย คนที่สี่ก็อาจารย์รุจิพร บุญมี จากกาวิละเช่นกัน อาจารย์ไพโรจน์ จากกาวิละเช่นกัน อาจารย์พิชัย จากสันทรายวิทยาคม อาจารย์สรสิทธิ์ จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีต้นปาดอง อาจารย์สุวิทย์ จากโรงเรียนบ้านอมลอง อาจารย์สมคิด แก้วทิพย์ และคุณอุบล จากมหาสารคาม ท่านมาจากเครือข่ายเกษตรทางเลือกที่อีสาน และคุณแสงทิพย์ จากมูลนิธิพัฒนาสุขภาพชุมชนครับ เราได้ประชุมกันที่ได้ค้นไม้นะครับ ใกล้กับธรรมชาติ

ปัญหาที่ออกมาว่า เราขาดหลักสูตรการศึกษาเรื่องเกษตรยั่งยืนในทุกระดับ ทุกระดับหมายถึงว่า ตั้งแต่ อนุบาล ประถม มัธยม วิทยาลัย จนถึงมหาวิทยาลัย

ข้อสองก็คือว่าแนวคิดเกษตรยั่งยืนยังมีเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่นพวกเรา มันมีไม่กี่คน พวกที่สนใจเรื่องนี้ น่าจะเผยแพร่และกระจายออกไป

ข้อสาม การเรียนการสอนในวิชาเกษตรไม่สอดคล้องกันครับ คือยกตัวอย่าง มข. ไปสอนเรื่องยางพารา หรือว่ามก. ไปสอนเรื่องลำไย ยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรม แต่มันก็น่าจะรู้ไว้นะครับ

ข้อสี่ ผู้บริหารยังคิดเห็นไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง คือหมายความว่า ผู้บริหารไม่เอาด้วย ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ หัวหน้าภาควิชา ผมไม่บอกวิชาอะไร พอพูดเรื่องเกษตรยั่งยืน บอกว่าคุณจะกลับไปอยู่แอฟริกาหรือใจ แค่งานนิยามมันไม่ลงตัวแล้ว มันพูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว มันต้องพูดภาษาเดียวกันก่อน แต่เริ่มต้นมันก็ไม่รู้เรื่องกันแล้ว มันก็พูดต่อไม่ได้ หรือบางคนผมเสนอเกษตรยั่งยืนเข้าไปในหลักสูตรผมพูดถึง ลด ละ เลิก สารเคมีเขาบอกว่าไม่ได้ คณะนี้ด้วยทุนนะครับ เขาบอกว่าไม่ได้ คุณต้อง IPM คุณต้องปราบศัตรูพืชแบบผสมผสาน ใช้น้ำมันเชื้อชีวภัณฑ์มันสุด โค้งว่าไปนั้น ไม่ทราบ NGOs เอียงซ้ายหรือเปล่า

อีกอันหนึ่ง คือ การเรียนการสอนด้านการเกษตรไม่มีการเชื่อมโยงกับของจริง อันนี้หมายความว่า ส่วนมากนักศึกษาเกษตรมักจะไม่ใช่ลูกหลานชาวนา เป็นลูกหลานของข้าราชการหรือนักธุรกิจ เรียนไปอย่างนั้น อย่างผมเรียนด้านเกษตร ไม่ได้ชอบเรื่องเกษตร แต่อยู่ไปนาน ๆ มันก็ชอบเอง เพราะมาถึงป่านนี้ไม่ชอบก็บ้าแล้ว

ต่อไป คือการเรียนการสอนของอาจารย์ขาดการบูรณาการ หมายความว่า การเรียน อย่างเกษตรยั่งยืน อย่างที่กลุ่มชนวนบอกว่าน่าจะพูดกันถึงเรื่อง การผลิต แปรรูป มาตรฐาน การตลาด หรือการบูรณาการอีกรูปแบบหนึ่งคือ สมมติว่ามีขยะ เราก็เอาขยะมาทำปุ๋ยหมัก สอนนักเรียนว่า บูรณาการว่าขยะนำมาทำปุ๋ยหมักก็ได้ หรือว่ามาแปรรูปเป็นอะไรก็ได้หลาย ๆ อย่าง

ข้อสุดท้าย คือ ขาดรูปธรรมของการทำเกษตรยั่งยืน คือหมายความว่ามันเห็นรูปแบบไม่ชัด คนทำเกษตรยั่งยืนมันมีไม่กี่ราย ครูบาอาจารย์ก็ไม่ได้พานักเรียนไปดูงาน อะไรมากมายนัก เห็นอาจารย์วิทยรัตน์บอกว่าพานักศึกษาแพทย์ไปดูงานที่แม่ทา บอกว่าเกิดมายังไม่เคยเห็นต้นมะเขือเลย นี่ก็เป็นอุปสรรคหนึ่ง คือหมายความว่าความดี ของการดูงาน อีกอย่างหนึ่งคือภาพฝันนะครับ คือ

หนึ่ง หลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในโรงเรียนและชุมชนเป็นสำคัญ คือหมายความว่า ให้เน้นที่โรงเรียนหลักสูตร หรือเน้นปัญหาของชุมชน หลักสูตรควรจะสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ความชุมชนมีปัญหาอะไรก็สอนเรื่องนั้น

ข้อที่สอง การวิจัยที่เป็นความจริงสามารถตอบคำถามมีเหตุผลที่ชัดเจน มันมีน้อย ยังไม่เห็นนะครับ ก็อย่างที่ว่า งานวิจัยเรื่องเกษตรยั่งยืน ว่าเขาซื้ออะไรกันแน่ จะเขาซื้อเกษตรยั่งยืน หรือเกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติ

สาม การเชื่อมโยงการผลิตกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาเกษตรยั่งยืนทุกระดับ ก็หมายความว่าควรจะเชื่อมโยงในระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย หรือแม้กระทั่งอนุบาล

สี่ แหล่งรวมความรู้แบบองค์กรรวมทุกระดับที่ทุกคนเข้าถึงได้ อันนี้ผมรับปากอีกงานนะครับ ผมจะจัดการเอง อาจจะผ่านเว็บไซต์ หรือแจกซีดี ให้บรรดาทีมงาน

ข้อห้า ควรจะแปลความหมายงานวิจัยให้พร้อมใช้สำหรับชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา คือหมายความว่าทำยังไงจะดี ความ เขียนภาษาง่าย ๆ ให้ชาวบ้านรู้เรื่อง บางทีอย่างว่านักวิชาการไปพูดอะไรเข้าใจง่าย ไม่ทราบว่า เป็นความจริงไหม

ข้อหก การส่งต่อคน สร้างกำลังคนร่วมในระดับประถม มัธยม มหาวิทยาลัย การส่งต่อหมายความว่า การผ่องถ่าย การถ่ายทอด เราจะทำทุกระดับ

สุดท้าย ทำหลักสูตรในเชิงบูรณาการ ต้องครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การตลาด การส่งออก เหมือนที่พูดเมื่อกี้

แนวทางการดำเนินงานคือการรวมตัวกันสร้างเครือข่าย มีคณะทำงานตอนนี้เราตั้งแล้วนะครับ เขาอุปโลกให้ผมเป็นประธาน มีเลขา คืออาจารย์จุฬาร เป็นเลขา และมีคุณแสงทิพย์เป็นประชาสัมพันธ์ ร่วมกันจัดตั้งโครงการชุดโครงการ พัฒนาการศึกษาระบบที่ยั่งยืน รวบรวมองค์ความรู้และเผยแพร่ ใส่เข้าไปในหลักสูตร เชื่อมโยงเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนกับโรงเรียน มีนักเรียนตั้งชมรมเกษตรปลอดสารพิษ การทำอาหารกลางวันให้เด็ก ๆ ทำให้เด็กได้รู้ได้ตระหนักเพราะได้ทานเอง ไม่ต้องไปซื้อข้างนอก เป็นการลดต้นทุน ร้านค้าสินค้าเกษตรยั่งยืนในโรงเรียน ในสถาบันทุกสถาบัน ขอโฆษณาโรงเรียนกาวีละได้ ISO นะครับ มาตรฐานระดับโลกนะครับ เคียวจะให้อาจารย์โรงเรียนกาวีละขึ้นมาพูดเอง คือบางแห่งก็มีสหกรณ์ร้านค้าเราก็เชื่อมโยงกันได้ สินค้าเกษตรหรือผักปลอดสารพิษไปขายที่ร้านค้าหรือ ที่สหกรณ์ได้ ต่อไปก็เชื่อมโยงความต้องการสินค้าเกษตรยั่งยืนของผู้ผลิต อันนี้ก็หมายความว่าคงจะเป็นเรื่องการตลาด การนัดหมายกลุ่มเราเนี่ย เขาถามว่าจะติดต่อกันได้อย่างไร ผมก็เสนอว่า นัดพบกันเดือนละครั้ง ครั้งแรกนี้ วันที่ 20 กว่าเดือนหน้า หลังสงกรานต์ เป็นการสร้างจุดร่วมคิด ทำงานตามภารกิจ ก็ยังจัดเป็นชุดใหญ่ มีตัวประธาน และก็จะทำให้เรื่องเดียวแต่นั่นเรื่องโรงเรียน และก็จะรายงานความก้าวหน้าว่ามีความก้าวหน้ากันแค่ไหน สถานที่อยู่ก็หมุนเวียนตาม การทำงานอยู่คราวหน้า อาจเป็นออฟฟิศคราวถัดไปอาจจะเป็น มข. หมุนเวียนกันไปอาจจะเป็นโรงเรียน ทำหนังสือราชการแจ้งให้ผู้บริหารทราบ สมัยนี้ต้องมีหลักฐานเพราะว่าไทยรักไทยให้ใบอนุญาตราชการ คือเรื่องชมรมเกษตรปลอดสารพิษก็จะให้นักเรียนทำกิจกรรม ผมมีความคิดเพิ่มเติมอีกอย่าง คือมีโครงการคือเป็นพิธีกรให้ Y.M.C.A. เขาจัดค่ายสิ่งแวดล้อม คือไปนอนค้างที่เหมือนจะใกล้กับโรงเรียน ผมอยากจะทำชมรมเพื่อนรักธรรมชาติ สัตว์ป่า เติมนกชมรมไม้ ไปวาดรูป ต่อไปให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบ Child Center และตัวอย่างเมื่อปีที่แล้วโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่น พานักเรียนอนุบาลไปปลูกข้าวที่ อำเภอแม่อรม ทำให้เด็กรู้ว่าข้าวแต่ละเม็ดมันเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำให้เด็กรู้จักข้าว อันนี้เป็นประสบการณ์ ทำให้เด็กรักการเกษตร คือ ผมมีความเห็นว่าคนไทยมีทัศนคติหรือว่าค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง คือว่า จะถูกเกษตรกร ทำยังไงเราจะเปลี่ยนทัศนคติแบบนี้ให้มารักเกษตรกร เพราะเศรษฐกิจไปไหนไม่รอดแบบหลังชนกำแพง หลังพืงผา มานั่งนึกนับหนึ่งใหม่ ถ้าจะให้เด็กรักเกษตรกรต้องหันมาทางสิ่งแวดล้อม ต้องกล้าเข้าไปใกล้สิ่งแวดล้อม

อาจารย์ทิพย์รัตน์ : อาจารย์ก็พูดในเรื่องของผู้บริโภคและเรื่องนักเรียน เราลองมามองในแง่ที่พื้นที่พื้นที่พื้นเมือง ซึ่งจะเชื่อมโยงประเด็นไปถึงผู้บริโภค ตอนนี้เรากำลังอยู่ในประเด็นของเกษตรแบบยั่งยืน เราจะเห็นว่าพืชพันธุ์พื้นเมืองที่ขึ้นง่าย ๆ ในพื้นที่ของเราที่เหมาะสมกับพืชพันธุ์พื้นเมืองเหมาะกับทั้งอากาศและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นว่าพันธุ์พื้นบ้านที่มีความเหมาะสมคือพื้นที่จะมีสารอาหารบางตัวซึ่งจะดีกว่า และไม่แพ้ไม่ว่าผักที่คุณวิจิตพูดถึง หรือว่าแครอท แอปเปิ้ล หรือว่าอะไรก็ตามแต่ เราจะทำยังไงที่จะเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไปสู่ชุมชน หรือว่าเข้าไปสู่ผู้บริโภค ยกตัวอย่างเช่น ฝรั่งเศสทำงานวิจัยเรื่องการกินแครอทเยอะ กินมะเขือเทศเยอะจะมีสารไรโคเฟน เราก็น่าจะวิจัยว่าสารไรโคเฟนที่ช่วยในการเป็นมะเร็งต่อมลูกหมากหรือมะเร็งทั่วไปก็ดีมันคืออะไร ตรงนี้ก็เป็นประเด็นที่เอาสื่อถึงผู้บริโภค นี่ก็เชื่อมโยงไปถึงนักเรียน นักศึกษา ก็ตามแต่ ดิฉันกำลังมองอยู่ว่านักศึกษาแพทย์ที่ชำแหละศพ เขารู้ว่าสารพิษที่ตกค้างอยู่ หรือกินเข้าไปมันไปมีผลกระทบต่ออวัยวะต่าง ๆ อย่างไร หรือว่าเกษตรกร นักศึกษาเกษตรก็รู้ว่าใส่เข้าไปเท่าไร ถึงจะทำให้ดินมันนั้นหรือผลผลิตนั้น จะโตภายในกี่เดือน แต่นัก

ศึกษาแพทย์จะรู้เกี่ยวกับผลกระทบของมัน เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจะให้พี่สอนน้อง คือ นักศึกษาแพทย์ได้ไปเที่ยวตามชุมชนที่เห็นว่าเป็นในเรื่องของ Child Center ที่ให้นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง คำแปลคือให้พี่สอนน้องคือเด็กมัธยมก็ตามแต่ สถานักศึกษาที่อยู่มหาชัยแล้ว ทำอย่างไรถึงจะมีหลักสูตรที่นอกระบบจริง ๆ แล้วถ้าเราเข้าไปในระบบเราจะทำอย่างไร เรามักจะเอาข้อมูลที่เป็นวิชาการไม่ว่าในเรื่องของคุณค่าของสารอาหาร เข้าไปเผยแพร่ด้วยตอนนี้กำลังคิดว่าจะออกหนังสือเล่มหนึ่ง เพื่อศึกษาในเรื่องของสารอาหาร คือค้นคว้าไว้เยอะนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับสารอาหารมีค่อนข้างเยอะ นำไปวิเคราะห์ของด้านสถานที่ที่จะเอาเข้ามาเป็นเชิงที่จะให้ผู้บริโภค และก็จะเอาเข้ามาในเชิงพาณิชย์ ก็คือผู้บริโภคจะสนใจ คนก็จะพากันซื้อ มันเป็นทางออกหนึ่งของเกษตรกรยั่งยืน ก็คือในเรื่องของสังคมที่เราจะจัดการอย่างไร คิดว่ามองมาถึงเมื่อวานจนถึงวันนี้ จนกระทั่งถึงวันสุดท้ายมันเป็นประเด็นเชื่อมโยงเราอยากจะให้เป็นกลุ่มใหญ่ แต่เราสามารถที่จะเชื่อมโยงได้ตั้งแต่เด็ก ๆ เยาวชน และผู้ใหญ่ จนเข้าไปถึงในป่าในระบบนิเวศ ที่คุณเสนอเมื่อมันเป็นสิ่งนั้นมันอยู่ภายใต้บริบทของชุมชน เพราะฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้สิ่งแวดล้อม หรือชุมชนเหล่านั้น เขาบอกว่าสิ่งเหล่านั้นมันเริ่มตั้งแต่ในสมอง เช่นหนูจะเดินเข้าไปในท้องเพื่อเอาอาหาร จะเข้าไปคิดเทียบที่อยู่ในสมองนั้น มันก็จะพยายามไปทางนั้น อาจจะมีทางที่มันชิน ในงานวิจัยเขาก็ทำเหมือนกัน คิดว่าถ้าเราเริ่มต้นที่เยาวชนหรือโรงเรียน ใช้ให้นักศึกษาเป็นตัวอย่างต่อมาเราก็จะได้เยาวชนรุ่นที่ดี ๆ

อาจารย์สมคิด : คือในเรื่องความต้องการกระตุ้นจากโรงเรียน คือกำลังคิดว่าโรงเรียนในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของเด็ก เชียงใหม่มีหลายหมื่น เฉพาะในเขตเมืองและรอบ ๆ รongมาคิดคำนวณง่าย ๆ ว่า หลายหมื่นนี้จะมีกล้วยเดี่ยวกี่ชามต่อวัน และกล้วยเดี่ยวต้องการถ่วงออกก็ไกล ต้องการผักบุ้งเท่าไร ทั้งหมดข้าวที่จะเอามาหุงให้นักเรียน ตั้งแต่ตอนกลางวันถึงมัธยม อาจจะเข้ามาหาได้ด้วย มันมีคำถามหาศาล สินค้าเกษตรยั่งยืนของเราเข้าระบบครั้งนี้ได้ มันเป็นตลาดใหญ่และมันสามารถทำได้ โดยใช้วิถีที่ทำได้ และค่อนข้างจะแน่นอนมันก็จะสามารถวางแผนเชื่อมโยงกับการผลิตและควบคุมอาหารอะไรได้ด้วย ที่สำคัญจะสร้างจิตสำนึกให้มันติดหัวใจ ให้มันเกิดความเคยชินกับอาหาร มันเป็นเรื่องที่ควรจะต้องเชื่อมโยง ตั้งแต่การเรียนการสอน การใช้ชีวิตในโรงเรียน มันต้องวางแผนกันพอสมควร

อาจารย์สุเดช : ผู้บริโภคกับโรงเรียนมันอยู่ตรงกลางด้วย ชูตรง ๆ ผมเองยังไม่ชัดเจนในเรื่องของเกษตรกรยั่งยืน 100 % ของผู้บริโภคที่เข้ามาในจุดนี้ เมื่อผมฟังคุณหมั่นใจมาก ผมฟังคุณบอกว่าที่ผมทำ ผมเข้าใจในเรื่องสีเขียว แต่มองว่าเป็นภารกิจที่ใหญ่มหาศาล ถ้าผมมองสิ่งแวดล้อมนี้ดีมาก จะติดตามอยู่คำถามหนึ่งว่าทำไมต้องเกษตรกรยั่งยืน คำถามนี้จะสืบเนื่องถึงหลักสูตรที่ยังจะจัด เหมือนจะมองข้ามไปข้ามมาระหว่าง 2 ทางนี้ คือไม่ได้ปูพื้นฐานมาแต่เด็ก ถ้าพูดถึงเรื่องหลักสูตรมีการทำหลักสูตร SA ทุกระดับ คือให้มีการจัดทำ ตอนนี้การศึกษาขึ้นพื้นฐานคือเปิดให้ทำหลักสูตร โดยคณะกรรมการสถานศึกษา สันนิษฐานคิดว่าจะเป็นทีมงานของท่านอาจารย์ ลองมองตรงนั้นดูปุ๊บถ้าจะมองแค่นั้น หลักสูตรนี้ยังไม่ครอบคลุมเพราะถามว่า สมมุติว่าท่านชุมชน ไม่มีความรู้เรื่องเกษตรมองให้ลึกซึ้ง เมื่อเป็นยังงี้ก็ต้องมีการวางราก และก็ปูพื้นที่ที่จะสร้าง เริ่มต้นกัน อันสุดท้ายกลุ่มที่ทำคืออยู่แล้วจะสร้างยังงี้รูปแบบอย่างที่ท่านอาจารย์พฤษภก็จะต้องมีรูปแบบหลากหลาย จะต้องมีการประเมินที่จะให้รับรู้จะต้องมีการแยกกลุ่มแยกลักษณะ กลุ่มที่มีอยู่แล้วไม่ต้องไปสร้างความตระหนักกันใหม่อีก กลุ่มใหม่ที่ท่านกำลังสร้างต่อ กับอีกกลุ่มหนึ่ง คนใหม่ ๆ กับผู้บริโภคใหม่ พวกไกล ๆ ไม่รู้เรื่องเลย เมื่อที่ท่านสมมติพูดว่าถ่วงออกเลย ผักบุ้ง ข้าว กล้วยเดี่ยวเลย ถามว่าเขาไม่มองตรงนี้ ทำอย่างไรเราจะเข้าไปให้ถึงได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ผมก็มองว่า เรื่องการศึกษา ถ้า โอเค ทำได้ไปเลย เรื่องของหลักสูตรยั่งยืนนี้ดีมาก ผมเห็นด้วย มันเป็นทั้งวิถีชีวิต มันเป็นทั้งสิ่งแวดล้อม เพื่อนร่วมโลก ร่อดสัตว์ต่อคน ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม ประชาคม ประเทศชาติ ต่อโลก ถ้าเป็นอย่างนั้นมันวิเศษจริง ๆ ก็ โอเค หลักสูตรที่วางแผนดีมาก แต่ถามว่าความสัมพันธหลักสูตรใหม่การศึกษาขึ้นพื้นฐาน พ.ร.บ. ฉบับใหม่

ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงในปี 45 ซึ่งจะมีในการศึกษาขั้นพื้นฐานก็จะรวม ๆ กัน ซึ่งจะเป็นการศึกษาดูรวมการ ส่วนอุดมศึกษา กำลังจะปรับตัวออกไป เป้าหมายของชาติก็คืออยากจะให้หลอมรวมกันหมด หรือเป็นสถาบันการศึกษาแห่งชาติ เหมือนญี่ปุ่น หรือประเทศที่เจริญใหญ่โต มันก็จะเริ่มแข่งกัน ก็เลยมองไม่ตลอดแนว เด็กก็ต้องมารอว่าจะคิดกันแบบไหนดี หรือว่ามีผลกระทบเรียนขนาดไหน ทำยังไงถึงจะเข้ามหาวิทยาลัยได้ ต้องสอบกี่ครั้ง อันนี้มันไปเรียนโรงเรียนพิเศษ เมื่อไหร่ชาติจะเจริญได้เสียที กลับมามองอีกนิดหนึ่ง ผมก็เป็นห่วงโครงการหรือว่าส่วนวิจัยจะได้ได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ ก็คงต้องรับหนักตรงนี้ ต้องรับทั้งผู้บริโภค ต้องรับทั้งผู้ผลิต ต้องวางแผนหมดเลย แบบของผู้ผลิต ผู้บริโภค มั่นหวังว่าต้องมีผู้บริโภคแบบยั่งยืนด้วย มันหายาก ส่วนคนที่มียุก็ยังมีแต่น้อย ทำยังไงที่จะสร้างเขาให้ได้ ท่านพญักษ์บอกว่ามีสื่อ ที่จะมองแบบมุมมอง เราคุยกันในกลุ่มมันดูยาว เห็นแล้วว่ามันชักไม่ค่อยดีไม่จบ แล้วท่านก็เข้าไปตอนสุดท้าย ทำเรื่องข้าวกล้องต้องเริ่มต้นจากกระแสก่อน มันต้องปลูกกระแสก่อน แต่เรารู้ว่าของเราแบบยั่งยืนไม่ต้องกลัว สร้างกระแสมันให้เกิดหรือมีจุดขึ้น แล้วคนก็จะตาม ไม่ใช่จับคู่ แต่มันเป็นการสร้างกระแส เช่นอาจจะสู่ชุมชนต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยทางทีวี เช่นลานบ้านลานเมืองอะไรต่าง ๆ ขอแทรกเข้าไปจัดสเปซช่วย 10 วินาที แบบยั่งยืน เกษตรยั่งยืนมันดียังไง เกิดขึ้นมาได้ยังไง ส่วนเรื่องหลักสูตรคงต้องขอให้มุมมองของผู้เข้าร่วมมาช่วยในการร่างหลักสูตร หรือหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งต่อไปจะปล่อยให้ทำ แต่ก็ยังมีหลักสูตรกลาง แต่มีหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเราจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเข้ามาร่วมด้วย ไม่เช่นนั้นมันจะเพี้ยน แต่ผมมีความรู้สึกที่ผมเข้ามาใกล้พอสมควร ตัวผมเองเข้าใจจริง แต่ผมเองยังไม่เข้าใจเท่าไร ทุกท่านอาจจะเข้าใจหมด แต่ผมรับกับท่านเดชะ ผมเข้าใจหมด ก่อนข้างจะรับได้ง่าย ผมรู้สึกขาบซึ่งและประทับใจ และพยายามจะไปเกษตรยั่งยืน

อ.พญักษ์ : พอดี อาจารย์ศีลาภรณ์ พยายามจะพูดขอเชิญอาจารย์ศีลาภรณ์ครับ

อ.ศีลาภรณ์ : ที่จริง 2 วัน ที่คุยกันก็รู้สึกว่าได้อะไรเยอะมาก ประโยชน์ของสกว. ในแง่ของการสร้างโจทย์วิจัยก็มี คิดว่า เหนือกว่านั้นเป็นเรื่องของที่ได้ทำให้หลาย ๆ ฝ่าย ได้มาเห็นหน้าเห็นตากัน และก็ได้ว่าแต่ละฝ่ายจะร่วมกันทำงานอย่างไร งานไหนที่กำหนดขึ้นมาก็ไปเลยเรื่องเรื่องวิจัยเยอะ คิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ที่จะทำให้งานพื้นที่จะต่อกระบวนกันที่จะทำงานร่วมกันต่อไป คราวนี้คงเป็นจุดเริ่ม คงไม่ใช่ มันคงไม่ได้อะไรเฉพาะ ของ สกว. แล้วสกว. ไปทำ มันก็จะมีกลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวในท้องถิ่นด้วย ฉะนั้นขอสรุปในเฉพาะส่วนของงานวิจัย เท่าที่มองได้มองไปว่า ก็จะมีงานวิจัยอยู่ 3 ส่วน ที่พูดกันจาก 5 - 6 กลุ่มทั้งหมดนี้ จริง ๆ แล้ว พวกนี้ก็จะจดหรือไม่จดก็ได้ เพราะคิดว่าฝ่ายเลขจะพิมพ์ให้อีกทีหนึ่ง กลุ่มแรกนี้เป็นงานวิจัยท้องถิ่นแล้วจะเป็นฐานที่ใหญ่ที่สุด มันก็มีตั้งแต่เรื่องประเด็น ขอล่าเป็นประเด็นหรือมันอาจจะคร่าว ๆ ว่าเวลาทำมันจะมีอะไร ต้องเรียนอย่างนี้ว่างานวิจัยของสกว. มันมีอยู่ 2 ระดับ ระดับงานวิจัยท้องถิ่นเป็นคนในท้องถิ่นทำ เพื่อเขาจะได้อยู่ในกระบวนการค้นหาคำตอบเอง เรียนรู้ได้จากกระบวนการวิจัยนั่นเอง จุดมุ่งหมายไม่ได้เอาเฉพาะการขยายผล จุดมุ่งหมายคือเพื่อจะพัฒนาตรงนั้นให้แข็งแรง เพราะฉะนั้นตัวงานที่จะเกิดขึ้นได้ในตอนนี้สามารถเป็นกรณีศึกษา บ้านนี้ ตำบลนี้ อาจจะทดลองการปรับจิตสำนึก การเรียนรู้ วิถีปฏิบัติ เกษตรกรจะทำได้อย่างไร จะขยายเครือข่ายได้อย่างไร จะร่วมกับอบต. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่งานที่จะขยายเกษตรยั่งยืนได้อย่างไร ในพื้นที่ต่าง ๆ ทำได้เพื่อที่จะหาคำตอบแล้วคำตอบนั้นก็กลายเป็นงาน Action ก็คือว่าหาวิธีจะไปร่วมงานกับเขา จึงมีประเด็นเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการสร้าง โดยทิศทางการเจริญเติบโตของสถาบัน องค์กร เกษตรกร จริง ๆ ทั้งหมดที่ประมวลมาทั้งหมดนี้ มันจะมาทั้ง 6 กลุ่ม อาจจะเรียบเรียงและคำพูด วิธีเขียนใหม่เท่านั้น การทำแผนพัฒนาเกษตรยั่งยืนในชุมชนซึ่งจริง ๆ คือการหาแนวทางการพัฒนาเกษตรยั่งยืนในชุมชนควรจะเป็นอย่างไรแล้วเอามาทำ มีกลุ่มหนึ่งที่ทำแผนพัฒนาเรื่องรูปแบบตลาดนัด เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน ทั้งในแง่ของการจัดเนื้อหา กิจกรรม จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นได้อย่างไร เรื่องเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการรักษาระดับผลผลิตหรือพัฒนาผลผลิต การค้นคว้าและพัฒนา

พันธุ์พืช ซึ่งจะมีงานพวกนี้ที่สามารถทำได้ในท้องถิ่น ที่นี้งานในระดับที่ถัดไป มันจะเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสนับสนุน อันนี้จะขึ้นต้นโดยตัวเองโคด ๆ เป็นไปได้ เมื่อในแต่ละเฉพาะบางประเด็น ยกตัวอย่างเช่น เกษตรมาตรฐานผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าเกษตรยั่งยืน อันนี้หานักวิจัยที่เป็นนักวิชาการมหาวิทยาลัยที่แยกต่างหาก หลาย ๆ เรื่อง ที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเกษตรยั่งยืน หรือว่าการสร้างหลักสูตรของเกษตรกรนี้ไม่ใช่หลักสูตรในโรงเรียน เราหมายถึงหลักสูตรของเกษตรกรด้วยกัน จะเรียกว่า หลักสูตรก็ได้ หรือการขยายเครือข่ายเกษตรกรก็ได้ มันจะได้มาจากการสังเคราะห์ในกรณีศึกษาในท้องถิ่น ก็คือต่อยอดขึ้นมา สมมุติว่าเรามี Case เกษตรที่สูง Case ที่ราบ หรือแม้แต่ Case ทางวัฒนธรรม การเพาะปลูกต่างกัน อะไรแบบนี้ มันก็จะเกิดเป็นหลักสูตร เมื่อทำ Case ของงานวิจัยที่เราพูดกันแต่แรก ประเด็นนี้จะปรับเปลี่ยนสำนึก การเรียนรู้ วิถีปฏิบัติได้อย่างไร ถ้าเราไปเน้นประเด็นเหล่านี้ในกลุ่มชาวไทยราบ วัฒนธรรมต่างถิ่นต่างที่หลาย ๆ แบบ มันจะกลายมาเป็นงานวิจัยที่ทำงานวิจัยอีกทีหนึ่ง เป็น 2 ชั้น มันจะกลายเป็นหลักสูตรสำหรับเกษตรกร ในการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติ จิตสำนึกได้ คือยกระดับขึ้นมา ได้เกิดการเปรียบเทียบ นี่เฉพาะภาคเหนือยังไม่นับข้ามภาคอีก

อ.สุรเดช : รอบกวนนิคหนึ่งจะครบสมมุติถ้าเป็นการสร้างหลักสูตรให้ผู้บริโภคจะได้ไหม

อ.จิราภรณ์ : ได้ค่ะ ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายนะค่ะ หรือว่าพูดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน พอถึงระดับการสังเคราะห์ขึ้นมาอาจจะต้องถามว่าสถาบันการศึกษาจะทำบทบาทหน้าที่อย่างไร คือมันยกระดับคำถามขึ้นมาอีกทีหนึ่ง คือมันยกระดับนั้นหมายถึงว่า ทั้งโรงเรียน ทั้งมหาวิทยาลัยควรจะทำอะไรกันบ้าง ที่เข้าไปหนุนได้ เรื่องการประมวลองค์ความรู้เรื่องการทำการเกษตรยั่งยืน รู้ลึกที่เสนอจะเป็นของเกษตรกรที่สูง แต่เวลาทำจริง ๆ อันนี้คิดว่าน่าจะทำทั้งหมดเพราะผลที่ได้มันจะเอาไปทำ Mapping คล้าย ๆ ผู้รู้หรือแหล่งเรียนรู้ที่จะมาสร้างที่ Concept ที่เรียนว่าสถานี เรียนรู้ แลกเปลี่ยน อันนี้ก็จะเป็งานวิจัยที่จะไปสู่การพัฒนาระบบสนับสนุน แนวของมันจะขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง อันนี้หมายความว่า มันคงจะต้องการนักวิชาการจากข้างนอก งานวิจัยประเภทแรงงานวิจัยท้องถิ่น ใน Concept ของสกว. มันหมายถึงชาวบ้านทำ หรือคนในท้องถิ่นทำ ครู นักพัฒนาที่อยู่ในท้องถิ่น เกษตรตำบล เข้ามาร่วมกระบวนการของเรา แต่พอขึ้นมาในระดับสังเคราะห์พวกนี้จะต้องการนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเข้าไปบ้างหลายเรื่อง เช่นเกษตรมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชาวบ้านอาจจะทำได้ยาก แต่นักวิชาการจะต้องไปทำร่วมกับชาวบ้าน พวกนี้คือต้องการนักวิชาการจากข้างนอกเข้าไปทำด้วย เพราะฉะนั้นวิธี หรือลักษณะของงานวิจัยก็จะมี 2 แบบ คือแบบต่อยอด คือสังเคราะห์จาก Case จากงานวิจัยท้องถิ่น ที่ว่าตอนแรก กับวิจัยพัฒนาคือสร้างขึ้นมาตากหากระบบสนับสนุนอันนี้ที่เขียนที่ไว้ไว้ศูนย์ข้อมูลที่เชื่อมโยงเครือข่าย คือหมายความว่าระบบสนับสนุนพวกนี้ในที่สุดคือตัวที่ทำหน้าที่คล้าย ๆ ที่ท่านศึกษานิเทศน์ว่าไม่ใช่เอางานไปให้ท่านทำคงจะต้องเชื่อมโยง แต่ว่าถ้าเรามีข้อมูลของคนที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็ได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของงานวิชาการพวกนี้ มันจะนำเป็นเองโดยอัตโนมัติที่เกิดแหล่งที่จะเชื่อมโยงข้อมูลและเชื่อมโยงเครือข่ายกันได้ อันนี้เพื่อความแข็งแกร่งของระบบการสนับสนุนงานเกษตรยั่งยืนในระดับพื้นที่ อีกกลุ่มหนึ่งที่จับประเด็นได้ที่ค่อนข้างจะพิเศษออกมา แต่ไม่ถึงกับชัดเจนซะทีเดียว คืองานวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนานโยบาย ระบบหรือกฎหมายอะไรทำนองนี้ ซึ่งจะมีนโยบายมาเกี่ยวข้อง เช่นนโยบายส่งเสริมการเกษตร มีย่อย ๆ เช่นเรื่องการใช้สารเคมี อาจจะมีอย่างอื่นอีก เรื่องการพัฒนาคนด้วยการทำไร่มนุษยชน เรื่องของการอนุรักษ์พันธุ์พืช เรื่องการคุ้มครองพืชที่เกษตรกรกรม แต่ประเด็นก็คือว่าโจทย์พวกนี้ก็ยังไม่ใช่ ถ้าจะว่าไปแล้วยังซับซ้อนได้ไม่ชัด คิดว่าปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญมันคืออะไรที่ชัดเจน และมีเงินจะต้องถูกแก้ไขในระดับนโยบายไม่ใช่แค่ระบบสนับสนุนในพื้นที่เท่านั้น แต่ว่าถ้าเราไม่มีงานกลุ่มแรก กลุ่มนี้มันก็จะเบลอ ๆ ดูไม่ค่อยออกทีเดียวว่าปัญหามันคืออะไร เพราะฉะนั้นถ้าตั้งเข้าจริง ๆ มันก็อาจจะต้องมีงานวิจัยท้องถิ่นสำหรับระบบการจัดการข้างหน้าที่มองไว้ ที่คุยกันก็คือว่าทาง สกว.ภาคโดยอาจารย์สมคิดก็จะประสานไปยัง

หลาย ๆ ท่าน หรือพอจะมีกลุ่มแกนในทำ ในส่วนของการประสานงานระยะแรกคงต้องมีกลุ่มที่สนใจกับประเด็น ปัญหาและต้องการที่เคลื่อนไหวขบวนอันนี้ ทางด้าน สกท.คงจะสนใจในส่วนของการวิจัย และอาจารย์สมคิดคงจะ ตามเรื่องต่อ อาจจะเป็นเรื่องกรอบของงานวิจัยท้องถิ่น แต่ยิ่งไปกว่านั้นผลที่ได้จากวันนี้มันคือ การเห็นเครือข่าย ของคนที่ จะเข้าร่วมมือทำงานในกลุ่มงานต่าง ๆ และเป็นการเชื่อมโยงคนที่อาจจะเคยอยู่คนละฟาก หรือว่าไม่เคยได้คุยกันได้เข้ามาหากันมากขึ้น และมันจะได้เคลื่อนไหวต่อไป ต้องเรียนอย่างนี้ว่าประเด็นหนึ่งที่กำหนดขึ้น มา อาจจะไม่ใช่ว่าต้องเป็นตามนี้ทั้งหมด กลุ่มเล็ก ๆ อาจจะต้องนั่งคุยกันแล้วก็เอาสิ่งนี้มาตรวจสอบกันอีกที มัน ใช้หรือเปล่า มันใช้องค์ความรู้นี้หรือเปล่า บางส่วนเวลานั้นไม่พอแล้วบางส่วนมันยังไม่ได้ตอบ หรืออย่างเรื่อง หลักสูตรท้องถิ่นจริง ๆ แล้วเรื่องวิธีการทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่อีสานก็มีแต่ไม่ใช่เรื่องเกษตรทางเลือก ก็ อาจจะมาแลกเปลี่ยนกันได้ เพราะฉะนั้นเราอาจจะทดลองโรงเรียนซัก 3-4 โรง ลองทดลองเรื่องเกษตรทางเลือก เกษตรยั่งยืนได้ไหม คงต้องอาศัยท่านศึกษานิเทศน์ที่จะแจ้งข่าวไปยังโรงเรียน ว่าโรงเรียนที่สนใจเกี่ยวกับเรื่อง ทางนี้มีไหม สนใจไหม แล้วจะต้องใช้ครูใหญ่หรือครูในโรงเรียนว่าอย่างกระนั้นเลย อาหารกลางวันเด็กจะให้ เป็น เกษตรทางเลือก ไปเชื่อมกับตลาด ซึ่งมันจะสานไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งมันก็ไม่ใช่งานนอกภาระกิจเสียทีเดียว อันนี้ ยกตัวอย่าง ขอเรียนว่าคิใจ สำหรับตัวสกท. เราก็ได้งานเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่น เราได้งานที่จะขับเคลื่อนงาน เกษตรกรรมยั่งยืน คงมีเวลานิดหน่อยที่จะแลกเปลี่ยนกันได้

อ.พฤษ : ตอนที่เรารจัดเรารจัดเป็น 6 กลุ่มด้วยกัน เอาตามเนื้อหา มองจากแหล่งที่สนับสนุนก็แยกขึ้นออกมาเป็น งานวิจัยท้องถิ่น งานวิจัยสนับสนุน และงานวิจัยเชิงนโยบาย เพราะฉะนั้นอันนี้มันก็จะทำให้เรารู้ว่าถ้าเราอยู่ในงานที่ จะทำในห้องถิ่น ประเด็นเขากำหนดให้เรามันประกอบด้วยอะไรบ้าง เชิญครับ

อ.สุรเดช : ที่นี้มันเป็นส่วนหนึ่งของแนวในการที่จะทำวิจัย ที่ขอบอกกล่าวให้โรงเรียนที่จะทำวิจัย ที่จริงส่วน หนึ่งครูเกษตรที่อยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ ในโรงเรียนมีอยู่แล้ว แต่ที่นี้ส่วนของเกษตรยั่งยืนอาจจะไม่ชัดเจนเท่าไร ถ้าเข้าโครงการนี้มันเข้าท่ามากเลย ถ้าของเขต 8 ของกรมสามัญนะครับ ผมว่า ทำ 2 โรงเรียนก็ โอเค 200 กว่าโรง เรียนแต่เราอาจจะเลือกในกลุ่มตัวอย่างตามหลักการจำนวนประชากรที่เขาว่า ผมมองเห็นว่าถ้าทำแบบนั้น ผมเชื่อ ว่าเราสามารถทดลองกับกลุ่มนั้นได้เลย เช่น ดำเนินตามกิจกรรม อาหารกลางวันทำได้เลย ฟิชล์เกรมี เงินทุนต่าง ๆ เข้าไปทำตามนี้ ผมว่าเขาทำแน่นอน เพราะมันเป็นรูปแบบที่ดี แต่ตอนนี้คิดว่าเรื่องงานวิจัยในห้องเรียนผมคิดว่า ทำได้ไม่พลาด ขอเรียนให้ทราบตรงนี้ คิดทางข้างหน้าแจ่มใส ผมคิดว่านักเรียนจำเป็นที่สุด เพราะมันจะไปสู่ที่ครู ครูก็จะเข้าสู่ชุมชน เป็นเส้นทางเร็ว เข้าไปสู่ทางด่วน

คุณทรงพล : ผมคิดว่าภาพถ้าเราจะไปดำเนินการจนต่อ ผมคิดว่าภาพมันจะเป็นอย่างนั้นครับ ตอนนี้เราเข้าสู่ที่ ตัวเชิงใหม่ ที่เราเอาที่เชิงใหม่เพราะว่าเราจะปรับความชัดเจน เหมือนกับว่าเรามาทำความเข้าใจกับอะไรที่มัน เป็นเล็ก ๆ ก่อน เพื่อให้เห็นระบบความสำคัญของมัน ซึ่งเราหิบบมาแล้ว 2 วัน ในระดับนี้เราก็จะเห็นการเกิดชุด โครงการวิจัย อย่างเช่นของอาจารย์ไพบุลย์ ชุดของการศึกษา มันอาจจะมีชุดของผู้บริโภค ของอะไรนะครับ ชุด ต่าง ๆ ตรงนี้มันก็เกิดเครือข่ายของคนเข้าร่วม ของคนที่เราเชิญ ผมคิดว่ามันเป็นรูปแบบใหม่ที่เรายพยายามจัด ว่า คนที่มาก็คือคนที่เข้าร่วมขบวนกร ไม่ใช่มาเอาข้อมูลเพียงอย่างเดียว เพราะฉะนั้นในกลไกที่มันจะขับเคลื่อนต่อ ของแต่ละชุด มันก็เหมือนกับที่อาจารย์พูดถึง ผมคิดว่าแต่ละชุดมันจะมีความเคลื่อนไหวของมัน มันจะต่อเนื่อง งาน วิจัยกับงานพัฒนาในแต่ละระดับมันต้องหนุนเสริม และมันต้องรับรู้ไปอย่างต่อเนื่อง และผมเชื่อว่าถ้าหากเรา พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องงานพัฒนามันก็จะดีขึ้น งานวิจัยมันก็จะมีความแหลมคม มีความชัดเจน และเป็นประ โยชน์ มากขึ้น ตรงนี้มันเป็นงานวิจัยที่เราบอกว่าวิจัยและพัฒนาและ Movement ก็คือเคลื่อนไหวทางสังคม ตรงนี้จะมี งานวิจัยที่โครงการวิจัยก็ตาม จะ 2 – 3 ชุด แล้วแต่ละชุดมันก็จะมาเป็นภาพของจังหวัดคือเชียงใหม่ คือตรงนี้ มัน

จะมีกลไกอยู่ 2 - 3 ตัว กลไกนี้มันก็จะเป็นกลไกที่ ผมคิดว่าหลังจากนี้อาจจะต้องเชิญบางท่านกลับมาอีก เพื่อเอา ข้อมูลจากที่เราได้ 2 วัน มาดูรายละเอียดความวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ แล้วอะไรดูว่าอะไรที่ชัดเจนอีกทีหนึ่ง ผม อยากจะเรียกว่าเวทีนี้เป็นเวทียุทธศาสตร์ ที่มองภาพรวม และเวทีนี้มันคงจะต้องต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เพื่อที่จะมอง ภาพรวม แล้วก็ผลักดันให้เกิดการพัฒนาในงานพัฒนาและการวิจัยไปเรื่อย ๆ ที่นั่นนอกจากที่เชียงใหม่ถ้าเรามีความ ชัดเจนการขายผลไปที่เชียงราย หรือจังหวัดอื่นมันก็จะมีความชัดเจนในเรื่องของรูปแบบหรือกระบวนการที่เรา ได้ นอกจากที่จัดที่เชียงใหม่แล้ว ซึ่งเรามองว่ามันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของเกษตรกรทางเลือกภาคเหนือ ในทำนองเดียวกันผมก็ได้ไปประสานกับทางภาคอีสานกับทางภาคใต้ในลักษณะคล้าย ๆ กัน เพราะฉะนั้นที่อีสาน กับที่ภาคใต้เขาก็จะมีกลุ่มกระบวนการแบบนี้เหมือนกัน วันพรุ่งนี้ผมจะไปที่ มข. ลักษณะมันอาจจะต่างกันอยู่นิดหนึ่ง คือเขาอาจจะเอาเรื่องสถาบันการศึกษามาพูด แล้วก็ขยายไปโดยรวมในเวทีอีกทีหนึ่ง แล้วเราก็คิดว่าถ้าเราเห็น ภาพที่มันเป็นปรากฏการณ์จริงจากพื้นที่ ตั้งแต่พื้นที่ขึ้นมาจังหวัด และภาค เพราะฉะนั้นที่อาจารย์วิจารณ์พูด การ สังเคราะห์ในระดับนโยบาย โครงสร้างกฎหมายมันจะชัดเจน ในส่วนข้อมูลตรงนี้ ขณะนี้ทางสกว. ได้ร่วมกับมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนโดยปริยาบ อีกประมาณ 1 ปี ข้างหน้าผมอยากสนับสนุนให้สกว. กับมูลนิธิจัดสัมมนาทาง วิชาการโดยที่มีฐานความรู้ที่เราทำอยู่ตรงนี้ไปประชุมสัมมนา และเป็นข้อเสนอแนะทางนโยบายที่ชัดเจนขึ้น อาจ จะเป็นเรื่องสถาบันเกษตรกร นโยบายเรื่องความรู้ การเรียนรู้ เพราะฉะนั้นเรากำลังสร้างความรู้จากฐานราก โดยมี งานวิจัยเข้ามายกระดับสิ่งที่เราทำ แล้วก็นำไปสู่เรื่องของนโยบาย ภาพมันก็จะเป็นอย่างนี้ อันนี้ต้องเรียนบอกที่เด ษา เราคงจะเรียนปรึกษาหารือว่า เราม่าจะตั้งเป้าสัก 1 ปี เราได้ความรู้เรื่องอะไรบ้าง เราก็จะจัดสัมมนาใหญ่รวม กัน ในเชิงนโยบายเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ผมคิดว่าหลังจากวันนี้แล้ว ทางอาจารย์สมคิด ผมเอง คุณชมชวน แล้วก็ เรียนปรึกษาท่านอาจารย์ฤกษ์ชัย ก็มาดูว่าเราจะคุยเรื่องบทบาท และการขับเคลื่อนอย่างไร

คุณเดชา : คุณทรงพลครับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ทุกปัญหามิติกับทางสกว. น่าจะคุย เพราะว่าสกว. ได้ข้อมูลบางส่วน ทางมูลนิธิในฐานะที่เราบริหาร โครงการนาร่อง 19 ภูมิภาคทั่วประเทศ พอครบปีคิดว่าแต่ละภูมิภาคมีเกษตรกร หลายหลาย มีแผนงานที่จะไปทำอย่างเต็มที่ การประเมินคงต้องออกมาแน่ เพราะฉะนั้นงาน 2 ฝ่าย คิดว่าคงจะเกี่ยว โยงกัน คิดว่าส่วนที่มันสอดคล้องมองเห็นแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คิดว่าอาจจะปีละ ครั้ง อาจก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เพราะว่าอย่างน้อยเราทำ 3 ปี คงจะต้องคุยกันอีกทีกับมูลนิธิ

อ.พฤษ : คือตอนช่วงนี้ถ้ามันสามารถออกมาจากงานวิจัยท้องถิ่นอันนี้ ในส่วนของงานวิจัยท้องถิ่นที่เราได้ออก มา 10 กว่าข้อ สามารถที่จะจัดเป็นกลุ่มได้ อย่างเช่น งานวิจัยท้องถิ่นที่พูดถึงเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ก็เกี่ยวกับการ ศึกษาแล้ว แต่มันมีบริบทเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืน ที่นี้เท่าที่เราประมวลกันมาแล้ว เวลาเราพูดถึงเกษตรยั่งยืนอันนี้ ทุกคนก็จะบอกว่าสับสน ๆ ผมคิดว่ามันคงไม่ใช่เป็นประเด็น อย่าเอาอันนั้นเป็นปัญหา เราเดินมาไกลเหลือเกิน คงไม่ต้องมานั่งถกเถียงกันว่าเกษตรยั่งยืนคืออะไร ถ้าเราไม่เข้าใจก็ไม่เป็นไรครับ ทำมันลงไปมันก็จะเข้าใจเอง แต่ ที่สำคัญก็คือว่า ในส่วนที่เราเรียกว่าท้องถิ่น เรื่องเกษตรยั่งยืนเราจะเน้นอะไร จุดแข็งของเรา งานของเราที่จะทำ สมมุติว่าเมื่อไหร่ที่เรากินเข้ากันอยู่ ในเรื่องเกษตรที่สูง ถ้าเราจะบอกว่าในชุดของเราในท้องถิ่นของเรา เราจะดูใน เรื่องของเกษตรที่เกี่ยวข้องกับเกษตรที่ใช้สารเคมี เราจะทำอย่างไรที่จะเข้าไปลด หรือเลิก การใช้สารเคมี และผล กระทบ ก็คือพูดง่าย ๆ ก็คือว่า เกษตรเคมี เราจะลด หรือ เลิก แล้วก็ดูผลกระทบ ในระบบการผลิตอะไรก็แล้วแต่ อย่างเช่นเมื่อไหร่ที่คุยกัน เวลาเขาพูดถึงที่สูง เกี่ยวกับไร่ส้ม สวนส้มที่ฝางหรือที่แม่ฮาด ถ้าอันนั้นเป็นเรื่องที่เราลง น้อย เราจะไม่ลืกันเดียว อันนี้อันที่หนึ่งนะครับ อันที่สองเท่าที่ดูในวันนี้ ก็คือเรื่องของ การอนุรักษ์และการใช้ ประโยชน์จากพันธุ์พืช ในนี้จะพูดในเรื่องของการอนุรักษ์ของชุมชน การเก็บ การใช้ประโยชน์ จนกระทั่งถึงการ ส่งเสริมการบริโภค การตลาด ก็ได้ครับ ซึ่งถ้าเราจัดอย่างนี้หมายถึงกลุ่มสถาบัน หรือใครจะทำก็แล้วแต่ แหล่ง

สนับสนุนก็มีเยอะอย่างเช่น ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพก็สามารถเข้ามาได้ การเรียนการสอนก็ใส่เข้าไปได้ มีบทหนึ่ง ทำยังไงที่จะเอาเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพใส่เข้าไปในโรงเรียน บางครั้งอย่าไปดันในเรื่องของเกษตรยั่งยืนจนกระทั่งมันทับถมกันครับ เราจะไปเสียเวลาอธิบายเรื่องเกษตรยั่งยืนในคนเข้าใจในคนหลาย ๆ คนฟัง เราจะเสียเวลากับเรื่องนี้มาก แล้วมันจะบล็อก แต่ว่าถ้าเราบอกว่าต้องการย้อนเรื่องของเกษตรเคมีมันขัด เขาว่าเราจะทำอะไร หรือเราจะเน้นเรื่องเกษตรอินทรีย์ในนี้ เราก็เอาเกษตรอินทรีย์ แต่เรารู้ว่าภายใต้อันนั้นเรามีกรอบคิดเกษตรยั่งยืน มันมีหลายวิธีที่จะทำนะครับ บางทีก็ใช้ดินเอาที่เคียวมันก็ได้ แต่ว่าเราก็เห็น ๆ กันอยู่ อันนี้เท่าที่ผมเห็นว่ามันเป็นงานหลัก อันนี้ก็คือบทบาทของสถาบัน ผมพูดถึงสถาบันเกษตรกรตลอดเวลา จนกระทั่งมันไปพูดถึงในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพันธุ์พืช อันนี้เป็นท้าทายที่สำคัญมาก ในกรมวิชาการเองซึ่งคุณสุวรรณ อยู่ที่นี่ก็คงทราบนะครับ ว่าพันธุ์พืชที่เราออกมา มันใช้เวลานานมา เพราะแนวคิดเดิมคือเราต้องได้พันธุ์ที่ดี พอถ้าใช้ระบบเดิมะครับ รองตามดูว่าแต่ละพันธุ์พืชใช้เวลา รวม 10 ปี กว่าจะมีออกมา แล้วก็ในที่สุดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เพราะฉะนั้นหลายแห่งที่พาให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนในการคัดเลือกพันธุ์พ่อ พันธุ์แม่แล้วก็ใช้ และวิธีคิดเกี่ยวกับพันธุ์พืช ความบริสุทธิ์ของพันธุ์พืชก็จะแตกต่างกันในชุมชนที่เกษตรกรรายย่อยความบริสุทธิ์ของพันธุ์อาจจะไม่สำคัญ เหมือนกับความมั่นคงของพันธุ์นั้นที่จะสู้กับโรคและแมลง ส่วนของที่เราไม่พูดถึงก็คือ ในส่วนขององค์กรที่เราทำงานในระดับล่าง ส่วนที่เป็นประชาคมพันธุ์เรื่องเกษตรยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ไม่ทราบว่ามีไหมครับ จดหมายข่าว หรืออะไรมีไหมครับ

คุณอุไรรัตน์ : ตอนนี้ความพร้อมหรือศักยภาพที่ทำได้คือ สื่อวิทยุ มันเป็นเวลาวันศุกร์ที่ชาวบ้านมาจัดรายการเอง ผลิตรายการเอง คิดเองว่าจะพูดอะไร แล้วก็เชิญเกษตรกรด้วยกันเองมาพูดเรื่องเกษตรทางเลือก จะมีรายการเสียงบ้านลำนาวาวิทยุชุมชน เวลาบ่าย 3 โมง ถึง 4 โมงเย็น

อ.พดุง : แต่ว่าตอนนี้ที่ทำกับตำบล อยากให้สื่อตรงนี้ยังคงไว้ครับ แล้วถ้าหากว่าทางองค์กรมีส่วนที่จะพัฒนาต่อไปในโครงการ คคน. หรือเกษตรยั่งยืน 4 กลุ่มน้ำอะไรต่าง ๆ แล้วก็ของที่เรารู้งานวิจัยอาจจะไปทั้งแปะทั้งฝากไว้ที่สกว. ก็ได้ครับ อันนี้ในระดับตำบลสามารถที่จะใช้ข้อมูลตรงนี้ อาจจะไม่ต้องทำเองนะครับ ไปวางไว้กับเขา

คุณทรงพล : เรื่องขอสื่อครับ มันมีคำถามว่ากิจกรรมที่ทำอยู่แล้ว ก็อยากจะทราบว่ามันมีผลกระทบอะไรบ้างของการใช้สื่อ เพราะฉะนั้นตรงนี้ทำเป็นโจทย์วิจัยได้ เมื่อเราทำกิจกรรมเชิงชาวบ้านมาพูดออกรายการต่าง ๆ แล้วเราควรจะเข้าไปติดตามประเมินผลด้วย เข้าไปสังเกต เข้าไปดูว่ากิจกรรมมันเกิดการเปลี่ยนแปลงสมาชิกอื่นอย่างไร ซึ่งผมคิดว่าเราก็ทำไปเรื่อย โดยที่ไม่ทราบข้อมูล ตรงนี้ทำเป็นโจทย์วิจัยได้

อ.สมคิด : มีอีกหัวข้อหนึ่งคือวิทยุชุมชนซึ่งชุมชนเข้ามาเป็นคนเชื่อมต่อ ที่สุดแล้วเราเรียกว่าเป็นการจัดกระบวนการ เพื่อการจัดการทางสังคมสู่มิติ ผมเห็นหลายส่วนที่มีความพร้อมมาก บนฐานการใช้ปัญญา อยากจะชักชวนว่าแต่ละท่าน ท่านเข้าใจแล้วยังไม่มั่นใจทำวิจัยขอให้มั่นใจ เพราะในกระบวนการเรามีการให้โอกาสกับทุกท่านที่สนใจจะแก้ไขปัญหามาของชาติบ้านเมือง แก้ไขปัญหาท้องถิ่น ทำวิจัยไม่ได้ไม่เป็นไร ถ้าท่านไม่มั่นใจเราก็จะมีกระบวนการฝึกอบรม ขอให้มีโอกาสแล้วทางด้านเทคนิคนั้น เราก็จะมีกระบวนการที่เสริมกัน แล้วมันเป็นเวทีที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างชุดเกษตรยั่งยืน 4 โครงการทำมาแล้วปีเศษ ปัจจุบันงานวิจัยท้องถิ่นมีพอหลวงเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย มีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย กรรมการอบต. เด็ก ๆ เยาวชนก็มี ที่แม่ทา ประมาณ 20 ปี เรียนไม่รู้จะทำอะไร อยากลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหามาชุมชน มาคุยกันว่าอยากจะทำ เราก็คุยกันได้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่ามันเป็นยุคสมัยที่ต้องการการใช้พลัง เขาเรียกว่าพลัง สามกษัตริย์ สามัคคี จากวิถีทาสสู่วิถีไทย

คุณชมชวน : ขั้นตอนต่อไป เหมือนกับว่า 4 – 5 คนมาคุยกัน แต่ที่จริงแล้วในแต่ละเรื่องจะ ไปคุยกันต่อได้ไหมอย่างไร จะทำอย่างไร เราสามารถคุยกันตอนนี้ได้เลย

อาจารย์สมคิด : ในการทำงานจะต้องนัดหมายหมายถึงกลุ่มจะต้องนัดหมาย และประสาน หมายถึงว่าถ้านัดหมายอะไร มันจะมีค่าใช้จ่ายอะไรก็คุยกัน ไปร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ ร่วมกำหนดแผนงาน

คุณชมชวน : อย่างเช่นกลุ่มการศึกษาที่จะมีการคุยกันต่อไป ชุดนี้อาจจะลองวางดูว่า จะมีค่าใช้จ่ายอะไร จะมีแผนแผนจะเป็นอย่างไร มาคุยกับอาจารย์สมคิด ได้ หรือชุดอื่นก็สามารถจะคุยได้

อ.สุรเดช : พอดีผมไม่แน่ใจที่แบ่งกลุ่มกัน เสร็จแล้วก็จัดกลุ่มกันเลย ฉะนั้นผมไม่แน่ใจว่ามันจะครอบคลุมประเด็นงานวิจัยได้ดีไหม เพราะบางท่านมาในนามตัวแทน บางท่านมาโดยมาไม่รู้จะจัดกลุ่มตรงไหน เลยวางไว้ตรงนี้ ผมเกรงว่ามันจะไม่ค่อยจะดี มันน่าจะมีการเสริมเติมหน้อยไหม ในขณะทำงานตรงนั้น ยังไงก็แล้วแต่ผมฝากไว้ นะครับ

อ.สมคิด : เป็นข้อคิดที่ดี คือที่ก่อนขึ้นมาเป็นคณะกรรมการ เป็นคณะทำงานได้ให้มันเกิดกลไกการเคลื่อนงาน ส่วนการจะเติม จะเสริม พิจารณาให้มันรอบด้าน ช่วย ๆ กัน พิจารณากันไปตลอด ถ้าคิดว่าบุคคลอื่นที่ไม่อยู่ในพื้นที่ท่านเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ก็เชิญเข้ามาร่วมได้

อ.สุรเดช : ประเด็นตรงนี้ผมคิดว่า คนข้างนอก โอเค แต่คนที่อยู่ที่นี่บางครั้งมีความสามารถหลายด้าน อันนี้หมายถึง ผมอยากตัวอย่างตัวเอง มีคล่อมอยู่ 2 ทาง คือการศึกษา กับ ผู้บริโภค พอเห็นว่าบางอย่างเราอาจจะช่วยได้ เราอาจจะเห็นว่ามันเสริมให้ความรู้กับเขาบ้าง หรือมุมมอง วิสัยทัศน์ เพราะหลาย ๆ ท่านเก่งหลายอย่าง หลายด้าน

คุณทรงพล : ผมเสริมตรงนี้คิดหนึ่งว่า ผมคิดว่าอย่างที่อาจารย์สุรเดชพูดถึง วิธีที่หนึ่ง สอง สาม มันยังไม่เกิด ยังไม่ลงตัว เราเก็บข้อมูลที่เรามีมาเขียน แล้วก็ถ้าไม่ดี ทางชมชวนหรือสกว.ภาคจะเป็นผู้ประสาน ก็อาจจะจัดตารางประชุม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกท่านที่สนใจเข้าไปร่วมกันพิจารณาในส่วนนั้นได้ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ เพราะฉะนั้นบางชุดเขาไปเร็ว เราก็อย่าไปขวางเขา ขณะเดียวกันการไปคุยแล้วได้รับรู้ร่วมกัน ถึงแม้ว่าเขาจะไปคุยเขาควรจะให้แจ้งให้กลุ่มอื่น ถ้าใครสนใจเพราะเราทำเป็นเครือข่าย เราไม่ได้เป็นคน เรามองเป็นกลุ่ม กลุ่ม ที่เห็นตรงนั้น เพราะฉะนั้นการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ผมคิดว่าผู้ประสานงานอาจจะเข้าไปพิจารณาด้วย เราถือว่าอันนี้เป็นแกนของจังหวัดเชียงใหม่ มันเป็นแกนขับเคลื่อนที่ควรจะได้รับข้อมูลข่าวสารหลังจากวันนี้ไปตลอด

คุณชมชวน : เหมือนกับว่าหลังจากนี้ในส่วนของคุณทำงานกลางอาจจะไปคุยเพื่อมองดูว่า เป้าหมายหลัก ๆ คือเรื่องอะไร เรื่องรวมคือเรื่องอะไร ขณะเดียวกันแต่ละชุดอาจจะไปคิดเป้าหมายของแต่ละชุดมันคืออะไร หลังจากนั้น สองส่วนอาจจะมารวมเป้าหมายรวม ที่จะผลักดันร่วมกันในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นประเด็นงานวิจัยก็จะไปสัมพันธ์กับเป้าหมายรวม Action รวม

คุณทรงพล : ซึ่งตรงนี้เราจะพัฒนาเป็นโครงการใหญ่ คือแผนการปฏิบัติการจัดการงานวิจัยของจังหวัดเชียงใหม่ มันจะไปเรื่องอะไรบ้างเงื่อนเวลา โครงการที่จะเข้ามา เพราะท้ายที่สุดสกว. ภาคเอง มันก็ไปจบที่งานวิจัย แต่ว่างานวิจัยตรงนั้นมันมี Action มันมีตัวกระบวนการ การตั้งโจทย์ที่เราวางไว้ด้วย

อ.สุรเดช : ขั้นตอนของการดำเนินการตรงนี้หมายความว่าทางฝ่ายดำเนินงานกลางจะไปพิจารณาจัด Grouping อะไรตรงนี้อะไรตรงนั้นไปก่อนหรือยัง

คุณทรงพล : คืออย่างนี้ครับผมคิดว่า คณะทำงานตรงนี้ผมคิดว่าจะมี 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งคือคณะเลขา ที่รวบรวมประมวลเอกสาร แต่คณะทำงานตรงนี้ผมเรียกว่า เป็นกลไกยุทธศาสตร์ภาคี ทางกองเลขามือเขียนเรียงมูลเสร็จ อาจจะส่งข้อมูลตัวนี้ให้ทุกท่านแล้วก็นัดมาประชุมตรงข้อมูลที่ได้ประมวล แล้วก็กลับไปดูอีกที บางท่านตรงนี้

บางท่านที่คิดว่าอาจจะมีเวลาเข้าร่วมกระบวนการในลักษณะที่ อันนี้อาจจะ 2 – 3 เดือนเจอกันครั้งก็ได้ ถ้ามันคุยกันชัดเจนแล้ว คนที่จะลงไปคือเป็นพวกชุดต่าง ๆ ที่เราไปทำงาน และคราวนี้ก็เหมือนกับว่ารับทราบ ผมคงมองในเรื่องของนโยบาย เห็นภาพรวม แล้วก็รับทราบมา 2 เรื่อง บางทีก็ลงไปพื้นที่ด้วยกัน มันเป็นเรื่องการเรียนรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันมาก

อ.สุรเดช : ผมมองว่าวันนี้ทุกคนมีการบ้านให้เป็นกรอบแนวคิด แล้วมาเจอกัน มันจะง่ายขึ้นในการที่จะทำงานวิจัย เอาเป็นคร่าว ๆ ใช่มั้ยครับ

ภาคผนวก

กลุ่มย่อยที่ 1 : ด้านเทคโนโลยีเกษตรกรรมยั่งยืน

อาจารย์อำพรพรณ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนของสมาชิกในกลุ่ม มีดังต่อไปนี้

คุณกรองแก้ว อินสวรรค์ เกษตรกรบ้านสันป่ายาง อำเภอแม่แตง : ที่ทำอยู่ตอนนี้ก็มีทำนา ทำสวน แปลรูป ปลูกรubber ไร่กิน ถั่วฝักยาวและผัก ทำการแปรรูปมะขามป้อม เพราะเป็นของพื้นบ้าน และมะขามป้อมมีวิตามินมาก เป็นการส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้าน การเชื่อมตอนนี้มี กระท้อน มะม่วง เพราะได้มีการส่งเสริมการปลูกมาก จึงหาวิธีการจำหน่าย และเป็นการเน้นการไม่ใช้สารเคมีในการผลิต ช่วงปีนี้เป็นช่วงที่เป็นการทดลองทางเกษตรอำเภอมาสอนให้มีการใช้หัวน้ำส้มคอง แต่ทางกลุ่มไม่ใช้ ผลที่ออกมาคือ ผลผลิตที่ออกมาไม่สวย ผู้ตลาดไม่ได้ และได้มีการปรึกษากันภายในกลุ่มว่า จะสู้ในเรื่องของตลาดได้อย่างไร จึงโยนไปถึงเรื่องมาตรฐานและผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคได้เข้าใจ ในผลผลิตที่ออกมา ในเรื่องเจ้าเขียว สีอ้วนขาว ไม่ได้ใช้สารเคมีในการผลิต และได้จบ การปลูกข้าวก็เป็นข้าวอินทรีย์ วิธีการปลูกข้าวได้ใช้หว่านหมัก(การผลิตจุลินทรีย์ดั้งเดิม –เทคนิคจากเกาหลีใต้) และก็พอใจกับผลผลิตที่ได้ ผลผลิตก็ไม่ได้ลดลง ปีแรกปลูกได้ 26 ถึง แต่พอคิดค่าใช้จ่ายแล้วก็ได้ว่ามากกว่าปลูกแบบใช้สารเคมี และอีกอย่างหนึ่งคิดเราก็คิดด้วย และคิดว่าวิธีแบบนี้ช่วยได้ ในเรื่องของแมลงก็มีแต่ก็ปล่อยไปตามธรรมชาติ ในเรื่องของน้ำในการทำการเกษตร มีปัญหามากเพราะเป็นฤดูแล้ง ในฤดูแล้งจะแก้ไขด้วยการขุดร่องน้ำ ตอนนี้ น้ำใกล้จะหมดแล้ว

ปลูกข้าวเฉพาะฤดูฝน ในตอนนี้มีผักเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะไม่สามารถปลูกได้เพราะไม่มีน้ำ ดังนั้นเดือนมิถุนายน เริ่มปลูกผักในที่ดอน ฤดูหนาวปลูกที่ลุ่ม ปัญหา น้ำขาดแคลนอยู่ในช่วงเดือน มีนาคม – มิถุนายน เดือนเมษายนเริ่มปลูกผัก ในช่วงฤดูแล้งจะทำการแปรรูป และการเลี้ยงสัตว์เสริม เช่น ไก่พื้นเมืองโดยเลี้ยงแบบปล่อย

คุณสมคิด ตุ่มอินมุล นักพัฒนาจาก มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน : จากประสบการณ์เรื่องเทคโนโลยี ที่เข้าไปส่งเสริมคิดว่าไม่มีปัญหาเพราะว่าเทคโนโลยีผ่านการทดสอบ กับพื้นที่จริง เช่น การผลิตข้าวปลอดสารเคมีแรก ๆ เข้าไปแนะนำ และนำเอาเทคโนโลยีมาจากญี่ปุ่น มาให้ชาวบ้านที่พะเยาทดลอง ผลปรากฏว่า เรื่องหญ้าและโรคแมลง แทบจะ ไม่มีปัญหา ผลผลิตที่ได้ ได้ถึง 64 ถึงต่อไร่ อยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาด้านเทคโนโลยีอยู่ที่การยอมรับ และการเปลี่ยนแปลง โดยเกษตรกรที่ทำยอมรับ แต่เกษตรกรแปลงใกล้เคียงไม่ยอมรับ จึงทำให้ไม่ขยายผล การยอมรับอาจจะมาจากหนี้สิน หรือมาจากสาเหตุอื่น ๆ

คุณกรองแก้ว : คิดว่าถ้าจะทำเกษตรยั่งยืน ใจต้องมาก่อน คิดว่าพอเกษตรกรที่ทำเคมี แล้วมาเปลี่ยนมาเป็นแบบอินทรีย์กินเขาไม่คิ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย แต่ของพี่กรองแก้วคิดว่าแปลงนั้นมีระบบนิเวศน์ที่เกื้อกูลกัน ในเรื่องของแปลงปลูกพืช ที่อยู่ใกล้การใช้สารเคมี ก็ไม่มีปัญหาในเรื่องของข้าวต้องหมั่นศึกษา ต้องหมั่นตรวจสอบ

คุณสมคิด : ชาวบ้านต้องการลดต้นทุนการผลิตในเรื่องของการใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาแทนการใช้สารเคมี ก็ได้ใช้น้ำส้มวูคเวนิ้ก้า คิดว่าได้ผลดีระดับหนึ่ง ปัญหาเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าไปส่งเสริมพบว่า ปัญหาเรื่องดินเสื่อมมีมากที่สุด จึงได้แนะนำให้มีการปรับปรุงบำรุงดิน โดยทำปุ๋ยหมักร่วมกันเป็นกลุ่ม ผลที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยหมักดีกว่า แต่เกษตรกรไม่ทำ คิดว่าเสียเวลาและยุ่งยาก ไม่สะดวกเท่ากับการใช้ยาฆ่าแมลง เกษตรกรเห็นว่าการใช้สารเคมีมีปัญหาแต่ก็ต้องทำ ต้องใช้

คุณกรองแก้ว : คิดว่าการแนะนำชาวบ้านนั้นสำหรับตนเอง ชาวบ้านไม่สนใจ แต่ถ้าเป็นหน่วยงานทางอำเภอ ชาวบ้านเชื่อกันมาก ทั้งที่เรื่องบางเรื่องไม่เป็นจริง คิดว่าถ้าทางอำเภอแนะนำแล้วมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง ก็จะเห็นว่าเป็นประโยชน์ นักส่งเสริมของ NGOs ก็ถูกมองไปอีกทางหนึ่ง จะทำให้ต้องเป็นนักเสริมของรัฐ จะได้รับการยอมรับดีมาก

อ.อำพรพรณ : การทำน้ำหวานหมักก็ยังไม่

คุณกรองแก้ว : ตามที่ทำมาไม่ได้ใช้เฉพาะน้ำหวานหมัก จะมีการปรับปรุงบำรุงดินให้ดีกว่าเดิม ทดลองปลูก และปรับปรุงดินกล้าเรื่อย ๆ ให้เติบโต

อ.อำพรพรณ : มีกลุ่มหนึ่งที่ใช้ น้ำหวานหมักและทำขายด้วย แต่ได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ ไม่แน่ใจว่าอย่างนี้เราควรจะไปช่วยอะไรด้วยหรือเปล่า

คุณเกตุสุดา : เราไม่ได้มองประสิทธิภาพ แต่มองโครงสร้างว่าแตกต่างกับเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างไร ในเรื่องของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ มาจากกรมวิชาการและส่งเสริมกรมส่งเสริม แต่ทางบริษัทจะมีพนักงานขายเข้ามาเสนอขายโดยตรงกับชาวบ้าน บางอย่างชาวบ้านทำเองได้ แต่เมื่อมีบริษัททำติดตลาดสวย ๆ ชาวบ้านก็เชื่อ เนื่องจากเชื่อว่าคนอื่นเก่งกว่าตนเอง กระบวนการเรื่องนี้อันตราย เทคโนโลยีที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับชาวบ้านว่าจะตั้งใจทำอะไร และนำมาทดลองใช้และเป็นไปได้ที่ชาวบ้านจะเลิกใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ต้องอาศัยกระบวนการชาวบ้านเป็นตัวกลาง ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ความเชื่อในเรื่องของคนอื่นมากกว่าตัวเอง นั้นเป็นปัญหาสำคัญ

ฝ่ายรัฐบาลและองค์กรต่างประเทศ เขาจะพัฒนาเทคนิคก่อนและเปลี่ยนการทำเกษตรทั้งระบบในเรื่องของ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ เขาจะเลือกเทคนิคที่มีแล้วจะพัฒนาต่อไปได้

ทางอีสานใช้ระบบความเชื่อ ทั้งที่เขาไม่ได้เก่งในด้านเทคนิคเขาสามารถทำชุมชนของเขาเป็นชุมชนเกษตรยั่งยืนได้ เขาสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเรื่องรอง แต่ถ้าไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของเกษตรสมัยใหม่จะถูกทำลาย เช่น GMOs เราต้องชัดเจนในความคิดของตนเอง ว่าต้องการแบบไหนให้เหมาะสม เช่นพันธุ์ข้าวเครื่องมือไม่จำเป็นเท่ากับความคิด เพราะถ้าความคิดไม่ตกเครื่องมือก็ไม่ได้ถูกใช้ ทางบริษัทจะดูว่าเกษตรกรมีกำลังซื้อมากแค่ไหน ก็จะเอาเกษตรกรเป็นเหยื่อ ฉะนั้น เกษตรกรต้องรู้เท่าทันจะต้องและต้องมีกระบวนการเรียนรู้ปัญหาทุกอย่าง การแก้ไขปัญหาของเกษตรกรต้องรู้ ตรงที่ว่าความสุขคืออะไร และไม่ใช้เงิน ความสุขคือการไม่เป็นโรคและสุขภาพสมบูรณ์ปลอดภัย

คุณกรองแก้ว : เป็นปัญหาที่ว่าผู้บริโภคต้องการผลผลิตที่เกษตรกรไม่สามารถผลิตได้อาทิเช่น มะเขือเทศ ผู้บริโภคต้องการแบบมีเนื้อเยื่อ ๆ แต่ของเราเป็นพันธุ์พื้นเมือง ลูกเล็กเปรี้ยว ปัญหามีอยู่ว่าเราทำอย่างไร ที่ทำให้ได้สองพันธุ์นี้รวมกันได้

คุณเดชา : ที่สุพรรณบุรี เราทำได้ในเรื่องของการปรับปรุงพันธุ์มะเขือเทศ ร้านค้าชอบมาก เทคนิคมีแล้วและพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เทคนิคเป็นเรื่องรอง ชาวบ้านทำเองยังดี เพราะชาวบ้านจะเลือกเอาพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง ความชื้น โรคแมลงจะแตกต่างกันออกไป เกษตรยั่งยืนทำอย่างเดียวยังไม่ได้ต้องทำทั้งระบบ ด้านสิ่งแวดล้อม ตลาดคนต้องแก้ไขพร้อมกัน ใช้คนให้ตรงกับงาน ต้องสอนชาวบ้านให้เกษตรกรที่ต้องไม่พึ่งพากับหน่วยงานราชการ

ในเรื่องของอบต. จะต้องปรับงานอีกเยอะ ต้องพัฒนาอีกเยอะเพราะ อบต. อยู่ในขั้นเริ่มต้น ต้องให้ชาวบ้านพัฒนาตนเอง ควบคุม อบต. ได้ และเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงมีจริง ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าสิงคโปร์ มาเลเซีย ประเทศเหล่านี้เศรษฐกิจดี แต่การเมืองเลวร้ายมาก

อ.อำพรพรณ : ต้องให้เกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบ ต้องให้เกษตรกรเรียนรู้ก่อน ต้องมีที่ปรึกษา และที่ปรึกษาจะต้องทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ให้ได้ และที่ปรึกษาจะต้องไม่ขึ้นนำ ซึ่งที่ปรึกษาจะประกอบด้วย NGOs และรัฐบาล

กลุ่มย่อยที่ 2 ด้านเกษตรบนที่สูง

ดำเนินการประชุมโดยคุณจุฬามาส ใจคำ การแลกเปลี่ยนในกลุ่มมีดังต่อไปนี้
เริ่มจากการแนะนำตัวเอง

- จุฬา : ตามคนเราทำงานที่เดียวกัน ที่โครงการพัฒนาฝ่ายผู้ผลิตผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ
มาส ทำงานนรงค์เผยแพร่เกี่ยวกับเรื่องพิษภัยของสารเคมีทางการเกษตรและพันธุ์วิศวกรรม
- ชัยยันต์ มณีเมือง
 - สุนทร มาจากบ้านแม่ลานคำ
 - สรรเสริญ มาจากคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนภาคเหนือ
 - อ. ฐานิส จากภาควิชาส่งเสริม เป็นนักวิจัย และที่ปรึกษา สกว.

ในกลุ่มนี้มีอยู่ทั้งหมด 7 คน

กลุ่มของเราจะเน้นไปที่เรื่องเกษตรที่สูง

ตอนแรกนี่เราจะเริ่มจากใครก่อนดีเจ้า

: อาจารย์ฐานิส จะเริ่มเล่าสภาพปัญหาบนการเกษตรบนพื้นที่สูงก่อนก็ได้นะคะ

: จะเริ่มจากใครก่อนดีคะ เอาคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงจริง ๆ ก่อน

A : บ้านแม่ลานคำนี้ รู้สึกว่าการทำมาหากินก็พอกิน ปลูกกะหล่ำ ข้าวโพด

B : สถานการณ์ในหมู่บ้านเป็นอย่างไรบ้าง และในหมู่บ้านมีน้ำก้อ น้ำแห้งก้อ ดินยากก้อ หมู่บ้านดั้งเดิม
ประวัติศาสตร์ ตั้งมาก็บีแล้วครับ

C : ก็พอๆ กับเชียงใหม่แหละ

B : 7, 8 ร้อยปี

C : โดยทั่วๆ ไป ถ้าจะมองในประเด็นนี้ก็พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ อย่างรถยนต์ ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน ก็เข้ามา
ชีวิตชาวบ้านก็เปลี่ยนไปมากๆ จากคนที่ไม่คิดหนึ่งคิดละคร เป็นคิดละคร อย่างลูกผมนี้ก็
สามารถเขียนได้ อ่านได้ รู้มาก เด็กๆ เดี่ยวนี้มีครูจากข้างนอกเข้ามาสอน เรื่องการทำเกษตรตาม
บ้านแม่ลานคำมีฝรั่งจะแนะนำให้ มีปัญหากับป่าไม้ ทุกวันนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้มาทุกวัน จะมีเครื่องบิน
มาตรวจพื้นที่ เพราะว่าการทำไร่ของชาวบ้าน จะให้อย่างไ้ก็ไม่เข้าใจนัก ส่วนปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม
อื่นๆ นี่ชาวบ้านจะมีการดูแล เป็นหมู่บ้านที่จัดการตัวเองน้อยที่สุด เพราะว่าไม่ปลูกกะหล่ำ
สตอเบอร์รี่ กระเทียม ส่วนมากจะปลูกข้าว แล้วอย่างเช่นเรื่องเด็กนี่จะมี ชาวบ้านที่มีความรู้
พยายามเข้าไปสอน ? นโยบายมติ ครม.

B : พุดเข้าข้างตัวเอง แล้วทำไมตรงโน้นพุด ? เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น

C : มันจะมีหลายคนรู้อยู่ละ แต่ในพื้นที่บอกว่ายังไม่มีใครใช้เลย

B : ที่พุดใหม่มากว่าไม่ใช่

C : คือเวลาเราไปทำการเกษตรเนี่ยะ ไปทำไร่เนี่ยะ ดัน (หน่อ) ไม้หาได้มากไหมอาจารย์ ดัมเหล้าเป็น
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็เพื่อความพิธีกรรมหรือกินในหมู่บ้านเอง

B : แล้วที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เค้ามาไล่จับ เป็นไร่เก่า หรือว่าไร่ถางใหม่

C : ไร่เก่าครับ เฉพาะจะแบ่งว่า ของผมเนี่ยะจะมี 7 ปี ถึงจะหมุนกลับ

B : วนเวียน

- C : ครับ
- B : จั๊ดดี (เจ็ดปี)
- C : เพราะว่ามีชาวบ้านหลายคนที่ชาวบ้านทดลอง ลองแล้วเจ็ดปี มันพอใช้ได้ บางคนว่าไม่ค่อยได้แบบต้นทุนถูกๆ เพราะว่าถ้าเค้าจะรอเจ็ดปี 15 ปี ไบมันใหญ่เกิน อย่าง 7 ปีนี้ไบมันน้อยไปหน่อย
- B : แล้วจะทำให้มันยังยืนได้อะไร เรื่องทำไรเนี่ยะ
- C : ก็คงเกษตรกรชาวบ้านมีข้อตกลงกันว่า เราจะเน้นเอาพันธุ์พืชดั้งเดิมมาปลูก เราไม่ใช่สารเคมี จะเอาพันธุ์เดิมของชาวบ้านมาปลูก ไม่เอาพันธุ์นอกมาปลูก มีคนเอาถั่วแขกพันธุ์ข้างนอกมาปลูก มาแนะนำทำให้ใช้ยา ขายก็ได้ราคา....หมื่นก่อน แล้วมันก็ยังจะรับซื้อ
- B : แล้วบ้านอื่นปลูกไหม
- C : ทางเกษตรเค้ามาทดลองเป็นบ้านแรก แล้วก็หลายหมู่บ้านที่ทำแล้วมันไม่ได้ผล
- B : อะไรบ้างที่เกษตรกรมาส่งเสริมแล้วชาวบ้านไม่ค่อย
- C : อย่างตัวเอง ก็เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงควาย ใช้ได้ เลี้ยงผึ้ง
- B : อันนี้ บ่ได้กูเงินกา
- C : บ่ได้กูครับ
- B : แล้วที่กูเงินแล้วก็ป็นหนี้มีก้อ หรือกูเงินมาลงทุนแล้วทำไรมีก้อ
- C : นาของผมนี่ก็มี ปีแล้วที่มีเงินกู ส่วนมากชาวบ้านเป็นหนี้ก็ไม่สามารถที่จะใช้ได้เพราะว่าไม่ถนัดเรื่องการค้าการขาย..คนที่ป็นหนี้แล้วส่วนมากจะขายควายใช้หนี้
- G : แล้วชาวบ้านเอาเงินไปทำอะไรคะ
- C : ก็มีมาลงทุนปลูกเผือกก็มี ซื้อควายมา สร้างบ้านสร้างรั้ว ก็แล้วส่งลูกเรียนหนังสือ มีเรียนอยู่ทางแม่โขงนี่คนหนึ่ง เรียนยังไม่จบซักทีป็นหนี้อยู่นั่น
- B : ยังไม่จบ
- C : ครับ เพราะว่าเงินมันไม่มีแล้ว เพราะว่ามันคนนั้นแกเรียนดีแต่แกไม่มีสตางค์
- G : อ้าว ! จาตุรงค์ แกยังไม่จบหรอ
- C : บ่จบครับ สตางค์หมดนะกำ
- B : เงินกูหมดคนะกา
- D : แล้วเงินกูที่เอาไปใช้เลี้ยงวัว ปลูกผัก ทำการเกษตรบ่ได้ป็นหนี้ แต่ป็นหนี้ที่เกิดจากลูกเรียนหนังสือ
- C : ครับ ลูกเรียนหนังสือ และซื้อพวกของ เช่น มอเตอร์ไซด์
- D : แสดงว่าไม่ได้ป็นหนี้ที่เกิดจากการเกษตร แต่เกิดจากระบบการดำเนินชีวิต ระบบการศึกษา
- B : แล้วการปลูกถั่วแขกมีที่นี้ก้อ
- C : ปลูกเผือก
- B : เผือกนี้กำไรก้อ
- C : เผือกนี้พอได้อยู่แต่ว่าก่อนที่ถั่วแขกและเผือกจะมา
- B,D : O.K.
- B : แล้วตอนนี้กูก้อ
- C : บ่ได้กู กูมาปีที่แล้วนี้ เพราะว่าคุ้ม

- B : ข้าวโพดมีก้อ
- C : บ่มี
- B : ผมไปทำวิจัยที่บ้านลุง รู้จักก้อ ค.กอบแขก ปลุกข้าวโพดเนี่ยะเป็นหนึ่ 1,000 กว่าถึง 2,000 บาท
- D : แสดงว่าหมู่บ้านแม่ลานคำเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมเก่าแก่ประมาณ 700 ปี จะพูดถึงตั้งแต่เป็นหมู่บ้านของ “ลัวะ” มาเก่าจนถึงรัตนโกสินทร์ ที่ทำกินพืชไร่จริงๆ แล้วพึ่งตัวเองได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือปัญหาเรื่องที่ทำกินนั้นเยอะแยะเลย ก็คือป่าไม้มาใช้เป็นที่ปลูกป่า ทางกรมเกษตร พวกพืชต่างๆ ยังปลูกน้อยอยู่ พืชที่ใช้อยู่ก็คือ การปลูกถั่วกับทางพืชไร่จึงไม่ได้ก่อปัญหา การศึกษาปัญหานี้จะไปวิจัยเพื่อเชื่อมโยงบรรลืออะไรได้
- G : เออ ! อันนี้เราจะให้เห็นภาพอีกด้านหนึ่งนะคะ เพราะว่าลักษณะที่ทำงานด้วยเนี่ยะ อาจจะเป็นอีกแบบหนึ่งนะคะ ไม่ใช่เป็นลักษณะของเกษตรกรเพื่อยังชีพแล้ว เพราะว่ามี การส่งเสริม การปลูกพืชแผนใหม่เข้าไปในพื้นที่ จะยกตัวอย่างพื้นที่หนึ่ง ที่กำลังทำงานอยู่ตอนนี้ก็คือ ทางแม่อาบนะ คือทางโน้นมันเป็นที่สูงเหมือนกัน จัดเป็นพื้นที่สูงแล้วก็แหล่งต้นน้ำด้วย คนในพื้นที่เป็นคนเมือง แต่เนื่องจากลักษณะพื้นที่เหมาะกับการทำการเกษตรนะเจ้า ดินดี น้ำดี จึงมีคนทำการเกษตรกันเยอะ ทำเป็นผืนขนาดใหญ่ ก็คือตามแต่จะมีการส่งเสริมให้ปลูกอะไร พืชหลักๆ ในพื้นที่นั้นตอนนี้ก็จะมีพวกข้าว หอม กระเทียม นอกจากนั้นก็ยังมีสวน ซึ่งเป็นพวกไม้ผลทั้งหลาย เช่น ลิ้นจี่ ซึ่งมาช่วงหลังๆ ก็เริ่มมีนายทุนเข้าไปลงทุนปลูกสวนส้ม ซึ่งก็ได้ผลดี เดียวนี้ส้มฝางก็ขึ้นชื่อดัง มีการขยายพื้นที่เยอะมาก ขยายพื้นที่บริเวณนั้น แล้วก็ลามไปถึงบนดอย ภูเขา แล้วก็สวนที่เป็นต้นน้ำด้วย บางส่วนมีพื้นที่ลาดชันมากกว่า 45% ซึ่งจริงๆ ในกฎหมาย ไม่อนุญาตให้ทำการเกษตร ก็ยังมีการปลูกส้มอยู่ ภาพก็คือที่ดินมีนายทุนเข้าไปกว้านซื้อเยอะแล้วเพื่อจะเอาไปทำสวนส้ม ที่ดินที่เคยเป็นของชาวบ้าน ก็หลุดเป็นของนายทุนไปเยอะ พอนายทุนปลูกส้มไปเสร็จเนี่ยะ ส่งผลกระทบก็คือตั้งแต่เรื่องของน้ำน้ำที่เคยใช้ดีบางส่วนก็แห้งลงก็มี แล้วก็ป่าไม้ เรื่องของการใช้สารเคมีเยอะ อันนี้ถือว่าเป็นปัญหาที่หนักหน่วงมากสำหรับคนในชุมชนแถบนี้ นับตั้งแต่สวนแม่อาบ ตั้งแต่สายท่าตอนลงไปจนถึงฝาง จนถึงไชยปราการ จะเป็นลักษณะภาพแบบเหมือนกันเลย การขยายตัวของสวนส้ม นอกจากนั้นแล้วก็มีการใช้สารเคมีเยอะแล้วก็ไหลลงไปในน้ำ ซึ่งแถบนั้นเป็นแหล่งน้ำค่อนข้างเยอะ สายน้ำเยอะมาก ห้วยเยอะห้วยนี้ขนาดน้อยๆ นี่ก็ 3 – 4 เมตร ซึ่งเมื่อเทียบกับบางที่ห้วยขนาด 3 – 4 เมตร ถือว่าใหญ่แล้วก็แม่น้ำก็เยอะ เดียวนี้ก็มีน้ำมากกับน้ำฝางที่ผ่านไม่นับห้วยที่ไหลลงน้ำมาก น้ำฝาง เพราะฉะนั้นสารเคมีก็ถูกชะล้างลงไปแหล่งน้ำตรงนี้เยอะ คนก็กินไม่ได้ ในหลายๆ ชุมชนชาวบ้านต้องซื้อน้ำกิน ซึ่งชาวบ้านก็ไม่จน ชาวบ้านรวย ชาวบ้านอยู่ดูบ กระต้อมน้อยๆ ก็ต้องซื้อน้ำกิน ในแหล่งน้ำเอง ปลาเองก็มีปัญหา ชาวบ้านก็เล่าให้ฟังว่า บางช่วงบางฤดูเนี่ยะ ปลามีผลเยอะเลย บางทีไม่มีหาง แต่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งมันน่ามาซึ่งชาวบ้านก็ไม่ปลอดภัย ปลาที่ไม่รู้ว่าอะไรจะปลอดภัยจากสารเคมีมี น้าก็ไม่มั่นใจ
- D : เรียงลำดับการเข้ามาของพืชชนิดใดที่เข้ามาก่อน
- G : เพิ่งทำแผน คือมันจริงๆ มันเริ่มไม่นานนี้เอง ช่วงที่ผ่านมาชาวบ้านจะทำอยู่กินตลอด เพราะการคมนาคมก็ไม่สะดวก ถนนหนทาง
- D : มีการเข้าไปส่งเสริมเมื่อไร
- G : ประมาณปี 25 แต่ไม่ได้เกิดจากการส่งเสริมคนข้างนอกเข้าไปนะ เริ่มจากการมีการบ่มใบยาสูบใน

พื้นที่เท่านั้น แล้วหลังจากนั้นก็มีคนไปส่งเสริม ซึ่งที่พูดเนี่ยมันเป็นพื้นที่หลังๆ ของการส่งเสริม ใบยาสูบ เพราะมันอยู่ไกล เพราะฉะนั้นการเข้าไปส่งเสริมในพื้นที่เนี่ยมันไม่ได้เริ่มต้นจากเอาใบยาสูบและให้ปลูกเลยมันมาแบบเป็น แพค(ชุด) คือ เมล็ดพันธุ์ ยา ปุ๋ย เข้าไป เบ็ดเสร็จพร้อมกันหมดเลย ชาวบ้านถ้าจะปลูกใบยาสูบต้องทำตามนี้เลย ถ้ายังชาวบ้านที่อื่นเค้ามีการเริ่มจาก ขึ้นตอนแรก คือปลูกในเชิงพาณิชย์ก่อน เป็นผืนใหญ่ๆ ก่อน ในเบื้องต้นอาจจะไม่ต้องใช้ปุ๋ยใช้ยาเลย หลังจากนั้นเป็นหอมกระเทียม ถั่วลิสง ซึ่งอันนี้ก็เริ่มจากเกษตรกรอำเภอเริ่มส่งเสริมเอาพันธุ์ไปให้ชาวบ้านปลูก ระยะแรกชาวบ้านไม่ยอมรับเรื่องของการใช้ปุ๋ยใช้ยาด้วยซ้ำไป เพราะว่าคนแก่เค้าว่า เค้ากลัวเรื่องการใช้สารเคมี เพราะยังไม่มีใครใช้ มาตอนหลังๆ บางคนต้องลงทุนก็เลย ต้องไปยืมเงินจาก ธ.ก.ส. ในช่วงนั้นถ้าจะเข้าไปซื้อปุ๋ย ยา ถั่วแล้วจะได้ปุ๋ย ยามาเลย ไม่ได้เป็นตัวเงิน ซึ่งชาวบ้านพูดว่าที่ไปกู้เพราะความจำเป็น ก็เลยแบ่งให้คนข้างๆ บ้านใช้ไป ก็เหมือนว่าได้ทดลองใช้สินค้านี้ในตัว พอทดลองไปก็มันก็ได้ผลผลิตเยอะขึ้น หลังจากนั้นก็มีการใช้เยอะขึ้นๆ ในส่วนของทั้งหอมกระเทียม ถั่วลิสง ซึ่งก็เพิ่งมาไม่นานประมาณปี พ.ศ. 2522, 23 ก็เริ่มลงลิ้นจี่ ลิ้นจี่ราคาดี จะมาช่วงหลังๆ ช่วงปี 2536, 37 ตั้งแต่มีโรสัมนาสรร ซึ่งก็มีการขยายการปลูกส้มไปในที่อื่นๆ ได้มีการกว้านซื้อที่ดินกันมากๆ ช่วงปี 38 – 40 ในแถบของหมู่บ้านที่มีน้ำดี ซื้อเยอะ ตอนแรกชาวบ้านก็ไม่วู้ นึกว่าเค้าจะเอาไปปลูกต้นสัก ก็ขายกันเพราะว่า บางคนก็เห็นว่าช่วงนั้นเศรษฐกิจยังบ่ลง ลูกหลานไปทำงานในเมืองที่ดินทิ้งว่าง ไม่มีใครทำในหมู่บ้านแทบจะเหลือแต่คนเฒ่า หลังจากที่ดินขายเริ่มลงส้มในปีแรกก็ไม่เห็นผลอะไร ก็เพิ่งมาตอนหลังช่วงปี 40, 41 มันใช้ยาเยอะ มันก็เหมือน สวนส้มไม่ใช่สวนขนาดเล็กๆ ว่ากัน พัน 2 พัน ไร่ขึ้น สวนเล็กสุดไม่ต่ำกว่า 600 – 700 ไร่ ก็ถือว่าใหญ่มาก หลังจากเศรษฐกิจตก ลูกหลานกลับไปอยู่บ้าน ปรากฏว่า ไม่มีที่ทำกินทางการเกษตรแล้ว บางคนก็ต้องไปเช่าของนายทุน ที่ขายให้นายทุนไปแล้ว กลับมาเช่าของตัวเอง ชาวบ้านว่าไม่ได้ไปเป็นลูกจ้างที่สวนส้ม เพราะว่าสวนส้มอยู่ใกล้ชายแดนพม่า เค้าก็ใช้แรงงานพม่า

D : นี่เป็นภาพโดยทั่วไปหรือ

G : คิดว่าเป็นภาพเดียวกันทุกที่ ภาพลักษณะพื้นที่สูงมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันทั้งคนเมืองที่อาศัยอยู่บนที่สูงกับพี่น้องชนกลุ่มน้อยก็เป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ส่วนเรื่องของการเกษตรส่วนหนึ่งถูกรุกในเรื่องการเกษตรแผนใหม่อย่างเต็มที่ ก็จะมีผลเรื่องสิ่งแวดล้อมตามมา เรื่องน้ำ ดินเสื่อม อีกส่วนหนึ่ง แบบเกษตรแบบพออยู่พอกิน แบบเกษตรที่แม่ลานคำ ถึงจะทำแค่พออยู่พอกิน ก็ยังมีปัญหา เช่น กรณีการใช้ที่ดิน ก็ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ของตัวเอง จะทำไรทำอะไรก็ยังโดนจับอยู่ ส่วนเรื่องของการใช้สารเคมี การเกษตรเรานี้อาจจะใช้น้อยกว่า การมีปัจจัยภายนอกน้อยกว่าแบบแรก

D : ที่แตกต่างกันสองหมู่บ้าน

G : อันนี้คือภาพที่เห็น

E : พื้นที่ที่ผมเข้าไปสัมผัส มันเป็นคนม้งครับ

D : ที่ไหน

E : แม่วางฮะ คอยม่อนฮะ ที่จริงเรื่องเกษตรที่สูงเนี่ย ตอนนี้เป็นความร่วมมือกันขององค์กรพัฒนาเอกชน คือรวมกับอิมเปค ผมอยู่โครงการพัฒนากลุ่มน้ำภาคเหนือร่วมมือกันเพื่อที่จะพยายามค้นหาเทคนิควิธีการและพัฒนาเรื่องระบบเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงเน้นคนเฒ่า มีหลายชนเผ่า ซึ่งที่ผมไปสัมผัสมีข้อมูลเยอะมาก มีพี่น้องม้งในพื้นที่แถวแม่วาง คือ ถ้าไล่ประวัติศาสตร์ ม้ง ลีซอ ลาหู่ เมื่อ

ก่อนเค้าจะปลูกผืน หลังจากนั้นเมื่อมีนโยบายปราบปรามผืน มีการส่งเสริมพืชแทนการปลูกผืน ซึ่งพืชที่เค้าไปส่งเสริมส่วนใหญ่เป็นพืชที่มีรายได้ มีราคา เพราะเมื่อก่อนเค้าปลูกผืนมันมีราคา เพราะฉะนั้นพืชที่เค้าไปส่งเสริม จะส่งผลเรื่องราคาด้วย เป็นกะหล่ำ อะไรก็แล้วแต่ ในช่วงแรกๆ เน้นพวกกะหล่ำ แดงค่อม่อนยะ ก็จะปลูกกะหล่ำทั้งหมดเลย ส่งเสริมจาก ศชค. และโครงการหลวง ส่งเสริมให้ปลูกในช่วงแรกๆ หลังจากนั้นมีปัญหา เพราะการปลูกกะหล่ำต้องใช้น้ำเยอะแล้วก็ถ้าปลูกเยอะมันหลีกเลี่ยงการใช้พวกสารเคมียามาแมลงไม่ได้จากนั้นนโยบายการส่งเสริมพืชอื่นแทนกะหล่ำ เป็นพวก ห้อ ลิ้นจี่ สาลี่ เป็นไม้ผลเมืองหนาว ขณะเดียวกันนโยบายในการลดพื้นที่การทำ การเกษตรก็เข้ามาโดยกรมป่าไม้ มีการกันเขตแนวป่าไม้ ปลูกป่ากันชน ลักษณะของชุมชนจะมีการ ผลักดันจากข้างนอกเข้ามาคล้ายกำหนดวิถีชีวิตให้เค้าเดิน สถานการณ์ปัจจุบันบ้านป่าไผ่ค่อม่อนยะ อ.แม่วาง พื้นที่ส่วนใหญ่จะลงไม้ผล พืชผักเศรษฐกิจ พวกสลัด ปลูกเยอะ วัฒนธรรมดั้งเดิมทุกคนเผ่าเท่าที่ผมรู้น่าก็คือการปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์

การปลูกพืชไร่ของชาวบ้านเค้าจะปลูก 1 - 2 ปี ถ้าเป็นของปากะยอ 7 ปี แต่ว่าบางพื้นที่ปลูก 2 ปี ก็จะหมุนเพราะไม่มีพื้นที่ ปัญหาที่สำคัญคือว่า เมล็ดพันธุ์สุญหา พื้นที่ปลูกข้าวไร่แทบจะไม่มี หลังจากที่มีไม้ผลเข้าไป ขณะนี้ชาวบ้านเกินกว่าครึ่งตัดซื้อข้าว ปลูกผักขายซื้อข้าว ส่วนเรื่องไม้ผลเมืองหนาวก็ขึ้นอยู่กับราคาการตลาด ก็ขายได้เฉพาะ โครงการหลวงและโรงงาน เพราะตลอดทั่ว ไปไม่รับซื้อ ปัญหาคือชาวบ้านนี้ไม้ผลเรื่องการเป็นหนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีการใช้สารเคมีอยู่ ชาวบ้านว่าถ้าเลิกได้จะเลิกแน่ชาวบ้านรู้ตัวว่าร่างกายแย่มากแต่หาทางออกไม่ได้พื้นที่จำกัดเชิงเตี๋ย รายจ่ายเพิ่มการส่งลูกเรียน

D : ของคุณจะดีกว่าที่ราบหรือเปล่า

G : มันอาจจะมีการจับอื่นเข้ามาเยอะ อาจมีการเกษตร 2 อย่าง อย่างแม่ตานคำอาจเป็นแบบพออยู่พอกินได้แต่ของการเกษตรเพื่อการค้าอาจจะเจอการส่งเสริมที่เข้มข้น การส่งเสริมการเกษตรจากข้างนอก ก็จะปรับเปลี่ยนจากผืนไปเป็นพืชตัวอื่นมีราคาสุ่มผืน แต่ของทางนอกมีปัญหาของที่ดิน อาจจะมีการจับเมื่อรุกป่าเขตป่า ส่วนของคุณจุฑามาสเป็นที่สูงที่เหมาะสมกับการทำสวนส้มมีนายทุนไปรุกที่มีชาวบ้านไปทำไร่เหมือนกัน ก็โดนจับ แต่แปลกที่นายทุนสามารถเข้าไปเช่าที่กับกรมป่าไม้เพื่อปลูก ส้มกับขายได้ราคา จ.น่าน สีน้าออกคือมะแคว้น ผลใหญ่เก็บขาย ย้ายจากไร่ มาปลูกข้างบ้าน อันที่สองคือปอ สล ไร่อยู่ติดห้วย ส่งขาย กก. ละ 15 บาท ข้าวปลูก 10 กว่าไร่ ต่อหลังคาเรือน ปีนี้ทำ เกือบ 2 ไร่ 5 ปี ตัดทิ้ง เอาทิ้งไปทำฟืนไม่เหมือนมังเอาต้นใหญ่ทำฟืน กะเหรี่ยงทั้งปีตัดแล้วแบกฟืน เข้าบ้าน ทำลายป่า ลี้จะภูเขาทุกหมู่บ้านจะต้องมีป่าธรรมชาติ เรียกว่าป่าอนุรักษ์มีไม้ใหญ่สุด ประมาณ 7½ เมตร ป่าต้องมีแม่ไม้ ต้นน้อยๆ มีอาหาร ลี้จะเป็นหมู่บ้านนิยม แต่กะเหรี่ยงเป็นแบบรู้ แล้วซ่อนไว้ เรียกแบบกลุ่มบักดำ

D : ผมเขียนไว้ในบันทึกที่สูงมันมี 3 อย่าง ที่เป็นระบบเค้าเรียกว่าระบบ partial เป็นระบบการเกษตรที่ ชั่วคราว เป็นบางส่วน อย่างมัง เข้า ลิซอ อีก็อ เป็นชั่วคราว และเป็นบูรณาการณ ลี้จะ ละมู กะเหรี่ยง อันนี้อยู่ในการบูรณาการณ 700 ปี แต่ถ้าเป็น ชั่วคราวนี้มันจะย้ายไปเรื่อยๆ ง่ายๆ และก็หมด ย้ายเข้าเมือง แต่กลุ่มบูรณาการณย้ายเข้าเมืองเหมือนกัน แต่จะสร้างบ้านอยู่ไม่กลับมาละ อีกอันก็เป็นการผสมผสานชั่วคราวกับบูรณาการณก็มี อาข่า งานวิจัยเกษตรยังอินที่หมู่บ้านแม่เต๋อ กับหมู่บ้านแม่จันทร์หลวง ฉะนั้นงานวิจัยเกษตรยังอินผมว่า นี่ประมาณ 80% เป็นลี้ที่ผมว่าที่ภูเขา

ประมาณ 98% โกสลิในเมืองพวกที่ปลูกฝิ่น พอรถขายของขายขนม ผัก หมู จอดยังบ่แข็ง ลุมซื้อกัน ตอนเช้า ตอนเลง ตอนไหนก็ได้ แต่ที่ภูคาพวกนี้จะมียนต์เอาตัวไปขาย ชาวบ้านอยู่บนบ้านแอบดู ไม่เข้าใกล้รถซักคน คนขายขับรถไปกลับ 200 กม. ไม่ได้ขายสักกัม เค้ามีป่าใกล้หมู่บ้านเป็นป่าธรรมชาติที่ว่าจะมีแม่ไม้ ซึ่งแม่ไม้ไม่ได้ทำให้ป่าสมบูรณ์หนา แต่จะทำให้ทางเดินในหมู่บ้านมีฝักรอบ มีผักฝรั่งมาก ข้าวเถ้าก็อร่อย ข้าวซ้อมมือที่ดำ คนแก่ผู้หญิงอายุ 70 – 80 ปี ดำคนเดียวทุกวัน อย่างเราเดินก็ไม่ทัน อายุ 70 – 80 ผมดำ เค้ากินอาหาร กินผัก

- E : อาจารย์ครับ กรณีการใช้พื้นที่เนี่ยเค้าโดนป่าไม้มา.....
- D : โดน แต่ว่าแลกกันมาคุย.....เค้าไม่ใช่ตัวใครตัวมัน เป็นกลุ่ม
- E : ลักษณะการทำให้เป็นอย่างไร
- D : ทำให้หมุนเวียน 5 ปี มีป่าธรรมชาติอยู่มันทำให้ดินดี น้ำชุ่มตลอด มันก็ทำให้มีแมลงมีสัตว์ ปีนึงหมู่บ้านก็กินหนูหลายแสนตัว ตักแตนเป็นล้าน ทำให้ดินน้ำน่าน ถ้าทั่วโลกมีหนูเหมาเป็นล้านๆ ตักแตน....เพราะว่าเราไปตัดป่า ทำให้คนใน จ.น่าน โชคดีขนาด ศูนย์ปราบปรามศัตรูพืชที่แพร่คุม อุดรดิตถ์ แพร่ , น่าน 50% ของยาที่ใช้เค้ามาที่ชาวบ้านใช้ที่อุดรดิตถ์ 35% ใช้ที่เมืองแพร่ ปลูกไม้ ผล 15% ใช้ที่สวนส้ม จ. น่าน ถ้าบนเขาไม่ต้องพูดถึงเลย อาหาร เนื้อ ผัก ไม่ซื้อ ไปซื้อยามาแมลง กับข้าวเนื้ออย่างที่ว่า เค้ามีป่าธรรมชาติของเขา น้ำไหลตลอด ห้วย บึง 5 – 6 ม. มีปลาชิว ปลาสร้อย ในแอ่งตามคอก ปลาตัวขนาดนี้
- E : อาจารย์ครับ แล้วกรณีปัญหาที่มันเกิดที่ว่าชาวบ้านว่าเป็นปัญหาของเค้า
- D : ปัญหาอะไร
- E : ปัญหาในชุมชนนะครับ ก็เท่าที่ฟังมานันไม่มีปัญหาเลย
- D : ในหมู่บ้านอื่นพอลมพัดจะเห็นถุงพลาสติกปลิว แต่ที่นั่นไม่เห็นมี
- G : เค้าไม่ได้เจอปัญหาการขายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ บ่เจอเหอะอะ
- D : บ่มีครับ คือเค้ามีกลุ่มสวดป่า รักษาป่า สัตว์ป่า ถ้าใครไปยิงแก่ง เม่น ผู้สวดป่าจะยิงทิ้งเลย
- G : แบบว่าชุมชนเค้าจัดการเรื่องนี้กันเอง แล้วป่าไม้เข้าไปจัดการอย่างไร
- D :
- G : จะมีใครเพิ่มเติมเกี่ยวกับเกษตรที่สูง เคียวเราจะเน้นไปที่เขตของเชียงใหม่ก่อน เราจะได้เห็นภาพว่าชุมชนที่มีการอนุรักษ์ มีการจัดการสภาพแวดล้อมอย่างไร เราจะไปดูให้มันสอดคล้องกัน ซึ่งเน้นที่เชียงใหม่ ให้เป็นพื้นที่นำร่องไปก่อน ใครจะเพิ่มเติมไหม เพราะเราจะต้องขยับไปถึงเรื่องเป้าหมายที่เราอยากจะทำทราบปัญหาของการจัดการปัญหาในเกษตรที่สูงด้วย ในช่วงของแผน 9 ปี 45 – 49 คิดว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง และรวมแผนในระยะสั้น คุณสรรเสริฐจะเพิ่มเติมอะไรไหมคะ

คุณสรรเสริฐ: เปรียบเทียบวัฒนธรรมดั้งเดิม มีฐานทรัพยากรที่ชาวบ้านมีสิทธิ์เป็นเจ้าของ ระบบ

วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ที่ยังใช้ระบบความเชื่อดำเนินชีวิต คนมีหนี้สินน้อย ผลกระทบต่อข้างนอกน้อย ข้อมูลปากเกาะญอ กับลี้ะคล้ายกัน ซึ่งไม่ใช่ที่น่านไม่ใช่ลี้ะ คนเมื่อน่านเป็นคนลาวลุ่มเป็นรอยต่อของคนท้องถิ่น คนลี้ะแท้แถวเชียงใหม่ แม่แจ่ม น่าจะเปรียบเทียบดูการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น อย่างที่เห็นของคนดั้งเดิมนำไปสู่ความยั่งยืนได้ และก็ชุมชนไม่แตกสลายมาก ผลกระทบของข้างนอกยังน้อยเปรียบเทียบกับในเมืองที่ทำไมไร่ส้ม แม่อาขย ผ่าง คนม้ง มาเปรียบเทียบกับกันดูทรัพยากรว่าสูญเสียอะไรบ้าง มีข้ออ่อน ข้อแข็งอย่างไร วัฒนธรรมความเชื่อ วิถี

ชีวิตเกษตรกรคืออะไร มันน่าจะทำให้เห็นอนาคตที่ต่อไปข้างหน้า ประเด็นใหญ่ ก็คือการรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญา แต่สิ่งที่เป็นปัญหาก็คือรัฐเริ่มเปิดนโยบายที่ ชุมชนหมู่บ้าน จะยังตระหนักน้อย ที่ทำอยู่แล้วอาจจะไม่กระดืบเป็นระบบ ถ้าเป็นไปได้เอาแนววัฒนธรรม 2 ท้องถิ่นนี้ มาเปรียบเทียบแล้วจัดข้อดี ข้อเด่นออกมา แล้วจัดปัญหาออกมาบางที่อาจจะไม่ใช่เรื่องของการเกษตรทั้งหมด อาจจะเป็นเรื่องการศึกษาที่เกี่ยวข้อง แต่ในขณะที่เดียวกันจะทำยังไงให้การรวบรวมองค์ความรู้ เอาชาวบ้านมาช่วยประมวลว่า มีความรู้อะไรในท้องถิ่นบ้าง และจะทำยังไงให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของงานนั้นด้วย ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของ และชาวบ้านสามารถประมวลความรู้ของตัวเอง โดยสามารถพูดให้คนข้างนอกฟังอย่างที่ทำกันว่า แบบดั้งเดิมกับยังชีพเป็นยังไง ดี เคน อ่อน โดยที่เกษตรกรทางเดียว เพื่อชาวบ้านจะได้ภาคภูมิใจและเห็น ข้ออ่อน แข็ง ของตัวเอง เพราะเราคิดว่าถ้าชาวบ้านเห็นข้ออ่อน แข็ง ของตัวเอง ชาวบ้านน่าจะมีทางเลือกอะไรแก้ไขปัญหาสิ่งที่เราคุยเหมือนเป็นการประมวลจากคนข้างนอกมอง ถ้าเกิดจากชาวบ้านมองจะสุดยอดเลย

G : แล้วเราจะขยับไปสู่เป้าหมายที่อยากจะเห็นการประมวลองค์ความรู้ที่มีชุมชนที่อยู่ได้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงนี้ 1 และ 2 ชุมชนที่มีแรงปะทะจากข้างนอกเข้าไปแล้ว มีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้าให้ได้ กรณีแม่ลานคำที่มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อรับมือกับปัญหาที่กำลังเข้าไปในชุมชน สองเปรียบเทียบชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนที่แทบจะเสียความเป็นตัวของตัวเองไปแล้ว การดำรงอยู่ การแก้ไขมาได้ยังไงมันมีความพยายามยังไงที่คุณสรรเสริฐเสนอเป็นการประมวลและเปรียบเทียบ

- ยกระดับข้อมูลจากบางกลุ่มที่ทำอยู่

- ส่วนที่น่าสนใจที่น่าจะประสานงานกัน กับการตามในประเด็นที่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม

คุณสรรเสริฐ : ตั้งข้อสังเกตก็คือถ้าหมู่บ้านไหนสามารถทำข้าวไร่ ทำนาขั้นบันได มีข้าวพอกิน

ตลอดปี การทำไร่ของชาวบ้านให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร พวกผักเผง แดงโม ผักหญ้าจะมาก ในพื้นฐานของการเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ถ้ามีชีวิตตรงนี้ได้ ระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจเข้านาน้อย พวกนี้จะมีพื้นฐานการอนุรักษ์ด้วย ใช้กับแม่ลานคำ แม่โต แม่เตยกลาง การใช้ที่วนเวียนได้และก็ปลูกข้าวให้พอกิน ผลกระทบต่อการรับพืชพันธุ์ทางเกษตรน้อยลง

G : จันแปลว่า ถ้ากลุ่มชาวบ้านที่ว่าเคยมีปัญหาบ้าง ถ้าได้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มน่าจะเกิดการดำเนินชีวิตแบบใหม่ขึ้น O.K. คะ สรุป เป้าหมายระยะสั้น และระยะยาว และการประมวลและเปรียบเทียบก็จะ มีเวทีให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นทางการ

F : คนถามถามไม่เป็นระบบ ไม่รู้จะถามอะไร ถามสะเปะสะปะ

คุณสรรเสริฐ : สมว่าเป็นระบบ แต่ว่าเราประมวลไม่ได้

F : ต้องแยกเลยว่าพืช เป็นยา เป็นอาหารสัตว์ อย่างแม่โต 19 - 20 ชนิด พืชได้ดิน หื้อ บัว

คุณสรรเสริฐ : 1. จะดูแลจัดการฐานทรัพยากรได้อย่างไร ป่าต้นน้ำ 2. การเข้าใจวิถีชาวบ้าน

(H) การดำรงของความเชื่อกับการใช้ประโยชน์ทางความเชื่อนั้น 3. จะสามารถธำรงวิถีการผลิตของชาวบ้านในรอบ 1 ปี ว่าเค้าทำอะไรบ้าง ถ้าเข้าใจพื้นฐานนี้ทั้งหมดสามารถประมวลเอามาใช้ได้ เช่น กะเหรี่ยง บอกว่า ก่อนโกสัฒนเผ่าไร่ ก่อนกุ่มภาพันธ์ เค้าจะไม่เผา เค้าจะเริ่มดาง เดือน มี.ค. -- เม.ย. จะตากธัญธำก่อนเมฆไปทางเหนือ - ใต้ สีดำหรือขาว แล้วจะดูน้ำในลำห้วยด้วย ฟังเสียงกบเขียดร้อง ดักแค้นร้อง พอดีนเช้าล้างหน้าถ้าลั่นๆ แสดงว่าใช้ได้ ควรจะต้องเผ่าไร่ อย่างตัวเหนียวตัวแห้งจะรู้

ทันทีว่าควรทำอะไร การประมวลสิ่งเหล่านี้เวลาที่เค้ายกสิ่งเหล่านี้มาแล้ว เราสามารถประมวลเป็นระเบียบแบบแผนได้ เปรียบเทียบได้ และถึงเวลาที่เรากำลังเสนอสิ่งเหล่านี้กับสังคมคงต้องเชิญข้าราชการ สว. ฯลฯ เริ่มต้นจาก ชาวบ้าน ชาวบ้านมีส่วนร่วมกิจกรรม พวกเรามีหน้าที่แค่ประมวลรวบรวมจะเอาไปประยุกต์หรือไม่ก็ตาม

G : ถ้าพูดถึงปฏิบัติการที่น่าจะทำได้เลย น่าจะให้แต่ละฝ่ายไปรวบรวมแล้วมาแลกเปลี่ยนกันสักครั้งหนึ่ง

F : อย่างที่สรุป ถามว่า แหล่งน้ำ มันให้น้ำยังไง
คันไม้ที่เป็นกอบเก็บรักษาน้ำทำให้เกิดน้ำ ถ้ามีคันไม้นี้จะมีน้ำ

G : น่าจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ทางความคิดเรื่องเกษตรที่สูงเป็นอย่างไรบ้างเพราะว่าส่วนหนึ่งเป็นมุมมองจากเราไม่พอที่จะตัดสินใจ อย่างที่เราคิดทั้งหมดอาจจะไม่ใช่ให้มีเวทีตรงนี้ น่าจะเป็นอีกเป้าหมายหนึ่ง

F :

G : } รวบรวมแต่ละด้านที่เป็นเกษตรที่สูง
H : }

H : ไปในที่ต่างๆ เช่น น่าน ชาวบ้านอธิบายได้ แม่อาข แม่ลานคำ สามารถอธิบายข้อดีข้ออ่อนได้ ซึ่งขบวนการเหล่านี้จะถ่ายทอดไปสู่รุ่นต่อไป เด็กในโรงเรียนสามารถทำได้โดยใช้ภูมิปัญญา ข้อแข็งถ้าทำถึงขั้นนี้ได้ สามารถจับกลุ่มชาวบ้านได้ ให้เข้าเป็นเจ้าของกิจกรรมเหล่านี้ได้ แล้วก็สืบทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้

F : แต่บางครั้งอย่างนี้ ระบบสังคม เครือญาติ จะทำลายสภาพแวดล้อม เพราะอะไร ถ้า พ่อ ดาย มันต้องใช้วัวประมาณ 10 - 20 ตัว ฆ่า แต่งงานทั้งหมดเงินเป็นแสน เามาจากไหนไม่รู้ มันไม่ไปทำพืชเชิงเดี่ยว แต่กะเหรี่ยง ลื้อ การแต่งงาน ดาย ใช้เงินนิดๆ หน่อยๆ มันเามาจากธรรมชาติเท่านั้น สังคมเป็นตัวปัญหา ไม่จำเป็นต้องฆ่าวัว มาก ใช้เงินมาก ถ้าเปลี่ยนแปลงตรงนี้ทรัพยากรอาจคืนมา

G : อาจารย์ว่าอย่างไรคะ เรื่องที่จะทำไปข้างหน้า

D : ชาวบ้านพยายามสื่อสารคนข้างนอก รวมกัน

C : ปลูกรุ่นปี หักไว้ แล้วจะมาปลูกอีก น่าจะเป็นป่า ถ้าปลูก 2 ปี มันจะเหลือ 50% ถ้าปลูกข้าว 3 ปีติดต่อกัน.....

C : มั้งไม่ปลูกกะหล่ำ เพราะใช้สารมาก เป็นใช้หาสาเหตุไม่ได้ มาปลูกไม้ผล เรื่องสารไม่ค่อยมีการรณรงค์ น่าจะมีการรณรงค์

G : น่าจะมีการทบทวนนโยบายเรื่องสารเคมี

E : มั้งเป็นชนเผ่าที่โดนโจมตีมากที่สุด มีคนเข้าไปทำงานด้วยน้อย ซึ่งเราไม่สามารถสร้างให้เห็นถึงรูปธรรมที่ชัดเจนว่าเป็นยังไง

D : เราทำได้ แต่เราจะทำยังไง เราก็รู้มั้งมีแซ่ หัวหน้าแซ่ มันใหญ่ คุณว่าแซ่ตัวเองต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ พวกแซ่สูงผืน บางแซ่ไม่สูง เค้าต้องชี้แจงในเครือญาติ เค้าจะเข้าใจกันของเขาเอง

C : ในส่วนตัวผม เห็นชาวบ้านเป็นเหมือนเดิม เลี้ยงวัว เลี้ยงสัตว์ เหมือนเดิมทุกอย่าง ปัจจุบันข้างนอกไม่จำเป็น เพราะว่ามีควายสามารถไถนาได้ ชาวบ้านหลายคนสามารถส่งเด็กเข้าโรงเรียนได้ ชาวบ้านอยู่ได้ไม่ต้องเอาจากข้างนอกมา มีหลายหมู่บ้านที่เอาจากข้างนอกมา ขาดแคลนเรื่องน้ำ เช่น

ปลูกกล้วย ลั่นจี่ ทำให้น้ำหมด สิ่งแวดล้อมก็ไม่ดี ถ้าบอกว่าจะให้อยู่แบบดั้งเดิม จะไม่มีใครยอมทำ
ไร เพราะเค้าจะมองในแง่ว่าผมเนี่ยะ อยู่แบบทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง เช่น การดูแลรักษาป่า การทำ
ไร่ ผมว่าเป็นการทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง ต้องใช้คำว่า “รักษาป่าเพื่อหากินคนเดียว บໍให้คนอื่นมา
หา” จะทำให้ได้ น่าจะมีมติอะไรสักอย่างที่ทำให้ชาวบ้านอยู่แบบเดิมๆ ไม่ต้องเข้าไปทำอะไรมาก

G : ลองสรุปดูเนาะ

ที่มาเกษตรที่สูง ก็มีพื้นที่ใหญ่ ที่พอจะเป็นตัวกลางผสมกันได้บ้าง

ดูเรื่องการส่งเสริม เรื่องเกษตรต่อชุมชน ต่ออะไรทั้งหลายในเกษตรที่สูง ที่เป็นปัญหาอยู่ จำแนก
แยกแยะ นอกจากนี้มีปัญหาพร้อม เช่น บางส่วนมีปัญหาเรื่องป่าไม้ ที่ดิน บางส่วนก็ไม่มี แต่อาจมีปัญหา
เรื่องการเกษตร การส่งเสริมการเกษตร แล้วนำมาซึ่งการใช้สารเคมี มีพิษสมัยใหม่เข้าไป มีผลต่อสภาพ
แวดล้อม ประเด็นเหล่านี้ก็มีอยู่ในเรื่องที่อยู่กันอยู่ด้วยเช่นกัน อยากให้เห็นภาพที่รวมกันอย่างนี้มากขึ้น
ซึ่งถ้าเรามองภาพกว้างร่วมกันได้หมด คนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องจะมากกว่ากลุ่มคนที่เรานั่ง
อยู่ตรงนี้ อาจจะมีนักวิชาการบางกลุ่มที่จับเรื่องสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อการเกษตรที่สูง อยู่เยอะ เราคิด
ว่าประเด็นที่แม่สาใหม่ ดีมาก มีคนเข้าไปทำอะไรเยอะมาก มช. นี่เข้ากันแบบไม่รู้ แต่ไม่เห็นการแก้ปัญหา
อย่างเป็นรูปธรรมเลย ทำอย่างไรจะผสม ซึ่งเค้าทำแล้วมีข้อมูลในมือเต็มเลย บางกลุ่มบางคนอาจใช้เรื่อง
ของการวิจัยมาแต่งบ้าง เพื่อให้การวิจัยเป็นผลในการแก้ปัญหาจริงๆ ที่สรุปก็คือ ในเรื่องการประมวลและ
มองปัญหาเปรียบเทียบอยากให้รวมมาถึงตรงนี้ด้วย ในการประมวลรวมกันมันต้องมีเจ้าภาพ คนกลาง
อาจจะให้ทาง สกว. ก็ได้ เป็นเจ้าภาพในการหาผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายเพราะว่าเค้าเองก็คงจะมีงานวิจัยกว้าง
ขวางอยู่ นี่เป็นอันที่ 1 ไม่แน่ว่าจะเป็นผลกระทบระยะสั้นระยะยาวยังไง ควรหาเวทีมาคุยเลย ถ้าตักจะ
เป็นเจ้าภาพที่ดีจะเป็นทางการอ้างอิงได้ อันที่ 2 ที่น่าจะทำได้คือการเรียนรู้ร่วมกัน ของคนที่ทำงานเกษตร
ที่สูง กับชาวบ้าน อาจจะชวนมั้งที่ป่าไผ่ไปเที่ยวที่อื่น เช่น น่าน เพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และอีกอันที่
คิดวิธีการไม่ออกคือเรื่องของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของแต่ละหมู่ อาจเป็นงานระยะยาว เพราะวัฒนธรรม
ความเชื่อแตกต่างกัน อันที่ 3 น่าจะมีการสรุปรวมแนวทางที่เราจะรวมกันทำได้ ซึ่งผู้รับผิดชอบลองตั้งดู
นะคะ อันแรกคงจะต้องขอ สกว. ดูที่ 2. การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของชาวบ้านไม่แน่ว่าจะใช้กลไกไหน
หรือใช้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ คิดว่าต้องมีเจ้าภาพเก็บไว้เป็นเครื่องหมายคำถาม เรื่อง ทบทวนนโยบาย สาร
เคมี ยังไปได้ลงรายละเอียด ส่วนการประมวลความรู้เปรียบเทียบข้อมูลแทรกเข้าไปในระหว่างการประมวล
รวบรวมปัญหาผลกระทบนี้เลยก็ได้ คิดว่าเป็นคราวๆ คราวๆ มากเลย หลังจากเวทีอันนี้เราออกไปเป็น
ตุ๊กตาแล้วหาคนร่วมมือเพิ่มอีกที อาจขยายวงให้กว้างกว่านี้

กลุ่มย่อยที่ 4 สถาบันเกษตรกร

คุณนิคม ไชยวรรณ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนของสมาชิกในกลุ่มมีดังต่อไปนี้ เริ่มจากการแนะนำตัวเอง

ผมสมบัติ เถลิ้มเลี่ยมทอง ทำงานอยู่ที่สถาบันแมคเคน แผนกส่งเสริมการเกษตรครบ ของฝ่ายเกษตร

สุภา ไยเมือง อยู่เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกที่กรุงเทพฯ

พนมกร นามจันทร์ ชุมชนผู้ผลิตเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ศรีวรรณ จันทร์ผ่อง อยู่องค์กรพัฒนาเอกชน สนใจเรื่องเกษตรยั่งยืน และอยากมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย

อนันท์ เข้มสมัย จากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าคาราภิรมย์ แม่ริม

ประพัฒน์ อภัยมูล เป็นเกษตรกรแม่ทา เกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทาจำกัด

สนธยา จองแล อยู่คณะเกษตร มช.

นิคม ไชยวรรณ จากสถาบันพัฒนาการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน

วิจิต ถิ่นวัฒนากุล โครงการส่งเสริมเกษตรทางเลือกพะเยา

คุณนิคม : หลังจากที่เรารู้จักกันแล้ว เราจะเริ่มจาก ลองให้แต่ละส่วนว่าสถานการณ์ สภาพปัญหา ขององค์กรที่เราอยู่ เข้าใจว่าแต่ละองค์กรนำเสนอคนละ 10 นาที หลังจากนั้นเรามาดูว่าทั้งปัญหาก็ดี หรือแนวทางที่มันเกิดขึ้นมีอะไรบ้างที่เราจะมาร่วมกันอย่างไรบ้าง เริ่มจากสถาบันแมคเคนก่อนก็ได้

คุณสมบัติ : ถ้าพูดถึงสถาบันแมคเคนเกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานก็เข้ามาทำงานกับสถาบันแมคเคนมาประมาณ 3 ปี แล้วก็ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร ส่วนหนึ่งก็ได้ร่วมกับองค์กร NGOs ที่ได้ร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ในด้านพื้นที่ของสถาบันแมคเคนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ของผู้ป่วยโรคเรื้อน สมัยก่อนจะมีอยู่ประมาณ 3-4 จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน ตอนนี้มีเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเข้าไปส่งเสริมเกี่ยวกับการทำเกษตร เข้าไปชุดแรก ชาวบ้านให้ความสนใจการทำเกษตรที่จะ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีเพราะว่าพื้นที่บางพื้นที่มีการใช้สารเคมีบางพื้นที่มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว อย่างไม้ผล เช่น ลำไย ส้ม จากประสบการณ์ที่เข้าไป อาจจะเป็นพื้นที่ของเครือข่ายแมคเคน เป้าหมายของแมคเคนคือเข้าไปช่วยผู้ป่วยโรคเรื้อน ที่เข้ามารักษาในแมคเคน แล้วกลับไปอยู่ในชุมชน เมื่อเข้าไปในชุมชนอยากจะให้ผู้ป่วยมีกิจกรรมหรือว่ามีการทำอาชีพเสริมในครอบครัว คือ หนึ่งสำหรับผู้ป่วยแล้วไม่มีโอกาสจะออกไปข้างนอก เราจะส่งเสริมเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ส่วนหนึ่งอยากให้การปลูกผัก ในเรื่องวิชาการก็มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการเกษตร เมื่อก่อนแมคเคนจะส่งเสริมเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในนาข้าว ที่ผมได้เข้ามาและมีประสบการณ์ได้จัดอบรม จุดหนึ่งเกี่ยวกับการเกษตรก็ได้ทำเกษตรผสมผสาน ในด้านเกษตรยั่งยืนก็ได้เข้าไปในจุดนี้ด้วย ในส่วนของสถานการณ์ปัจจุบันก็คือ ชาวบ้านบางพื้นที่สนใจที่จะทำเกษตรยั่งยืน ในพื้นที่ของแมคเคนเองก็มีการหลากหลายพื้นที่ บางพื้นที่มี 2 - 3 อย่างในหมู่บ้าน ก็จะดูถึงสิ่งแวดล้อม สภาพภูมิอากาศในหมู่บ้าน ในเครือข่ายแต่ละหมู่บ้าน ว่าเหมาะสมที่จะทำอะไร เกี่ยวกับชาวบ้านเมื่อก่อนแมคเคนเข้าไปช่วย ชาวบ้านจะรับอย่างเดียว เป้าหมายของเราคือผู้ป่วย แต่ตอนนี้ แมคเคนเข้าไปจะเน้นลูกหลานและชาวบ้านที่เป็นเครือข่ายของสถาบันแมคเคนก็ได้ให้ความสนใจอย่างการจัดอบรม ตอนนี้ที่ทำคืออยากจะให้เครือข่ายชาวบ้านของแมคเคนเสนอความต้องการกลับมา เพื่อที่แมคเคนจะได้เข้าไปให้ เพราะที่ผ่านมา แมคเคนให้อย่างเดียว จุดหนึ่งแมคเคนมีทุน และชาวบ้านสนใจในการทำเกษตร เพราะว่าการทำเกษตรก็ต้องมีทุนที่จะทำ การจัดอบรมไม่ว่าเรื่องต่าง ๆ ชาวบ้านก็สนใจ เช่นการใช้สมุนไพรในนาข้าว ชาวบ้านที่มินาก็ให้

ความสนใจและมีการใช้สมุนไพรในนาข้าว เพราะการใช้สมุนไพรในนาข้าวเป็นจุดหลักที่แมคเคนได้ทำตลอด บางอย่างที่ชาวบ้านได้ร่วมกับสถาบันแมคเคนก็คือ ได้มีวิทยากรชาวบ้านและผู้ประสานในหมู่บ้านของเครือข่ายของสถาบันแมคเคนเอง เพื่อที่จะได้ดำเนินการได้ประสานงานได้อย่างสะดวก เพราะว่าเจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมของสถาบันแมคเคนมีประมาณ 2 คน มันคิดในการเข้าไปทำงานในเครือข่ายก็จะให้ชาวบ้านที่ทำได้ก็คือ เป็นวิทยากรในหมู่บ้าน และเป็นผู้ประสานงานเพื่อจะได้ติดต่อกับสถาบันแมคเคน

คุณนิคม : ถ้าจะมองว่ากลุ่มเป้าหมายของสถาบันแมคเคนมันจะใช้คำว่าเครือข่ายหรือคำว่ากลุ่ม หรืออะไร

คุณสมบัติ : สถาบันแมคเคนจะใช้คำว่าเครือข่ายหมู่บ้านสาขาครับ ที่แรกใช้ผู้ปวยเป็นหมู่บ้านสาขา

คุณนิคม : หมายความว่าหมู่บ้านหลักที่เราต้องตามเข้าไปบำบัด ในขณะที่เดียวกันก็ขยายไปหมู่บ้านใกล้เคียง

คุณสมบัติ : ครับ แต่ตอนนี้ไม่ได้เน้นเฉพาะหมู่บ้านผู้ปวย ในด้านความรู้ก็ขยายไปหมู่บ้านอื่นที่สนใจในเรื่องที่สถาบันได้ทำ

คุณนิคม : ในวิธีการก็อาจจะสร้างตัวผู้นำตัววิทยากรชาวบ้านในเขตนั้น

คุณสมบัติ : ในการสร้างวิทยากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ครับ คือหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านรอง หมู่บ้านรองก็คือหมู่บ้านที่สนใจ และสถาบันแมคเคนเข้าไปให้ความรู้ก็จะมีข้อจำกัดหลายอย่าง ถ้าเป็นหมู่บ้านหลัก สถาบันแมคเคนก็จะเข้าไปช่วยเหลือ มีสิทธิหลายอย่างเพราะเป็นหมู่บ้านผู้ปวย

คุณนิคม : ที่นี้ประเด็นปัญหาถ้าฟังแล้วตอนนี้มันมีหมู่บ้านหลัก และหมู่บ้านขยาย เพราะว่าหมู่บ้านอยู่ใกล้สถาบันแมคเคน เมื่อก่อนสถาบันแมคเคนไม่มีใครกล้าเข้าไปเหยียบ เพราะถือว่าอยู่เกาะกลาง เพราะว่าอยู่ระหว่างน้ำปิง คลองสุบรรณ เพราะเป็นผู้ปวยโรคเรื้อน ซึ่งตรงนี้ถ้ากรณี ที่บ้านเด่นหรือที่แพร่ มันก่อนให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านขยาย เพราะว่ามันเหมือนกับว่าเป็นหมู่บ้านโรคเรื้อน หมู่บ้านบำบัด เพราะฉะนั้นในแง่ของสังคมการคบค้าสมาคมมันมีผลและเราแก้ไขปัญหาดังนี้ได้อย่างไร

คุณสมบัติ : เมื่อก่อนจะเป็นเหมือนกับกรณีที่คุณนิคมพูด คือ คนที่อยู่รอบ ๆ ข้างเขากลัวไม่กล้าเข้ามาที่สถาบันแมคเคน ปัจจุบันนี้หมู่บ้านสาขาที่เป็นผู้ปวยมีจำนวนลดลง และลูกหลานที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ไม่ได้เป็นโรคเรื้อน ก็ได้ติดต่oprสานงานกับคนข้างนอก

คุณนิคม : แสดงว่ารูปแบบที่จะเชื่อมสาขาระหว่างหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านขยาย จะใช้ประเด็นอะไร

คุณสมบัติ : จะใช้การดำเนินการทำการเกษตร หมู่บ้านรองจะเข้าไปให้ความรู้ในด้านของการจัดอบรมเราก็เชิญมาการศึกษาดูงาน เราก็เชิญมาเพื่อเข้าไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำเกษตรยั่งยืน

คุณวิจิต : ประเด็นคำถามถ้าถามตรง ๆ ก็คือว่า การขยายจะมีปัญหาเรื่องการรังเกียจเรื่องความแบ่งแยกกันหรือไม่

คุณสมบัติ : ถ้าพูดถึงประสบการณ์ที่ผมเข้าไป 3 ปี สถาบันแมคเคนจะมีคนรู้จักน้อย ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและได้ร่วมงานกับ NGOs ก็ได้พูดคุยข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันแมคเคน จุดนี้ก็เป็นการบอกให้ NGOs รู้ว่าสถาบันแมคเคนทำงานในรูปแบบใด ความเป็นมาเป็นอย่างไร ถ้าพูดถึง ณ ปัจจุบันนี้ การยอมรับในหมู่บ้านสาขาก็มีการยอมรับแล้ว มีการประสานงานมีการร่วมงานกัน

คุณนิคม : มันอาจจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ฟังดูมันหามันอาจจะยังไม่รุนแรง ซึ่งบางทีเราอาจจะลองแลกเปลี่ยนกับทางแม่ทา ดู มันอาจจะเอาวิธีการแบบนี้ไปดัดแปลงอย่างไร อย่างเช่นที่แพร่ ที่มีการใช้ไมยราบ ไม้หนามในการปลูกส้ม ให้มันขยายไปมาก มันน่าสนใจ มันเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจ กระบวนการเรียนรู้แบบไหนที่ทำให้มันขยายได้มากมาย ทั้งหมู่บ้าน และตำบล รองยับ ไปทางอำเภอ ในฐานะชมรมผู้ผลิต

คุณพนมกร : ชมรมของเราก็ก่อตั้งเมื่อปี 2537 เดิมทีมาจากกลุ่มที่มีการผลิตผักปลอดสารเคมี เริ่มตั้งแต่ปี 36 แรก ๆ ก็มีกลุ่มที่แม่ทากลุ่มหนึ่ง และกลุ่มทางตะเมิงอีกกลุ่มหนึ่งเป็น สองกลุ่ม หลังจากเมื่อมี 2 กลุ่มเราก็มาร่วมก่อตั้ง ชมรมตั้งแต่ปี 2537 ก็มีสมาชิกที่เกิดขึ้น ใหม่ ๆ ขึ้นมา ก็มีการร่วมตัวกัน เป้าหมายการรวมตัวคือ แลกเปลี่ยน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางด้านการเกษตร สองคือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภคให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเกษตร เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง ที่เกี่ยวข้องกัน จากสองกลุ่มแรกตอนนี้ก็ มีอยู่ 17 กลุ่ม มีการขยายกลุ่มใหม่ไปเรื่อย ๆ กิจกรรมเราก็จะมีโครงสร้างของชมรม โดยตัวโครงสร้างเอง ก็จะมาจากกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มละ 2 คน เป็นกรรมการของชมรม มันจะมีกิจกรรมหลายเรื่อง ในเรื่องของกรขยายกลุ่มใหม่ มีการอบรมเรื่องแนวคิด เทคนิค รวมถึงรณรงค์ผู้บริโภค การตลาดร่วมกัน มีการประชุมประจำเดือน ประชุมประจำปี มีการอบรมทรัพย์สิน มีการระดมทุน มีการจัดหาทุน มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางอย่างให้กับกลุ่มสมาชิก โดยภาพรวมเป็นแบบนี้

คุณนิคม : ฟังดูมันเหมือนไปได้งามนะครับ แต่ว่าที่จริงมันมีปัญหาอะไร ที่กลุ่มคิดว่ามันจะนำไปสู่แนวทางแล้ว หรือพอใจขนาดนี้แล้วหรืออย่างไร

คุณพนมกร : เราก็มีการสรุประดมปัญหาที่เราทำมาทั้งหมดตั้งแต่ต้น จนถึงปัจจุบัน มันดูเหมือนว่าโครงสร้าง หรือการจัดการมันดี โดยส่วนใหญ่คือว่ามาจากกลุ่มของเกษตรกรทั้งนั้น มีการจัดจ้างอาสาสมัคร แม่ของเข้าไปลึก ๆ ในโครงสร้างเรายังมีจุดอ่อนอีกมาก ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะตัวของเกษตรกรเอง หน้าที่และบทบาทมัน ยังมีความเคยชินของบเขายังไม่เข้าใจ บทบาทยังไม่ชัดเจนหรือว่าความสนใจในหน้าที่ บทบาทโครงสร้างตรงนี้ บางครั้งมันยังติดอยู่ว่าจะมีคนมาทำให้อยู่ ต้องมีเจ้าหน้าที่ นี่คือตัวปัญหา การเสียสละ บทบาทหน้าที่ของแต่ละคน มันทำให้โครงสร้างของเรามันหลวม ไม่ชัดเจน มันจะกระทบต่อหลาย ๆ เรื่อง โดยหน้าที่และบทบาทเราก็จะแบ่ง กัน อันนี้เป็นเรื่องเทคนิค เรื่องการผลิต เรื่องตลาด เรื่องผู้บริโภค เราจะแยกกัน แต่ตรงนี้เองมันไม่ชัดเจนยังไม่มี มากนัก อีกปัญหาคือว่า การที่ชาวบ้านเองมาร่วมตัวกัน มาสร้างองค์กรตรงนี้ มันภาพของชาวบ้าน สิ่งที่เขาเคยอยู่กับทุ่งนา ไร่สวนมันเปลี่ยนไปหรือไม่ นี่ก็มาคิดเหมือนกัน โดยเฉพาะออกจากบ่อ เกินไป 7 วันออกมา อยู่กับไร่ สวน 2 วัน บางครั้งเดือนทั้งเดือน 10 วันก็ไม่ถึง อันนี้มันไม่ใช่ มันหลุดจากการเป็นเกษตรกรตรงนั้นหรือไม่

คุณวิจิต : ทบทวนคิดหนึ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน คำถามแรกก็คือว่า การที่เราออกมาบ่อ ๆ มันมีผลกระทบต่อ แรง ค่อกิจกรรมของตัวเองหรือไม่ สองเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานนอกมาไร่อะไรอีกมากมาย กว้างขวาง ไป มันมีผลต่อการพัฒนาทั้งในทางของเรา ในกลุ่มของเรา รวมถึงการเคลื่อนไหวในระดับใหญ่

คุณพนมกร : ครับมันมีอยู่ 2 อย่าง ถ้าว่าโดยตัวของเกษตรกร ถ้ายกตัวอย่างของผู้นำต้องเสียสละต้องทุ่มเทตลอด และขณะเดียวกันผลกระทบส่วนตัวในกระบวนมีแน่นอน ในไร่สวนของตนเอง ไม่มีการพัฒนาขึ้น เพราะไม่มี เวลา แต่โดยภาพรวมกันขยายสมาชิก กลุ่มใหม่มันจะได้ เพราะมันจะเป็น ถ้าพูดง่าย ๆ ชัดเจน เราจะเสีย สละตลอด

คุณนิคม : ปัญหาคือว่า ฟังดูเหมือนว่ามันเป็นกลุ่มเก่า หน้าเดิม ๆ ถ้ามันมีกลุ่มใหม่ขึ้นมาหนุนเสริมมันคงจะดี

คุณพนมกร : คือตรงนี้เองในกระบวนการ เราพยายามจะสร้างคนใหม่ตลอด แม้กระทั่งให้บทบาทหญิงให้มีบทบาทเต็มที่ แต่บางครั้งมันมีอะไรที่ทำให้ไม่สามารถจะทำให้เขาออกมาได้ ทำให้เสียสละได้ และนั่นคือปัญหา ความเข้าใจ บางครั้งเข้าใจเต็มที่แต่มันคืออะไร

คุณนิคม : เพราะฉะนั้นปัญหาก็คือ ผู้นำออกมาช่วยขับเคลื่อนมาก มันทำให้ฟาร์มของตัวเองไม่ได้รับการพัฒนา ไม่ได้รับการปลูกฝังมากขึ้น ยกตัวอย่างเหมือนอ้ายดาวเรือง นี่คือปัญหา ที่นี้เรามาดูกันว่าเราจะแก้ไขปัญหายังไง อันนี้อยู่ในฐานะชมรมผู้ผลิต ซึ่งเครือข่ายค่อนข้างจะกว้าง กระบวนการเรียนรู้จะใช้วิธีผ่านกลุ่มย่อยออกไป

อาจจะลองขนาดนี้ก็ได้ ผมเข้าใจว่าทางสมบัติอาจจะเพิ่มเติมได้ ตอนนี้เราพยายามจะวางประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ คือตอนนี้คงไม่ได้นำเสนอแต่ละองค์กรไป แต่ว่าเดี๋ยวมันจะเห็นปัญหารวม ซึ่งหมายความว่ากลุ่มเรารู้ว่าด้วยเรื่องสถาบันเกษตรกร ซึ่งขมรมถือว่าเป็นสถาบันเกษตรกร สหกรณ์ก็ถือว่าเป็นสถาบันเกษตรกร ของแมคเลนก็ถือว่าเป็นสถาบันเกษตรกร เพราะฉะนั้นเรารู้ว่ามันจะมีอะไรที่จะชดเชยกันได้ ลองขยับไปทางองค์กรอื่นครับ

คุณอนัน : จะลองคร่าว ๆ ที่จริงมูลนิธิจะมีงานเยอะ งานหนึ่งในส่วนที่ชาวบ้านทำร่วมกันสมัยก่อนก็จะมีกลุ่มถั่วเหลือง พื้นที่ตรงนั้นจะมีการปลูกถั่วเหลืองมาก การใช้ปุ๋ย ไร่ยา ก็ใช้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทางอำเภอแม่ริม แม่แตง ทางตำบลสะลวง ทำไปทำมากกลุ่มก็มีปัญหาเรื่องราคา ปริมาณของถั่วเหลืองมีมาก ราคาถูกลง นี่เป็นสมัยก่อน ไปเรียกร้องกันที่ทำแพ ทางมูลนิธิก็เข้าไปช่วยขับเคลื่อนในการต่อสู้ครั้งนั้น ต่อมาก็พัฒนามาเป็นสหกรณ์ เรามาคิดกันดูเรื่องทุน มูลนิธิ หรือหน่วยงานที่ทำงานตรงนั้นคงช่วยเหลือได้ไม่มาก ก็มารวมกันเพื่อที่มันแรกก็ปัญหาเรื่องทุน ก็หวังว่าถ้าจดทะเบียนแล้วก็จะไปร่วมกับทางหน่วยงานของรัฐได้บ้าง ก็มาจดทะเบียนเริ่มตั้งแต่ปี 38 และพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกประมาณ 400-500 ครอบครัว ในเขต 2 ตำบล ในระดับหนึ่งชาวบ้านที่จะจดทะเบียนแล้วสามารถที่จะบริหารตัวเองได้ในระดับหนึ่ง แต่มันจะคิดว่า ดูแล้วคณะกรรมการยังไม่เข้มแข็ง แต่ถ้าดูไปในระยะยาวสมาชิกสหกรณ์ตรงนั้น เรื่องหนี้สิน ยังไม่ลดลง แต่ว่าผลการทำงาน of สหกรณ์ก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ อันนี้คิดว่าเป็นปัญหาหนึ่ง ชาวบ้านบางส่วนก็เลยมาคิดกันว่า ทำไมเงินก็พอมีแล้ว กรรมการก็จัดการได้ในระดับหนึ่งแล้ว แล้วมันไปติดอยู่ที่ไหน กำลังคิดกันอยู่ว่าชาวบ้านยังใช้ปุ๋ย ยังใช้ยากันอยู่มาก ก็เลยมาคิดโครงการย่อย ๆ ในสหกรณ์ครั้งนี้ พยายามส่งเสริมให้สมาชิกมาทำเกี่ยวกับเรื่องข้าว เรื่องถั่วอินทรีย์ โดยใช้หลักการพึ่งพิงจักภายในชุมชน และพึ่งพิงจักภายนอกให้น้อยที่สุด ทำมาได้ 2 ปี แล้ว แต่ยังมีเรื่องของชาวบ้านที่ทำถั่วอินทรีย์ ทำข้าวอินทรีย์ ก็ยังอยากจะได้ราคาสูง ๆ อยู่ เรายังไม่ตระหนักเท่าที่ควร ก็เลยคิดกันว่ากระบวนการอะไรที่ทำให้เข้าตระหนักมากขึ้น จะทำอย่างไร ก็ยังถือว่าเป็นปัญหาอยู่

คุณวิจิต : ประเด็นคือว่าตัวชาวบ้านยังไม่เข้าใจ ยังไม่ตระหนัก

คุณอนัน : ครบยังไม่ตระหนักเท่าที่ควร อย่างสมาชิกที่ปลูกผักปลอดสาร ก็บอกว่าถ้าปลูกผักปลอดสารมันมีราคาดีกว่าปลูกถั่ว เอาเรื่องราคามาเป็นที่ตั้ง ยังต้องสร้างความตระหนักให้มากขึ้น

คุณสมบัติ : อย่างที่สถาบันทำ เทคนิควิธีการต่าง ๆ สถาบันก็จะให้ทุกอย่าง แต่ว่าความตระหนักของเกษตรกรยังไม่ชัดในตัวเอง คือการทำการเกษตรปัจจุบันส่วนใหญ่จะพึ่งพิงภายนอกมากกว่า จุดหนึ่งเกษตรกรในพื้นที่ยังขาดการออกไปสู่ข้างนอก ถ้าปลูกผักออกมา อย่างผักปลอดสารปลูกออกมาไม่มีที่ขาย เกิดปัญหาจุดนี้ว่าเราจะไปขายที่ไหน ถ้ามีตลาดในชุมชนเองเราก็จะสามารถจะขายได้ แต่เกษตรกรเองไม่กล้าทำในจุดนี้ ก็เลยทำให้เกิดปัญหา จะเข้าสู่เกษตรกรปลอดสารเป็นความหนักใจของเกษตรกร

คุณนิคม : เข้าใจว่าสหกรณ์ เป้าหมายของสหกรณ์มันจะไปถึงขนาดไหน เราจะไปถึงการทำการเกษตรยั่งยืน มันเหมือนว่ามันมีกลุ่มหนึ่งที่พยายามจะทำเรื่องถั่วปลอดสาร โดยใช้ตัวสหกรณ์เป็นให้ความรู้ มีการควบคุม

คุณอนัน : จริง ๆ แล้วในส่วน of สมาชิก ในส่วนของกรรมการเอง ความคิดยังไม่ชัด แค่นี้เราพอหรือยัง ในส่วนของการดำเนินงานคงไม่พอ มันมีหลาย ๆ อย่าง ตรงนั้นคือมีจะพยายามทำ

คุณวิจิต : ผมขอแลกเปลี่ยน เนื่องจากมันเริ่มต้นมาจากเป็นสหกรณ์ ถ้ามองสหกรณ์เรามองเป็นธุรกิจ เข้าใจว่าเรื่องความตระหนักองค์กรนี้อยากให้เกิด แต่ที่นี้เข้าใจ ณ ตอนนี้มันยังไม่เกิด ที่จริงในเรื่องความตระหนักมันสามารถได้ออกมาในเรื่องของธุรกิจ ได้ ในเรื่องของการลดต้นทุน เรื่องของสภาพภูมินิเวศน์ หรือว่าเงื่อนไขในการ

ผลิตภัณฑ์ขึ้น ตรงนี้มันสามารถเชื่อมโยงกันได้ แล้วก็ถึงคนที่มองเฉพาะเรื่องต้นทุน เรื่องรายได้มาเข้าใจตรงนี้ ตรงนี้ว่าไปมันเป็นประเด็นงานวิจัยได้

คุณนิคม : ที่นี้ถ้ามองมูลนิธิตัวนี้ เข้าใจว่ามันมีปัจจัยเยอะหลายตัว หนึ่งในมูลนิธิตัวนี้เองใช้องค์กรในลักษณะของศาสนา มากอย่างหลวงพ่อก็เป็นตัวนำ มีกองทุน มีเครือข่ายค่อนข้างมาก มีกิจกรรมค่อนข้างมาก คือมีปัจจัยเยอะ แต่อันนี้เราต้องดูว่ามันมีกลไกอย่างไร ขณะเดียวกันแม่ทาก็มาเป็นสหกรณ์ขึ้นมา มันอาจจะดูว่าแม่ทามันมีปัญหาอะไร ทิศทางข้างหน้านั้นจะไปอย่างไร ลองเล่าให้ฟังหน่อยนะครับ

คุณพัฒน์ : ถ้าจะถามว่าแม่ทาเมื่อก่อนเราก็เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย มีการพัฒนาการมาเรื่อย มีการซื้อผลิต แล้วขายผลิต เราเห็นปัญหาว่า การซื้อปัจจัยการผลิต ต่างคนต่างซื้อ ซื้อปุ๋ยซื้ออะไรกัน มันไม่คุ้ม เราเป็นเครือข่ายกันตั้งแต่ 32 มารวมเครือข่ายกันว่าเราน่าจะมีการจัดซื้อจัดหาร่วมกันมันน่าจะดี มันเกิดทางที่จะต่อรองได้สูง ก็มารวมกันเป็นเครือข่ายคณะกรรมการกลาง คณะกรรมการเริ่มทำงานตั้งแต่ปี 2532 หลังจากนั้นก็ทำกันมา

เรื่อย ๆ การพัฒนาขององค์กรก็มีการรวมตัวกันได้ดี จาก 5-6 กลุ่ม เป็น 11 กลุ่ม เป็น 16 กลุ่ม เป็น 22 กลุ่ม จากตำบลแม่ทา ทาเหนือ และทาประดุก ตอนนั้นกว้างขวางมากเลย เริ่มมีการต่อรองในการซื้อขาย เรื่องปุ๋ย เรื่องข้าวสาร เรื่องต่าง ๆ ต่อมาปี 2538 มีการพัฒนาการ กรรมการเราจะเปลี่ยนเป็นชุด เพราะอยากพัฒนาคน เราเปลี่ยนชุดละปี โครงสร้างเราก็เปลี่ยน เราก็มาคิดกันว่าถ้าเปลี่ยนทั้งหมดมันไม่ดี ก็เลยมาปรับกันว่าเอากลุ่มเก่าเหลือครึ่งหนึ่ง กลุ่มใหม่เข้าไปแทนกลุ่มหนึ่งในแต่ละปี ก็แก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง แต่การแก้ปัญหาในตอนนั้นมันมีกลุ่มที่ดีและที่เสียอีก บางกลุ่ม บางคณะกรรมการพัฒนาคนเราต้องทำงานกันด้วยใจ ไม่มีกฎระเบียบ ไม่มีกฎหมาย ที่จะมาคุ้มครองตรงนั้นเราใช้ใจคน และกฎระเบียบเราใช้การตั้งกันขึ้นมาเอง ทำกันเอง แต่พอมาถึงปี 2539 เราก็เปลี่ยนคณะกรรมการมาเป็นชุด ๆ มันก็ได้ แต่เราเห็นพัฒนาการเลยว่า ถ้าได้กรรมการบริหารดี มันก็ดี เงินก็ขึ้นมาเรื่อย ๆ ถ้าได้ไม่ดี มันก็จะลดลงเรื่อย ๆ มันจะขึ้น ๆ ลง ๆ เราก็เลยมามองว่ามันไม่ยั่งยืน คือการเอาใจใส่ใจ และกาลเวลา มันสามารถเปลี่ยนใจคนได้ บางคนเข้ามาเพื่ออะไร เข้ามาเพื่อผลประโยชน์หรือเปล่า มันมีทั้งดีทั้งเสีย ส่วนดี ๆ เราได้เห็นการทำงานของคนที่เห็นการประพฤติดูของคน และได้เห็นสังคมและกระบวนการเรียนรู้ ก็เลยมาปรับมาคิดกันว่าถ้าจะให้มันยั่งยืน เราคิดกันตลอด ในเมื่อเราจากกลุ่มมาเป็นเครือข่าย มันยั่งยืนเราจะต้องเป็นสถาบัน แล้วเราจะตั้งสถาบันได้หรือเปล่า สถาบันการเรียนรู้ และสหกรณ์ แต่สถาบันนี้ก็คิดกันว่าที่ผ่านมาแม่ทามีการเข้ามาศึกษาดูงานมาก บางเดือนมีถึง 12 คณะ คณะหนึ่งมา วันหรือสองวัน ทำให้ไม่ได้ทำงาน ทำให้เป็นผลเสียเหมือนกัน 10 ปี ก่อน ตั้งแต่ปี 2529-2530 เริ่มมีการศึกษาดูงานมาแล้วครับ 10 ก่อน พวกเราจะไม่รับใด ๆ ทั้งสิ้น เราจะให้ของขวัญอะไรเราก็ไม่เอาให้เขาเอากลับคืนไป หมายถึงว่าจิตสำนึกอยากจะถ่ายทอดประสบการณ์การทำเกษตรยั่งยืน พอเรื่อย ๆ เราก็เห็นกระบวนการที่มันอ่อนตัวลง มันหายไป เหลือเพียงแกน ๆ เราก็มาวิเคราะห์กันว่ามันเป็นเพราะอะไร สรุปออกมาก็คือครอบครัว ครอบครัวของชุมชนมันไม่เหมือนกัน บางคนก็มีหนี้สิน บางคนก็พอมีพอกิน บางคนก็ทุกข์ยาก แต่ใจคนมันมาแล้ว อยากจะทำงานเพื่อสังคม อยากจะสนับสนุน กับองค์กร ชุมชนตัวเอง แต่ทำไปมันอยู่ไม่ได้ ทุกคนต้องกิน ทุกคนต้องอยู่ กองทัพเดินด้วยท้อง เรามาวิเคราะห์กันเองว่าจะหาทางออกได้อย่างไร ในเมื่อเราโดยรุกรมาโดยตลอด เราจะต้องตั้งเป็นสถาบัน ได้ไหม ตั้งเพื่อให้มันบรรลุ มีระบบวิทยากรเมื่อก่อนถ้ามีคนเข้ามา เมื่อก่อนเราก็วิ่งไปหากัน ถ้าได้คนที่ดี ก็ถ่ายทอดได้ดี ถ้าได้คนที่ไม่ดีเท่าไร การถ่ายทอดก็ไม่ได้เท่าไร คนที่มาดูงานก็คิดหวังพอสมควร บางคนก็สมหวัง คือมันไม่เป็นขบวน เราอาจจะมาจัดกันใหม่ วิทยากร เรื่องแนวคิด เป็นขั้นเป็นตอนกันไป จัดเป็นระบบ เราโดยรุกรมาตลอด เรามาลองตั้งรับดูบ้าง ในลักษณะนี้จะดีไหม แต่ขั้นตอนของสถาบันมันจะมีว่าเป็นอย่างไร หลังจากนั้นจะทำอย่างไร สถาบันนี้ มันยังไม่สามารถที่จะทำให้ชุมชนใหญ่ได้ เราพยายามจะพัฒนาหัวแดงให้มากขึ้น โดยคิดถึงว่าสถาบันนี้ไม่ใช่ มันน่าจะ

เป็นสหกรณ์ จะตั้งเป็นสหกรณ์ได้ไหม แล้วสหกรณ์มันเป็นอย่างไร สหกรณ์อะไรดี มันมีทั่วประเทศไทย แต่ว่าในความคิดชื่ออะไร ชื่อว่าสหกรณ์พัฒนาและเกษตรยั่งยืนแม่ทา คำว่ายั่งยืน ยั่งยืนขนาดไหน คงต้องมาคิดกันต่อ เราพยายามพัฒนาหัวแดงให้มันเป็นเป้าหมาย และพยายามส่งให้เป็น อบต. เพื่อจะปรับการพัฒนา ปรากฏว่าส่ง 6 คน ได้ 6 คน 7 หมู่บ้านมี 14 คน แต่อีกหมู่บ้านไม่ได้เพราะเราไม่ได้สร้างวิทยากรไว้ เราก็เลยมาคิดกันว่า เล่นแบบนี้ผลสุดท้ายเราไม่ได้บริหารเอง มันมีเสียน้อย ส่ง 6 คน ได้ 6 คน มันไม่สามารถเปลี่ยนการพัฒนาได้ แต่เรากำลังคิดว่า เรามาช่วยกันกำหนดแผนพัฒนาบุคลากร พัฒนาศักยภาพเพื่อที่จะไปสร้างหัวแดงขึ้นมาเกิดขึ้นที่อื่นได้ เราใช้ตัวสหกรณ์ องค์กรเหล่านี้เราสร้างตั้งแต่กลุ่มเล็ก กลุ่มน้อยขึ้นมา เราอยากจะทำสร้างประชาคม เพราะประชาคมของประเทศไทยมันมีไม่กี่คน ถ้าประชาคมของคุณหมอประเวศ ทุกคนเป็นประชาคมทั้งหมด ฉะนั้นเราต้องพัฒนาพวกนี้ เพื่อจะไปบอกให้อบต. ทำแบบนี้ ต้องพัฒนาแบบนี้ เพราะอำนาจของประชาคมจะมีบทบาทในอบต. สร้างให้คำว่าสหกรณ์เกษตรยั่งยืนให้มันยั่งยืนในชุมชน และอยากจะทำให้เห็นว่าการกู้หนี้ยืมสิน ถ้าคุณมามาก ๆ คุณจะทำอย่างไร จะพัฒนาคนให้คิดว่าเงินกูไม่ใช้เงินกู ให้เขาเห็นตรงนี้ จะต้องพัฒนาตรงนี้ด้วย คำว่าสหกรณ์มันเป็นเรื่องของธุรกิจ แต่ว่าบางครั้งสหกรณ์ 199 ไม่ถึง 200 จะเป็น

สหกรณ์ 199 ก็ถือว่าดี มันมี 9 ถึง 2 ตัว ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี

คุณพนมกร : ถ้าจะอธิบายมันมีรวมกันในส่วน สหกรณ์เองกิจกรรมต่าง ๆ ที่เราทำในส่วนในเรื่องต่าง ๆ มีทั้งเรื่อง มีทั้งเรื่องธุรกิจ เรื่องปาก เรื่องท้อง เรื่องทุก ๆ อย่าง เป็นเรื่องของสหกรณ์ จากประสบการณ์ตรงนี้ที่เราทำกับกลุ่มกับเครือข่ายนี้ มันก็เกิดเป็นองค์ความรู้ อยู่ชุดหนึ่ง มันหลายเรื่อง แต่ตรงนี้เราถูกเขาเข้ามาตลอด ตรงนี้เราจะทำอย่างไรที่จะรวมให้มันเป็นสถาบัน เพราะฉะนั้นมันจะแยกส่วน อยู่ในที่เดียวกัน เครือข่ายกรรมการทั้งหมดก็จะมาเป็นสหกรณ์ แล้วเอาองค์ความรู้มาเป็นสถาบัน ให้มันชัดเจนมากขึ้น

คุณนิคม : หมายความว่าสถาบันนี้ ตั้งขึ้นมาเพื่อจะแก้ไขปัญหากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งภายใน ภายนอก แต่ขณะเดียวกันตั้งสหกรณ์มาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดการบริหารองค์กร การจัดการองค์กรที่มาไม่เป็นนิติบุคคล เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่มี 2 วัตถุประสงค์ มันเชื่อมกันอยู่ แต่เหมือนว่าจุดอ่อนก็คือว่า ทั้ง 2 ส่วน ถ้ามันจะไปได้ดี มันจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้นำ ที่เรียกว่าหัวแดง ต้องสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ๆ ขึ้นมา ซึ่งมันจะไปล่อกับชมรมผู้ผลิต แต่ว่าอาจจะมีข้อจำกัด เพราะในเรื่องของการที่ว่ามันจะขึ้นมาเป็นผู้นำ ฐานครอบครัวของเขาต้องแข็ง มีอาชีพมีตัวที่จะรองรับ

คุณพนมกร : ต้องมีความเข้าใจ อย่างผมถ้าครอบครัวไม่เข้าใจ ออกมาไม่ได้ มันต้องเข้าใจ ว่าเอาไปทำอะไรอย่างไร พอออกไปครอบครัวเข้าใจ

คุณนิคม : นี่ก็แสดงว่าไม่ได้สร้างเฉพาะผู้นำ แต่ต้องสร้างทั้งครอบครัว

คุณพัฒน์ : ถ้าจะถามถึงจุดอ่อนของชุมชนประเทศไทยทั่วประเทศ เราเห็นปัญหาเหมือนกัน บางครั้งบอกว่าเอาความรู้ให้ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านก็ไม่ถูกมาทำกันสักที ผมว่าไม่ใช่ คำว่าชาวบ้านมันก็คือชาวบ้าน ต้องเข้าใจตรงนี้ด้วย ชาวบ้านต้องทำมาหากิน ถ้าออกไปข้างนอกบ่อย กลับเข้ามาครอบครัวไม่เข้าใจ เกิดระหองระแหงกันเขาอาจจะตัดสินใจไม่ทำเลยก็ได้ นี่ก็ปัญหาใหญ่ ฉะนั้นเราเห็นปัญหาชัดเจนว่า จะทำอย่างไรกับชาวบ้านที่ออกมาให้อยู่ได้ จะอยู่ได้ในรูปไหน ลักษณะไหนเราต้องมาคิดกัน ไม่ใช่เรื่องเงินอย่างเดียว ถ้าชุมชนเข้าใจ ว่าไปทำเพื่อชุมชนไปเสียสละเพื่อชุมชน 10 วัน ชุมชนจะช่วยทำงานสัก 2 - 3 วัน มันก็ดี ไม่ใช่เอาเงินเป็นที่ตั้ง ไม่ใช่ออกไปทำงานเพื่อสังคมบ่อย ๆ ผลสุดท้ายกลับมาที่บ้าน ถ้าครอบครัวล้มเหลว สังคมจะช่วยอะไรได้ มันเป็นคำถาม ถ้าไม่มีกินสังคมจะช่วยอะไรได้ นี่เป็นคำถาม ไม่ใช่เห็นว่าเห็นแก่ตัว เราเอาความจริงมาพูด ทุกอย่างต้องได้รับการแก้ไข

คุณพนมกร : นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทำไม สถาบัน องค์กรชาวบ้าน ถ้าได้ผู้นำเข้าไปแล้วแต่ไม่เสียสละเต็มตัว มาเพื่อหวังจะได้ผลประโยชน์ตรงนี้ มันเลยทำให้องค์กรนั้นไม่แข็งแรงเท่าที่ควร

คุณนิคม : แสดงองค์นี้ ตัวผู้นำเองก็มีความสำคัญเหมือนกัน ถ้าถามในมุมกลับกันว่า บางทีตัวองค์กรเป็นตัวสร้างผู้นำ ขณะเดียวกันกระบวนการตรวจสอบผู้นำมันจะมีปัญหาหรือไม่และเราจะมีกระบวนการอย่างไรในการตรวจสอบติดตาม กระบวนการทำงานของผู้นำไม่เช่นนั้นก็จะมีความเฉพาะคน ๆ เดียว ถ้าเป็นอัยพัฒนา ก็เป็นอัยพัฒนา 10 ปีอยู่นั้นแหละ ถ้าคนใหม่ขึ้นมาเราจะมีวิธีการอย่างไร

คุณพัฒน์ : คือวิธีการที่จะเอาคนใหม่เข้ามา มันมีหลักการว่า หนึ่ง ต้องสร้างความเข้าใจ การสร้างกระบวนการเข้าใจจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารมาก ๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย จะเป็นปัจเจกหรือเป็นกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายของเราจะเป็นใครบ้าง และให้เห็นปัญหาและหาทางแก้ ทางออกได้ในระดับหนึ่ง ในระดับที่สอง น่าจะมองถึงฐานครอบครัว ว่าฐานครอบครัวของเขาจะอยู่ได้หรือไม่ และจะไปได้ไหม ต้องศึกษาว่าครอบครัวของเขามีปัญหาไหม และพวกเขาก็ออกมาได้ในระดับหนึ่ง ผมว่า ระดับหนึ่งที่เห็นชัดเจนจากตัวพวกเขา หนึ่ง เราทำเกษตรทางเลือกมาก่อน เราต่อสู้มาก่อน พอเรามีเงินเราก็ออกมาได้ หูตตรง ๆ พอเราไม่มีเงินก็ให้ภรรยาเก็บผักในสวนมาขาย เราที่มีเงินใช้กลับบ้านมันก็ไม่ทะเลาะกัน มันเลยอยู่ได้ ผมเห็นชัดเจนเลยว่าถ้าพวกเขาลอยเหมือนคนอื่น ทำเกษตรเชิงเดี่ยวอยู่แบบนี้ ออกมาอย่างพวกผมไม่ได้หรอก ถ้าจะออกมาได้เราจะต้องจัดการอย่างไรกับภาวะตรงนั้น ผมมองตรงนี้เลย ถ้าเราไม่จัดการภาวะตรงนั้น ผมว่ามันก็เป็นสิ่งที่ยาก ภาะนั้นไม่ใช่เงินอย่างเดียว มีภาวะปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ครอบครัวอยู่ได้ ไม่ใช่เป็นเงินอย่างเดียว จะเป็นน้ำใจหรืออะไรก็ได้ บางครั้งถ้าเอาเงินเข้าไปทำให้สังคมแตก ชุมชน ได้เหมือนกัน มันเป็นคนสองคม ผมพยายามที่จะสร้างคนอย่างไรให้มีความเข้าใจ สมมุติว่าดาวเรืองออกมาวันหนึ่งได้ 30 กว่าบาท เราจะสร้างกระบวนการอย่างไรให้คนคิดว่าดาวเรืองออกไปเพื่อใคร ให้คนเข้าใจว่าวันนี้ไปทำอะไร เพื่อใคร ดาวเรืองเสียการทำงานที่บ้าน และชาวบ้านน่าจะยกคนไปช่วยกันตัดหญ้าในสวนให้ ผมคิดว่ากระบวนการนี้ทำได้ มันก็จะดี แต่เราจะสร้างกระบวนการนี้ได้อย่างไร คนที่ไปจะได้สบายใจ ภรรยาจะได้สบายใจ ว่าสังคมยังไม่ทิ้งเรา เราทำเพื่อสังคม สังคมก็ไม่ทิ้งเรา ผมว่าตรงนั้นจะสร้างแรงจูงใจและสร้างจุดร่วมได้สูงมาก แต่เราจะสร้างกระบวนการแบบนี้ให้เกิดได้อย่างไร มันต้องมีกระบวนการอื่น ๆ

คุณวิจิต : ผมว่ามันเป็นประเด็นที่เชื่อมกัน ผมว่าถ้าเราดูตัวสถาบันนี้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล และตัวบุคคลมันเป็นเรื่องของความเข้มแข็งในทางครอบครัว ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ ทีนี้ถ้าหากเราไม่มีระบบหนุนช่วยกัน ให้เกิดความเข้มแข็งมันก็จะมีความตามมา และอันหนึ่งที่คิดว่าบางส่วน บางคน พอเราเข้าไปทำงานส่วนรวมแล้ว แต่ฐานครอบครัวยังไม่เข้มแข็ง ก็เลยทำให้การบริหารจัดการอยู่ไม่ได้ ทีนี้อันหนึ่งก็คิดว่ามันจะต้องมีแกนหลักของสถาบันซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง แต่คนที่เข้ามาจัดการอาจจะเปลี่ยนแปลง ทีนี้มันจะเชื่อมโยงกับหัวข้อที่ว่า การรวบรวมองค์ความรู้ รวมถึงการจัดกระบวนการถ่ายทอด มันเป็นทางออกหนึ่ง แต่มันยังไม่หมด ยังมีนิค ๆ หน่อย ๆ ที่ไม่ได้รับการคลี่คลาย ซึ่งเรามาคว่ำมันเป็นเพราะอะไร มันเหมือนกับว่าเมื่อเราดักน้ำดิบ น้ำข้าง ๆ ก็ลงมาแทน น้ำนั้นก็เปรียบเหมือนผู้นำที่ออกไปข้างนอก และน้ำที่เข้ามาทดแทนก็คือสมาชิกภายในที่จะไม่ให้มันไหลไปได้ หรือจะมีระบบอื่น ๆ ที่เข้ามาคล้าย ๆ จะหนุนช่วย เพื่อให้ผู้นำออกมาทำงานข้างนอก ให้ความมั่นใจทำงานเต็มที่ ตัวเองก็ไม่เสียในครอบครัว และนี่ก็เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ออกมาเต็มตัวก็ไม่ได้ทั้ง ๆ ที่จริงมีคนถามว่าออกมาเต็มตัวมันได้อะไร มันเปิดโลกทัศน์ ทำอย่างไรจะไม่เบี่ยงเบน

คุณศรีวรรณ : ผมขอแลกเปลี่ยนนิคหนึ่ง กระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรของทางกลุ่มอัยและกลุ่ม NGOs ที่ทำในชุมชน มันมีความต่างของพื้นที่ หรือสถาบันเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ ของเราก็คือเป็นส่วนน้อย โดยส่วนใหญ่ผมสังเกตจากหมู่บ้านผม หรือชุมชนอื่นที่เคยไปส่งเสริม เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มาปีกว่า ๆ ทำให้เห็นว่า

สถาบันเกษตรกรส่วนใหญ่มันถูกตั้งโดยภาครัฐ แต่ขาดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ มันทำให้เกิดช่องว่างมาก ช่องว่างในเป็นสำเร็จรูปลงไป ที่นี้มันก็ทำให้เป็นความแตกต่างซึ่งมันไม่ล่อกับพื้นที่ มันเหมือนกับภาครัฐคิดว่า สูตรหนึ่งทำได้ทั้งประเทศ โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เป็น โดยเฉพาะเรื่องที่ดินที่สำคัญ ผมเคยไปส่งเสริม เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ปรากฏว่าชาวบ้านหลายกลุ่มไปดูงานของอำเภอดอนตาลและอำเภอดอนเจดีย์ กลับมาในชุมชนก็ วิเคราะห์ว่า เขา รวมกลุ่มกันได้ดี สามารถต่อรองได้ทุกอย่าง เขาเอาใจใส่กัน เขาเสียสละ มันได้เกือบสมบูรณ์ กลับ มาบ้านถามว่าเราจะเริ่มต้นอย่างไร ตั้งกลุ่ม เราจะทำกันอย่างไรดี แต่ว่ามันคิดที่เรื่องที่ดิน ก็คือว่าที่ดินโดยส่วนใหญ่ จากผลพวงของการบริโภคนิยม ทุนเสรี ทำไม่ได้เพราะอะไรของเรา ดันเลยครึ่งเรื่องนี้ จบเลยครึ่ง คือที่ ดินขายไปแล้ว ทุกวันนี้เช่าอยู่ มันค่อนข้างยาก ที่นี้ถ้าพูดถึงความเชื่อมโยง ผมมองถึงความเชื่อมโยงของวิถีชีวิต แบบเดิมกับปัจจุบัน ปัจจุบันถ้าจะไปตั้งสถาบันหรือทำอะไร หมู่บ้านจะคิดถึงเรื่องเงิน เพราะเงินเป็นตัวล่อ เป็น ตัวดึงดูด ถ้าไม่มีเงินก็จะไม่ทำ จะทำสถาบันหรือตั้งกลุ่มไม่ได้ ถึงแม้มีมาเหมือนกันแต่จะทำอย่างไร ดูเหมือนว่าชุมชนมันขาดอะไรสักอย่าง วันนี้ผมเห็นข้อบกพร่องของชุมชนของตัวเอง

คุณวิจิต : ถ้าดูแล้วมันเป็นประเด็นเดียวกันเลย ประเด็นสำคัญก็คือว่ากลุ่มเกษตรกรกลุ่มไหนที่จะสามารถทะลุ ผ่านตรงนี้ได้ อะไรคือเงื่อนไขปัจจัยที่จะทำให้ทะลุผ่านจากการที่มองแค่เรื่องผลประโยชน์ บางทีแม่ทาจจะไม่ ต้องพูดถึงเรื่องผลประโยชน์ แต่ว่าแม่ทาจได้ทะลุถึงเรื่องของการเข้าสู่หัวใจ เข้าใจปัญหาของการช่วยเหลือ ตรงนี้ก็ คือเรื่องของสถาบันเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงหัวใจตรงนี้ ยังอยู่แค่เปลือกนอก ได้งบจากรัฐมา มีเรื่องของการต่อรอง ยังอยู่แค่ตรงนั้นส่วนใหญ่ แล้วทีนี้จะทำอย่างไรให้ทะลุตรงนั้นออกมา เข้าใจเนื้อหา เข้าใจหัวใจจริง ๆ ของ สหกรณ์

คุณนิคม : เข้าใจว่าแลกเปลี่ยนแบบนี้มันจะออกมาเรื่อย ๆ แต่ที่นี้โจทย์ที่รับรับ จากโจทย์ จากที่เราจะคมได้ ประมาณ 12 ข้อ มันอาจจะปรับ และรวมกันได้ เราจะทำอย่างไรต่อ เราจะลองเรียงลำดับ เพราะว่ามันเหมือนมีโจทย์ ที่ให้มา มันจะต้องหาเป้าหมายระยะสั้น ระยะยาว คือตอนนี้ถ้าพูดกันไปพูดกันมาเป้าหมายมันก็ออกมาแบบนี้ ที่นี้ เราม่าจะทำให้ชัดกว่านี้สักหน่อย ว่าจริง ๆ แล้ว เป้าหมายระยะสั้นระยะยาวมันคืออะไร และหาแนวทางจาก ปัญหาเหล่านี้ เราจะมีแนวทางในการทำ แนวทางในการแก้ไข ซึ่งมันจะนำไปสู่การทำการกิจกรรม กำหนดกิจกรรมว่า เป็นไปได้จริงหรือเปล่าในระยะ 1 ปี 3 ปี มันเป็นไปได้ไหม ผมว่ามันน่าจะมารวมกันมากกว่า ผมว่ามันเป็นปัญหา โดยรวม อย่างที่แมคเคนเป็น ไปในทางหนึ่ง เป็นแนวทางอันหนึ่งที่ใช้ได้

คุณวิจิต : ถ้าเราเจาะเราจะได้เห็นเป้าหมายว่า สถานการณ์แบบนี้ ปัญหาแบบนี้ เป้าหมายที่ต้องการที่จะคลี่คลาย มันเป็นแบบไหน ประเด็นแบบนี้มันเป็นประเด็นวิจัยได้

คุณนิคม : ผมเข้าใจว่าคงไม่ได้มองที่ประเด็นวิจัยอย่างเดียว บางอันอาจจะทำไปได้เลยด้วยซ้ำไป เราลองมาดูว่า มีอะไรเพิ่มเติมอีกไหม ที่เป็นปัญหา

คุณพนมกร : ปัญหาเรื่องบางครั้งในระดับความเป็นผู้นำ เวลา อย่างเราเคยกระจาย เวียนกันไปครบ แต่รู้สึว่ามันไม่ไป ความคิดอะไรมันไม่ไป มันไม่เป็น โดยเฉพาะไม่ไปเป็นผู้นำ บางลักษณะน่าจะเป็นผู้ชาย บางคนถนัด เรื่องประชาสัมพันธ์ พอเห็นไมล์พูดได้เลย แต่ไปแนะนำ ไปสอนคนมันไม่ไป มันไม่ออก บางครั้งพูดถึงความ เหมาะสม ในตัวคน แทนที่งานชิ้นนั้นน่าจะไปได้ ทำไมไม่ไป แค่ประชุมเรื่องเดียวทุกวัน ตลอดคืนไม่จบ มันเป็น ไปได้อย่างไร มันเลยเป็นข้อจำกัดบางครั้งผู้นำเก่า ๆ ทำไมต้องออกมา

A: บางครั้งผู้นำถนัดเป็นบางเรื่อง เรื่องมันไม่ได้ไปตามที่ได้วางกันไว้ ซึ่งตรงนี้ก็ปัญหา

B: เหมือนกับว่ามันเป็นที่ศักยภาพของผู้นำ แต่ว่าบางครั้งนี่กลุ่มสมาชิกเลือก เพราะคาดหวังว่าตัวผู้นำคนนี้จะสามารถพัฒนาได้ อยากจะได้มา แต่จริงแล้วตัวผู้นำก็มีข้อจำกัด

C: ซึ่งสิ่งนี้ก็สำคัญ คือการสร้างผู้นำคนใหม่มาทดแทนคนเก่า

D: คือสิ่งที่เรามองในแง่ของชุมชน คุณสมบัติของผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญ คือ

1. ต้องมีความสามารถ

2. ต้องมีความโปร่งใส

เพราะถ้าเสียอันใดไปอาจถึงกับเลิกนับถือ เพราะฉะนั้นผู้นำจะต้องโปร่งใสจะต้องไม่ถือเงิน เวลาพูดปากกับใจ ต้องตรงกัน

E: เหมือนกับว่าอย่างประเทศไทยเรา ปีหนึ่งก็เปลี่ยนนายกคนอย่างนี้ประเทศเรามันคงหรือไม่ อย่างนั้นถ้าองค์กรหนึ่งๆมีการเปลี่ยนผู้นำบ่อยก็เช่นเดียวกัน

F: เท่าที่ผมทำงานในพื้นที่ มันมีวิถีคิดวิธีหนึ่งก็คือว่า ถ้าใครมันขึ้นมาก็จับมันไปเป็นผู้นำ

E: แต่ผมว่ามันเหมาะกับบางสถานการณ์ บางเรื่อง ซึ่งบางครั้งมันก็เก่งบางเรื่อง ก็ให้มันเป็นกรรมการมันก็สามารถใช้ความสามารถมันได้ มันรู้จริงก็ทำได้ แต่นั่นในเรื่องการพัฒนาผู้นำของเรา ถ้าเราชักชวนให้เขาขึ้นไปเป็นผู้นำก็อาจจะเป็นปมด้อยทำให้องค์กรของเราอ่อนแอ

F: ดังนั้นวิธีการเลือกผู้นำแบบปราบเซียนเป็นเฉพาะบางเรื่องบางประเด็นไม่ได้มีผลต่อชีวิตต่อครอบครัว เป็นบางเรื่องเท่านั้น โดยเฉพาะการให้เป็นกรรมการหมู่บ้าน

E: เราลองประมาณอันที่เป็นปัญหาร่วมจริงๆ เช่น ปัญหาขบวนการตั้งผู้นำ หรือไม่ว่าเป็นองค์กรนิติบุคคล สถาบัน และอื่นๆ ดูเหมือนว่าองค์กรสถาบัน จะไปได้ดีหรืออยู่ที่ผู้นำ ดังนั้นปัญหาคือการสร้างผู้นำ

G: ผมว่าต้องระบุว่า ขบวนการสร้างผู้นำต้องมีความหลากหลาย ผู้นำต้องมีความหลากหลาย จะไปผูกขาดผู้นำคนเดียวบางครั้งอาจมีปัญหา

E: ดังนั้นใจของเราคือ “ผู้นำและขบวนการสร้างผู้นำ” ซึ่งขบวนการสร้างผู้นำอาจจะมีเรื่องของ มันเป็นรายละเอียดของการสร้างแบบใด ให้ความรู้แบบใด ซึ่งอาจเป็นรายละเอียดของปัญหาร่วม และมีอันอื่นอีกไหม

F: สิ่งที่เรามองเมื่อก็คือตัวผู้นำ แต่ที่นั่นในเรื่องขององค์กรสถาบันหน่วยงานที่มีหน้าที่ที่จะเข้าไปพัฒนาตรงนี้ให้มีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามันมีปัญหาอะไรบ้าง ขาดเรื่องอะไร ขาดการเสริมเรื่องอะไร มันทำให้การดำเนินงานของมันเป็นเรื่องไม่ดี หรือบางครั้งนี่การทำดีหรือไม่ดีมันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบ อันนี้น่าจะมอง หน่วยงานภายนอกจะเสริมเรื่องอะไร ขาดเรื่องอะไร

G: ผมว่า บุคคลภายนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนบางครั้งมันเป็นปัญหา 2 ด้าน เอาทางด้านชาวบ้านก่อน ทางด้านชาวบ้านมันเป็นการปลูกฝังกันมานาน ทั้งเรื่องผลประโยชน์และอื่นๆ ถ้าสมมุติว่าหน่วยงานทางนอกเข้ามา เข้าไปถามชาวบ้านว่าต้องการอะไร 1. อยากได้โรงงาน 2. อยากได้เงิน คือมีโรงงานมีเงินมากก็ได้รวยกัน ซึ่งมันเป็นวิธีการทำงานแบบเก่า แต่อยากให้หน่วยงานมีวิธีการทำงานที่ว่า เข้าไปมีขบวนการทำความเข้าใจ เข้าไปสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการนัดการประชุมแลกเปลี่ยนกันว่าเรามีปัญหาอะไร อยากได้อะไร ซึ่งกระบวนการนี้สำคัญที่สุด ซึ่งอย่างโครงการหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ถ้าไม่มีขบวนการตรงนี้ก็เกิดการแยกกันกลุ่มนี้ก็เอากลุ่มโน้นก็เอา

E: ซึ่งก็คือเราต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกระบวนการ ให้วิเคราะห์ว่ามีปัญหาอะไร ต้องการอะไร และทางออกของชาวบ้านจะต้องการแบบใด

B: คงจะเป็นแบบประชาคม เอาปัญหาที่จำเป็นที่สุดมาเป็นอันดับแรก

B: เหมือนกับว่ามันเป็นที่ศักยภาพของผู้นำ แต่ว่าบางครั้งนี่กลุ่มสมาชิกเลือก เพราะคาดหวังว่าตัวผู้นำคนนี้จะสามารถพัฒนาได้ อย่างจะได้มา แต่จริงแล้วตัวผู้นำก็มีข้อจำกัด

C: ซึ่งสิ่งนี้ก็สำคัญ คือการสร้างผู้นำคนใหม่มาทดแทนคนเก่า

D: คือสิ่งที่เรามองในแง่ของชุมชน คุณสมบัติของผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญ คือ

1. ต้องมีความสามารถ

2. ต้องมีความโปร่งใส

เพราะถ้าเสียอันใดไปอาจถึงกับเลิกนับถือ เพราะฉะนั้นผู้นำจะต้องโปร่งใสจะต้องไม่ถือเงิน เวลาพูดปากกับใจต้องตรงกัน

E: เหมือนกับว่าอย่างประเทศไทยเรา ปีหนึ่งก็เปลี่ยนนายกคนอย่างนี้ประเทศเรามันคงหรือไม่ อย่างนั้นถ้าองค์กรหนึ่งๆมีการเปลี่ยนผู้นำบ่อยก็เช่นเดียวกัน

F: เท่าที่ผมทำงานในพื้นที่ มันมีวิถีคิดวิธีหนึ่งก็คือว่า ถ้าใครมันขี้เกียจก็จับมันไปเป็นผู้นำ

E: แต่ผมว่ามันเหมาะกับบางสถานการณ์ บางเรื่อง ซึ่งบางครั้งมันก็เก่งบางเรื่อง ก็ให้มันเป็นกรรมการมันก็สามารถใช้ความสามารถมันได้ มันรู้จริงก็ทำได้ แต่ในในเรื่องการพัฒนาผู้นำของเรา ถ้าเราขัดเขี่ยคให้เขาขึ้นไปเป็นผู้นำก็อาจจะปมค้อยทำให้องค์กรของเราอ่อนแอ

F: ดังนั้นวิธีการเลือกผู้นำแบบปราบเซียนเป็นเฉพาะบางเรื่องบางประเด็นไม่ได้มีผลต่อชีวิตต่อครอบครัว เป็นบางเรื่องเท่านั้นโดยเฉพาะการให้เป็นกรรมการหมู่บ้าน

E: เราลองประมวลอันที่เป็นปัญหาร่วมจริงๆ เช่น ปัญหาขบวนการตั้งผู้นำ หรือไม่ว่าเป็นองค์กรนิติบุคคล สถาบัน และอื่นๆ ดูเหมือนว่าองค์กรสถาบัน จะไปได้ดีหรืออยู่ที่ผู้นำ ดังนั้นปัญหาคือการสร้างผู้นำ

G: ผมว่าต้องระบุว่า ขบวนการสร้างผู้นำต้องมีความหลากหลาย ผู้นำต้องมีความหลากหลาย จะไปผูกขาดผู้นำคนเดียวบางครั้งอาจมีปัญหา

E: ดังนั้นโจทย์ของเราคือ “ผู้นำและขบวนการสร้างผู้นำ” ซึ่งขบวนการสร้างผู้นำอาจจะเป็นเรื่องของ มันเป็นรายละเอียดของการสร้างแบบใด ให้ความรู้แบบใด ซึ่งอาจเป็นรายละเอียดของปัญหาร่วม และมีอันอื่นอีกไหม

F: สิ่งที่เราเจอเมื่อก็คือตัวผู้นำ แต่ที่นี้ในเรื่องขององค์กรสถาบันหน่วยงานที่มีหน้าที่ที่จะเข้าไปพัฒนาตรงนี้ให้มีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามันมีปัญหาอะไรบ้าง ขาดเรื่องอะไร ขาดการเสริมเรื่องอะไร มันทำให้การดำเนินงานของมันเป็นเรื่องไม่ดี หรือบางครั้งนี่การทำดีหรือไม่ดีมันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบ อันนี้น่าจะมอง หน่วยงานภายนอกจะเสริมเรื่องอะไร ขาดเรื่องอะไร

G: ผมว่า บุคคลภายนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนบางครั้งมันเป็นปัญหา 2 ด้าน เอาทางด้านชาวบ้านก่อน ทางด้านชาวบ้านมันเป็นการปลุกฝังกันมานาน ทั้งเรื่องผลประโยชน์และอื่นๆ ถ้าสมมุติว่าหน่วยงานทางนอกเข้ามา เข้าไปถามชาวบ้านว่าต้องการอะไร 1. อยากได้โรงงาน 2. อยากได้เงิน คือมีโรงงานมีเงินมากก็ได้รวยกัน ซึ่งมันเป็นวิธีการทำงานแบบเก่า แต่อยากให้หน่วยงานมีวิธีการทำงานที่ว่า เข้าไปมีขบวนการทำความเข้าใจ เข้าไปสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการนัดการประชุมแลกเปลี่ยนกันว่าเรามีปัญหาอะไร อยากได้อะไร ซึ่งกระบวนการนี้สำคัญที่สุด ซึ่งอย่างโครงการหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ถ้าไม่มีขบวนการตรงนี้ก็เกิดการแยกกันกลุ่มนี้ก็เอากลุ่มโน้นก็เอา

E: ซึ่งก็คือเราต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆกระบวนการ ให้วิเคราะห์ว่ามีปัญหาอะไร ต้องการอะไร และทางออกของชาวบ้านจะต้องการแบบใด

B: คงจะเป็นแบบประชานิยม เอาปัญหาที่จำเป็นที่สุดมาเป็นอันดับแรก

C: ให้การหาแนวทางบางตัวถ้าเราเอาสิ่งที่เราผูกกันเมื่อก็นำมาเป็นปัญหาร่วมและอย่างจะให้องค์กรไปได้ดี สถาบันของเราไปสู่เป้าหมายที่เราวางกันไว้ เรานำเรื่องเกษตรยังอื่นมาสู่การวางแผนการพึ่งพาตนเอง เราต้องมาตั้งเป้าหมายว่าในระยะสั้น ระยะยาวมันคืออะไร แต่ที่นี้ปัญหาอีกอันหนึ่งก็คือว่ากระบวนการสร้างผู้นำได้ ผู้นำดีมันก็ไปช่วยดี แต่ถ้าไม่ดีมันก็ไปไม่ได้เรื่อง อันนี้เรารู้ว่าแล้ววิธีการสร้างเป็นอย่างไร เงื่อนไขคืออะไร

F: ผมถามอ้ายแก้วว่าแท้ที่จริงแล้วมีความเชื่อเรื่องอะไร ระดับครอบครัวอยู่ได้แต่ทำไม ต้องขึ้นมาถึงระดับนี้ ลึกๆ แล้วมีความเชื่อเรื่องอะไร

H: ผมมีความเชื่อว่าคนที่มาถึงตรงนี้ได้คือ 1. จิตสำนึกของความเป็นคน ที่ผมเป็นห่วงคนอื่นมาก ผมมองว่าผมเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นมีประสบการณ์ทำให้สรุปได้มาก ก็เลยคิดว่าคนเราก็เกิดมีกินมีตายคิดแบบต่างๆ ก็เลยทำให้ อยู่แบบต่างๆ คิดมีกิเลสน้อยลง มันก็เลยไปได้เรื่อยๆ เห็นหลายคน มันก็เป็นการปลดปล่อย

F: เริ่มเข้าถึงธรรมะมากขึ้น

G: ซึ่งพอทำไปแล้วมีความคิดเปลี่ยน ซึ่งพอทำไปแล้วถึงจุดหนึ่ง มันไปไม่ได้ด้วยระบบเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งพอมันเป็นแบบนี้ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่ยอมมีแบบคนอื่น แต่เราจะทุกข์ถ้าเราคิดมันมาก ถ้าเราได้ระดับนี้เอาแค่นี้เราค่อยๆ พัฒนายกระดับไปเรื่อยๆ

H: ผมว่าคนที่ทำการเกษตรแบบนี้ คนที่อยู่แนวหน้าแบบนี้ ถ้าไม่มีจิตสำนึกการทำเกษตรแบบพอมีพอกิน ถ้าความอยากมีมาก มันจะไปทำงานในสังคมไม่ได้มันจะเอาประสบการณ์ไปทำงานในสังคมมันคิดว่ามันเป็นความผิด มันเห็นว่าสามารถทำอะไรได้มากสามารถเอาเปรียบคนอื่น แต่ว่าพวกนี้จริงๆ จะมีจิตสำนึกพอสมควร จะไม่ทำในสิ่งไม่ดี ถ้าพวกนี้ขึ้นมา ตัวเองจะไม่เอาเปรียบใคร และถ้ามีใครเอาเปรียบมันก็จะไม่ไว้หน้าซึ่งจากการสังเกตดูก็เห็นเช่นนั้น

D: แล้วทีละมีความเชื่อเรื่องอะไรบ้าง ครอบครัวก็อยู่ได้แล้วทำไมต้องมาเคียดแค้นเรื่องคนอื่นด้วย

J: คนเรานี้อยู่คนเดียวไม่ได้ เราต้องมีเพื่อนมีที่น้องที่อยู่ร่วมกันในสังคมนอกจากครอบครัวเราในสังคมคล้ายกับว่าเรา เรารู้จักการปลูกต้นไม้พอออกลูกเราก็กินคนเดียวดังนั้นเราต้องระวังต้นไม้ต้นนี้มากกว่าลูกคนอื่นมาขโมย แต่ถ้าเราสอนให้คนอื่นปลูกเป็นเราก็ไม่ต้องไปคอยเฝ้าระวัง ให้คนเราได้มีกินต้นไม้อยู่ในสวนได้นานๆ

I: ผมว่ามันมี 2 แรงที่เกิด 1. แรงงูใจ 2. แรงบันดาลใจ แต่แรงบันดาลใจมาก่อนอย่างแรงงูใจนี้เป็นแบบไหน สมมุติมีเงินอยู่ 5 พันบาท ลุงอยากได้ไหมแต่ถ้าอยากได้มันต้องมีการผ่านขั้นตอน แต่ทำอย่างไรจะไม่ให้เงินหาย ขบวนการจัดการแบบใดให้เงินหมุนไม่ให้เงินหาย ถึงเงินไม่มีดอกก็อย่าให้หาย มันต้องมีขบวนการจัดการครั้งนี้ และต้องมีการให้ข้อมูลข่าวสารทั้งด้านดีและด้านเสียตลอดเวลา ให้คนในกลุ่มมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์แล้วเขาจะเห็นปัญหาและก็หาทางแก้ไข แต่ถ้าไม่มีตรงนี้ ให้อเงิน 5,000 บาทนี้หายแน่นอน

F: ตรงนี้แสดงว่าหน่วยงานภายนอกเข้าไปเป็นการสร้างแรงงูใจอย่างเดียวแต่ไม่ได้สร้างขบวนการสร้างแรงบันดาลใจ

K: อย่างที่แม่อาขามีเงินของกองทุนแคนเซท 100,000 บาทให้ไปจัดการคือมันเหมือนกับที่อ้ายพัฒน์ว่ามันไม่ได้สร้างแรงบันดาลใจ 100,000 บาทเนี่ยถ้ากลุ่มเครือข่ายของเราไม่เข้าไปเริ่มสร้างแรงบันดาลใจอันนี้ก็จะเกิดปัญหาเช่นเดียวกัน แต่ถ้ามองในมุมกลับ เงิน 100,000 บาท นี่ถ้าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม

E: อันที่ว่าประเด็นเงินหาย ผมว่าไม่ใช่ตัวชี้วัดว่าเงินไม่หายกลุ่มจะต้องมีการเข้มแข็ง คือว่าเงินหายกับเงินหมดมันต่างกัน เงินมันอาจไม่หายแต่เงินมันหมดได้ ดังนั้นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของเราที่ออกมาเงินหมด

ได้ แต่กลุ่มองค์กรเข้มแข็งขนาดไหน แต่ถ้าชี้ว่าเงินจะต้องไม่หายเป็นตัวชี้วัดมันคงไม่ใช่ทั้งหมด แต่เป็นบางเรื่อง

E: ซึ่งเงินนะหมดได้ แต่ห้ามหาย คำว่าหายคือว่ามันไม่รู้สาเหตุว่ามันหายไปไหน แต่ที่มันหมดเรารู้สาเหตุว่ามันหมดเพราะอะไร และเราได้อะไร ซึ่งมันทำให้เราเรียนรู้ ว่ามันเป็นการสร้างบุคลากรการเรียนรู้ซึ่งมันหมดได้

G: ถ้าฟังดูแล้วและก็หมายถึงคำถามที่ว่า การสร้างองค์กรความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน สถาบันเกษตรกร เราตั้งกันทำไมโอ้คำว่าเข้มแข็ง มันอาจจะบอกได้ว่าอะไรที่มันเข้มแข็ง แต่ว่าเราจะสร้างไปเพื่ออะไรบางคนอาจจะบอกว่าใช้เป็นการบริหารจัดการกองทุนเงินให้กลายเป็นหลาย 10 ล้านบาท แล้วก็มีการถามอีกว่าแล้ว 10 ล้านนะเอาไว้อะไรทำอะไรที่เราจะต้องพูดถึงว่า ถ้าสถาบันเกษตรกรโดยเฉพาะเรื่องเกษตรยั่งยืนมันเหมือนมีแนวคิดชุดหนึ่งว่าถ้าให้ไปบรรลุความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรด้วยการปรับระบบเกษตรยั่งยืน ทำให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองมากขึ้น ทำให้ปลดปล่อย ตรงนี้เหมือนเป็นแนวคิดขององค์กรชาวบ้าน ก็หมายถึงว่าถ้าจะสร้างสำนักองค์กรชาวบ้าน ไม่ใช่พูดถึงเรื่องเสียสละอย่างเดียว ก็พูดภาษาอังกฤษก็คือมันมี vision (วิสัยทัศน์) หรือไม่ ที่นี้ที่ผ่านมามีสถาบันเกษตรกรมันไม่มีเป้าหมายทิศทางจะไปอย่างไร ก็จะตรวจสอบไม่ได้ เข้ามาก็ตรวจสอบไม่ได้ว่าเงินหายหรือหมด ก็เลยต้องตีความหมายว่าอันนี้เงินหายไม่ใช่เงินหมดอะไรทำนองนี้ อันนี้คิดว่าเท่าที่ผ่านมามีสถาบันเกษตรกรไม่เคยมีการพูดคุยกันเรื่องนี้ อันนี้ต้องมีการถกกันมากขึ้นในหมู่บ้านว่าเราจะแก้ปัญหานี้และทำอะไร ซึ่งอย่างที่เรากำลังคุยกับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งอาจจะมีการต่อรองราคากันมานานแล้วจึงเชี่ยวชาญการต่อรองราคา ยิ่งเชี่ยวชาญก็ยิ่งได้เยอะใครต่อรองไม่ได้ก็พ่ายแพ้ไป ซึ่งเป็นโจทย์ที่เกษตรกรต้องแก้ ก็มาตรงประเด็นที่พี่เขาพูด ว่าตอนนั้นนโยบายก็เปิดแล้วอะไรก็เอื้อแล้ว ตอนนี้อยู่ที่ชาวบ้านซึ่งก็เป็นโจทย์หนักก็เมมโมเป็นอย่างนี้แล้วชาวบ้านจะตั้งรับอย่างไร จะตั้งรับตัวๆ ไม่ได้มันต้องรวมกันคิดว่าทำอย่างไร

G: ประเด็นที่ 2 ที่ฟังดูคือเรื่องกระจายอำนาจคือเมื่อเงินมาแล้วทำอะไรแล้ว ขบวนการส่งเสริมจะทำอย่างไรหน่วยงานองค์กรไม่ได้เปิดให้ชาวบ้านคิด ประเด็นใหญ่ก็คือว่าจะทำอย่างไรให้ตัวเข้ามาในชุมชน ชุมชนเข้ามามีส่วนในการปลูกฝังชาวบ้านไม่ใช่ชาวบ้านตั้งรับอย่างเดียว คือทุกวันนี้เกษตรกรดูทีวีพอๆกับคนกรุงเทพเราดูเวลาเดียวกันดูช่วงเดียวกันเราก็รับรู้ข้อมูลเดียวกัน หนังสือพิมพ์อาจช้าหน่อย แต่ว่าการวิเคราะห์ข่าวอย่างไร มองแบบไหน ซึ่งชาวบ้านต้องคิดมากขึ้นว่าจะทำอย่างไรถ้าไม่มีคนทางนอกเข้ามาเราจะช่วยกันอย่างไรนั่นเป็นโจทย์ส่วนเรื่องขององค์ความรู้เกิดขึ้นในช่วงที่เราทำงานอย่างที่เราทำเกษตรยั่งยืน องค์ความรู้นี้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและจะทำอย่างไรจะให้ชุมชนหันมาทำเรื่องนี้ ถ้าไม่ใช่ว่าคนทำเกษตรแบบนี้มากขึ้นมาอย่างตลาด มันต้องเลี้ยงวิถีชีวิตนี้ให้ได้

E: ปัญหาที่พบการไปทำงานกับชาวบ้าน การให้แนวคิดชาวบ้านต้องมีการย้าคิดย้าทำและให้กำลังใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ

L: ผมขอแลกเปลี่ยนหน่อย วิธีคิดของพวกเราในเรื่องของตัวผู้นำชาวบ้านการที่จะเข้าไปส่งเสริม และทางพวกผมขยับมาทำในระดับหนึ่ง เช่นงานวิจัย มีความเชื่อว่าชาวบ้านกับชาวบ้านกันเองการสื่อสารกันเองมันไม่มีระดับมันเป็นแนวเดียวกันน่าจะไปได้ดีกว่า

A: การมองความสำเร็จของนักวิชาการกับชาวบ้านผมว่ามองต่างกัน แต่ชาวบ้านเขาจะทงว่าทำไมยังไม่มีการใหม่ เห็นแต่รดเก่าๆ ซึ่งมองต่างกัน

B: อย่างนี้มันจะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิด

L: อย่างประเด็นนี้ ความเชื่อที่ว่าในแง่ประเด็นการส่งเสริมเราจะไปหาใครที่พอปรับไปแล้วรู้สึกร้อน คือคนที่รู้สึกตัวแล้ว สามารถสรุปทบทวนตัวเองได้ว่าไปไม่รอด จะทำอย่างไรเราจึงจะเจอคนเหล่านี้

แสดงว่าในแง่การส่งเสริมชาวบ้านไม่ใช่เข้าไปคือๆ ต้องมีกระบวนการสร้างงานสร้างคนให้เกิดความพร้อม ให้คนจับไฟแล้วรู้สึกว่าร้อนก่อนแล้วการส่งเสริมจึงเข้าไป

F: ใช้อย่างชมรมเราเคยวาดฝันมาอบรม มันเป็นการเสียเวลาเสียงบประมาณที่มานั่งพูดกันอยู่อย่างนั้นมันไม่เกิดประโยชน์ แต่จะอย่างไรให้เราได้ว่าตัวเป้าหมายของเราเป็นใครหลังจากนั้นเราก็เข้าไปลุยส่งเสริมเต็มที่ ซึ่งก็มีแผนงานอยู่แต่ไม่มีงบประมาณจะเอาคนกลุ่มนี้มาได้รู้สึกร้อนๆ หนาวๆ เอามาทุ่มเทก็ดูไม่ให้เกิดหลังจากทำไประยะหนึ่งทั้งกำลังใจ อุปกรณ์เทคนิคเราให้เขาหมดแล้วแล้วจะดูว่าจะเกิดหรือไม่เกิด

G: คิดว่าประเด็นปัญหาในเรื่องการส่งเสริมการขายผลให้ชาวบ้านคงเป็นเรื่องที่จะทดลองได้จะเอาแบบไหนวิธีไหนบ้างที่ไม่ใช้วิธีเดียว แล้วบทบาทของคนข้างนอกจะเสริมส่วนตรงนี้อย่างไรอย่างภาคอีสานแรกที่เราทำก็คือ เป็นคนที่สนใจจริงๆ หรือเปล่า ถ้าสนใจจริงเราก็จะอยู่ด้วยเป็นเดือนกับชาวบ้าน แล้วก็กลับหมู่บ้านแล้วก็ตามไปคู่อีกตามไปดูว่าเราทำได้จริงเราตามไปทอดผ้าป่าไปสร้างกองทุนให้ขยายเกิดอย่างนี้จากที่มี 2000 และคนที่เข้ามาเยอะขึ้นและเดี๋ยวนี้คนมันไม่ไหวชาวบ้านไปไม่ไหวมันต้องปรับระดับ คนที่สนใจเข้ามาว่าทำได้ก็ทำกันก็เลือกเอาคนสนใจจริงๆ ถ้าสมมุติกลุ่มแม่ทาสจะทำสถาบันการเรียนรู้ คนไม่สนใจก็เอามาทำนั้นเป็นวิธีการของ NGOs แต่ชาวบ้านต้องทำอีกอย่างหนึ่งเพราะเราต้องทำมาหากิน อาจมีหลักสูตร 3 วัน ทำกันเองในหมู่บ้านและตกลงกันว่าใครมีหน้าที่ทำอะไรใน 3 วันนี้นั้นเรียกสถาบันหรือโรงเรียนก็ได้ คนที่สนใจอาจไม่ใช่คนในชุมชนคนนอกก็ได้ ถ้าสมมุติว่าเป็นอย่างนี้เราดูว่า จะทำให้งานความรู้เรื่องเกษตรยั่งยืนของเรากับงาน ขบวนการพัฒนาส่งเสริมมันไปได้ ซึ่งตัวองค์กรชาวบ้านน่าจะทำได้

H: อย่างในภาคเหนือเอง อาจมีวิธีไม่เหมือนกัน ถ้าจะให้มีความขบวนการสร้างผู้นำให้เป็นจริงมันต้องแยกเป็นส่วน ๆ จะต้องมีความหมาย ส่วนที่จะเข้ามาท ไม่ใช่ว่าหน่วยงานนั้นจะทำคนเดียว ถ้าจะทำจริงนี้เป็นจริง มันจะโยงไปว่ามันจะมีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะว่ามันจะสามารถสร้างภาพรวมออกมาให้มันเคลื่อนไปด้วยกันหมด มันจะเป็นภาพมิติช่วยความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษามันจะเข้ามาเกี่ยวข้อง

F: อีกทางหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนอยู่ได้ การศึกษาก็ต้องมีส่วน สถาบันการศึกษาทางด้านการเกษตรต้องเข้าไปหนุน

C: อย่างกรมส่งเสริม ศูนย์เทคโนโลยีนี้อยากให้เป็นศูนย์กลางแท้จริง ๆ แล้วศูนย์คุณมีอะไรมีคนหรือไม่มีข้อมูลหรือไม่

E : ทุกหน่วยงานที่ลงไปทำให้พื้นที่จำเป็นต้องพูดถึงเรื่องสุขภาพ อนามัยการกินการอยู่ ถ้ากินผักปลอดสารพิษนั้นดี

A : จะต้องมีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ร่วมการดำเนินงาน ร่วมกันแบบใดทุกหน่วยงานต้องร่วมกัน อย่างอนามัยสุขภาพ

C : ผมมองว่าผู้นำจะบ้างครั้งมันไม่ใช่วิทยากร ซึ่งวิทยากรจะเป็นเฉพาะด้านเรื่อง ๆ ไปนั่นคือการสร้างวิทยากร แต่การสร้างผู้นำเนี่ย สมมุติองค์กรเรามีวิทยากรอยู่ 5 คน แต่มีผู้นำอยู่ตรงกลางควบคุม

E : ขอโทษครับสิ่งที่ที่จะบอกเนี่ยคือว่า น่าจะจัดมีการทำหลักสูตรผู้นำในระดับต่าง ๆ อันนี้ถ้าผู้นำในระดับต่าง ๆ อันนี้ถ้าผู้นำระดับสร้างจิตสำนึกต้องระดับเข้มข้นเลย แต่ถ้าเป็นเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มอันนี้ก็อีกเรื่องหนึ่ง ทางด้านการนำทางด้านเกษตรก็อีกเรื่องหนึ่งเป็นหลักสูตรไปเลย

C : ผมว่ามันเป็นเรื่องดี ทำให้รู้หน้าที่และบทบาท อย่างทุกวันนี้ที่ผมทำกับชมรม ทำกับกลุ่มบางกลุ่มบางครั้งมันมั่วกันอยู่ มันน่าจะเป็นระบบ มันน่าจะเป็นคนคุมที่มีคนจัดการ ซึ่งมันจะเกิดผู้นำและผู้ตาม และกระบวนการความรู้มันก็ต่างกัน โดยเฉพาะผู้นำอาจจะไม่เก่ง แต่สามารถจัดการองค์กรให้เป็นระบบได้ แต่ว่าวิทยากรมันจะมีความ

สามารถเน้นเรื่องนั้นเฉพาะไป ความสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดคนได้ ซึ่งถ้าจะให้มันเป็นจริง มันจะต้องมีการจัดการการฝึกการอบรม

F : ซึ่งผู้นำมันจะต้องมีหลายลักษณะ อย่างผู้นำกระบวนการจะเป็นหัวเรื่องใหญ่ และก็จะมีส่วนทางด้านเทคนิค ก็จะเก่งในเรื่องของระบบบัญชี การจัดการเรื่องเงินทอง หรือเรื่องเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งนี่เป็นส่วนาเทคนิค แต่หัวเรื่องใหญ่คือผู้นำเชิงกระบวนการ

C : แล้วอะไรจะเป็นตัวประกอบที่ว่าการสร้างผู้นำ สร้างวิทยากรให้เป็นจริง แล้วตอนนี้มันมีอะไรเป็นเงื่อนไข มันมีความเป็นไปได้ตอนนี้เพราะเรามีอะไร

H : ผมว่าความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ยังไม่ชัดเจน ว่าเราจะทำอะไรอย่างไรเราจึงจะบรรลุเป้าหมาย สมมุติว่าเราประชุมเรื่องนี้ทั้งวันก็ยังไม่ลง เพราะอะไรมันไม่มีหัวข้อบนที่ติ สิ่งที่จะทำให้ทีมเราไปรอดจะต้องมีการวางแผนไม่ว่าจะคนให้ไปทำอะไรให้ตรงเป้าหมาย

C : เมื่อเราได้ระดับผู้นำแล้วเราจะต้องมาทำสร้างโครงการ สร้างร่วมกันว่าใครจะมีบทบาทอย่างไร ซึ่งองค์กรตรงนี้จะสามารถขับเคลื่อนงานไม่ใช่เฉพาะด้านเกษตรด้านเดียว หลายเรื่องได้

G : สิ่งที่เราพูดน่าจะไม่ใช่ด้านการเกษตรด้านเดียว ปัจจัยอื่น ๆ หนึ่งสี่ ทุกคนไม่อยากเป็นหนี้ ทำอย่างไรก็ได้ให้มีรายได้ที่ยั่งยืน ที่นี้ถ้าจะให้ชุมชนหรือชาวบ้านทำจะต้องมีการรวมตัวกันช่วยกันแก้ไขปัญหามา เช่นถ้ามีปัญหาเรื่องที่ดิน จะช่วยสมาชิกได้อย่างไร หรืออาจจะเสนนโยบายเลยว่า ที่นี้มีครอบครัวเยอะ รัฐบาลจะแก้อย่างไร มันอยู่ที่การเรียนรู้ที่คุยกัน วิเคราะห์กัน และหัวใจมันก็คือว่า สถาบันนี้จะทำอะไรเพื่อชาวบ้าน

H : พูดง่าย ๆ คือจะต้องมีผลประโยชน์ให้กับชุมชน ชาวบ้านที่ทำ

C : คือไม่ใช่ผลประโยชน์นั้นไปแต่เพื่อสมาชิก ตัวสมาชิกเนี่ย ปัญหาของตัวสมาชิกคืออะไร ซึ่งมันจะเอื้อถึงผลประโยชน์ของกลุ่ม มันจะต้องมีจิตสำนึก มันก็เหมือนกับว่า การตั้งสหกรณ์ขึ้นมา และให้บุคลากรเข้ามา และบุคลากรก็ทำงานเรื่อย ๆ ไม่ได้มาสนใจปัญหาพื้นฐานของสมาชิก ซึ่งเราจะพบว่าเป็นเกือบทั่วประเทศ เพราะว่าไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริงของสมาชิก เรื่องที่ดิน หนี้สิน คุณภาพชีวิต ไม่ได้เอามาเป็นโจทย์ในการนำมาบริหารสหกรณ์ มันจะเป็นแค่เรื่องที่ว่า ซื้อปุ๋ย อดค. ราคาถูกนะ เอรารวบรวมผลผลิตมาขาย ขายทุนบ้าง กำไรบ้างมันก็แค่นี้ เป็นสหกรณ์ก็ทำแต่ธุรกิจ ดังนั้นตัวชีวิต สหกรณ์มันเป็นแค่ราคาได้กำไร มันเบี่ยงเบน แต่ที่นี้ประเด็นของเราอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไร ให้สหกรณ์เกษตรยั่งยืน เป้าสูงสุดของสหกรณ์จะไปได้ถึงขนาดไหน แต่มันก็ต้องมีระยะปรับเปลี่ยนถ้าเราก็คงไม่ต่างกัน

G : สหกรณ์ของประเทศไทยตอนนี้ก็คือว่าเอาอะไรก็ได้ที่ทำแล้วมีรายได้ดี ๆ เป้าหมายสหกรณ์ก็ตรงได้คิโตขึ้นเรื่อย ๆ แต่ว่าสมาชิกเป็นหนี้เพียบเลย

H : อย่างที่ผมพูดถ้ามีหลักสูตรการจัดฝึกอบรมผู้นำในระดับต่าง ๆ ดังนั้นถ้าเราปรับหัวขบวนในการคิด วิเคราะห์ปัญหา ของกลุ่มองค์กรนั้น ๆ มันไม่ใช่คิดถึงเรื่องเงิน เรื่องเดียว คุณต้องคิดอะไรบ้างอีก คุณต้องจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ดังนั้นหลักสูตรตรงนี้นมันต้องชัดเจน แต่ทุกวันนี้มันไม่ชัดเจน

B : มันต้องเริ่มจากการเอาปัญหามาขบคิดก่อน มันจะแก้อย่างไร ซึ่งน่าจะจัดอยู่ในหลักสูตรฝึกอบรม

C : หมายความว่า เหมือนกับว่าสหกรณ์ที่เราตั้งขึ้นมา มันจะต้องมีข้อบังคับ เหมือนกฎหมายควบคุมสหกรณ์ ซึ่งในข้อบังคับมันมีชัดเจนว่าต้องมีกำไร และอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวของสหกรณ์ที่ผ่านมา 80 กว่าปี แต่ว่าในกรณีของสหกรณ์ที่เพิ่งมา ที่ตั้งขึ้นมา กรณีแบบนี้มันเป็นอย่างไรครับ มันเหมือนกับเราจูนรับคลื่นของเขา ที่มีโปรแกรม

2 โปรแกรม ซึ่งลักษณะนี้จะทำอะไร ถ้าสมมุติว่าเราจะพัฒนาของเรา เราจะต้องมีหลักสูตรตัวนี้เนี่ย เราจะต้องเชิญเจ้าหน้าที่ทางสหกรณ์มาร่วมเพื่อจะทำหลักสูตร กระบวนการส่งเสริมสหกรณ์มาในแนวนี้อย่างนี้หรือเปล่า

H : มันขึ้นอยู่กับว่าเราตั้งเป้าหมายของเราว่าจะทำอะไร เราคิดถึงวิถีชีวิต คิดถึงชุมชน แต่รูปแบบที่เราเอาสหกรณ์มาจำลอง เราจะไปยึดติดระเบียบอะไรต่าง ๆ ตามนั้นเลยไม่ได้ แต่บางครั้งมันสามารถเลี่ยงได้ เราสามารถทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับชาวบ้าน วิถีชีวิตของชุมชนได้ ดังนั้นการที่จะเข้าใจตรงนี้เราต้องมาทำความเข้าใจร่วมกัน ในการมาอบรมร่วมกันมาคิดวิเคราะห์ แล้วจึงมาสร้างหลักสูตรของเราขึ้นมา เมื่อเข้าใจตรงกันแล้วไม่จำเป็นต้องยึดติดกับสิ่งเหล่านั้น เพราะครั้งแรกเราก็ยังไม่ตั้งสหกรณ์

C : เพราะว่าตอนนี้เรากำลังคิดถึงวงกว้างด้วย ว่าการจะสามารถตอบคำถามใน 2 วันนี้ได้ด้วย ว่าอยากทำโครงการนำร่องอย่างไรให้เกิดขบวนการขับเคลื่อนไป เหมือนกับที่ผ่านมามันทำคนละส่วน ซึ่งสหกรณ์ก็มีเป้าหมายให้เกษตรกรรวมกลุ่ม เข้มแข็ง พึ่งตนเอง ซึ่งเราก็มีเป้าหมายของเรา หลายกลุ่มก็มีเป้าหมาย แต่จะทำอย่างไรที่ตรงนี้จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น คำถามที่ว่า เราจะสร้างกระบวนการพัฒนาสหกรณ์ขึ้นมา มันจะต้องมีหน่วยงาน ซึ่งที่จริงแล้วเราก็ต้องขึ้นตรงกับกรมส่งเสริมสหกรณ์อยู่แล้วเนี่ย คำถามผมก็คือว่า เราจะต้องทำถึงขั้นที่ว่า เอาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงมานั่งคุยกันว่า ถ้าหากจะพัฒนาสหกรณ์ให้ยังยืนแบบนี้ พวกคุณต้องเปลี่ยนวิถีคิดเช่นกัน ถ้าไม่เช่นนั้นพวกเขาก็จะตั้งคำถามว่า สหกรณ์คุณไม่เห็นมีกำไร ซึ่งเพราะแผนธุรกิจมันชัดเจนว่าถ้าการสร้างกระบวนการเรียนรู้มันจะต้องมีหน่วยงานพวกนี้เข้ามาาร่วมด้วย มันก็จะเป็นแผนที่จะนำเสนอวันพรุ่งนี้

D : ผมขอเสนอว่าที่มีสถาบันเกษตรกรเติบโตขึ้นมา ที่นี้เท่าที่ผมศึกษาความสำเร็จของสหกรณ์ มีคำถามย้อนกลับไปถามว่า ถ้าเราแบ่งสถาบันเกษตรกรที่เข้มแข็งทางด้านเกษตรยั่งยืน รูปแบบการสนับสนุน การบริการต่างๆ ควรจะเป็นอย่างไร รูปแบบจากหน่วยงานภายนอกควรจะเป็นแบบใด ซึ่งการสนับสนุนอาจจะสนับสนุนทางวิชาการ ทางที่ปรึกษา สมมุติเราจะลงทุนทำองค์กร เราควรจะมีรูปแบบหรือการสนับสนุนการให้การปรึกษา หรือรูปแบบต่าง ๆ ควรจะจัดรูปแบบไหน จัดในฐานะที่ว่าจะป็นองค์กรใหม่ เป็นองค์กรเดียว มีกรรมการอย่างไร นี่เป็นกรณีที่ 1 กรณีที่ 2 ที่เกี่ยวกับสถาบันในกรณีที่สถาบันชุมชนเข้มแข็ง จะทำหน้าที่ขยายผลไปสู่ส่วนต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ รัฐควรให้มีการสนับสนุนเราแบบไหน หรือรัฐควรปรับวิธีคิด การมองอย่างไร มันมีได้ 2 ทาง ทางหนึ่งคือ สถาบันเกษตรกรของรัฐเข้าไปเป็นสหกรณ์ อีกอันหนึ่งก็คือว่า เกษตรยั่งยืนนี้รัฐเริ่มมองเห็น เกษตรจังหวัดเริ่มมองเห็น ก็ให้งบประมาณมาสนับสนุนให้หน่วยนี้ เป็นตัวขับเคลื่อนเอง โดยเฉพาะบางประเด็นที่รัฐทำไม่ไหว ซึ่งตรงนี้เรียกว่าหน่วยบริการ การให้คำปรึกษา การไปขอต่าง ๆ ร้อยแปดที่เราไปขอเขาได้ มันจะช่วยเราทำเกษตรยั่งยืน ถามว่า ประเภทของหน่วยบริการ เป็นอย่างไร เพราะว่าถ้าเป็นหมู่บ้านไม่เข้มแข็ง อันที่ 2 ก็ว่าตอนนี้เราเข้มแข็งแล้ว เราจะขยายผลอย่างไร รูปแบบที่เราคิดออกมาตอนนี้คือ 1. เป็นสหกรณ์ อันที่ 2 เป็นอะไรก็ได้ แต่ความต้องการสนับสนุนเป็นอย่างไร ที่เราต้องการเพื่อที่จะให้งานของเราทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อไปกลุ่มเราก็อาจทำหน้าที่คล้ายอย่างนี้ก็ได้ เพราะเรามีผู้รู้ในท้องถิ่น เราก็อาจมีหน้าที่เป็นหน่วยให้บริการ แต่ว่าเราต้องการสนับสนุนแบบไหน แล้วสมาชิกเกษตรกรเอง จะจัดสัดส่วนบริหารจัดการอย่างไร อีกส่วนหนึ่งจะต้องทำมาหากิน ซึ่งในส่วนนี้เราต้องการขาย

G : ที่เรายุ่งกันช่วงที่ผ่านมามันอาจจะยังไม่หนักหน่วยบริการข้างนอก แต่มันมีคำถามกับสถาบันเกษตรกรตอนนี้ว่าตั้งคำถามว่า 1. Vision ของสถาบันเกษตรกรคืออะไร เพราะว่าตอนนี้องค์กรชาวบ้านหลายที่พัฒนาได้ระดับหนึ่ง มันจะมีปัญหา 2. คือว่าทิศทางของการทำเกษตรจริง ๆ แล้วตัวเกษตรกรต้องการบรรลุ Vision อะไรของตัวเอง ซึ่งที่นี้ก็อาจเป็นโจทย์ใหญ่เหมือนกันที่ที่เดชาซุคก็คือ ความคิดของเกษตรกร ถ้าไม่ใช่แบบอานันท์ ปันยารชุน เรื่อง แล้วคนจะพัฒนาตรงนี้ได้อย่างไร ดังนั้นตัวสถาบันของเกษตรกรเองก็ต้องชัดเจนว่าตัวเองจะพัฒนาไปเพื่อ

อะไร ประเด็นที่ 2 คือ ณ เวลานั้นมันมีกระแสเรื่องการกระจายอำนาจลงมา แต่การกระจายอำนาจปัจจุบันมันไม่ใช่ การให้อำนาจเกษตรกร แต่มันเป็นแบบมีโครงสร้างลงมา เพียงแต่มา TOP DOWN ในท้องถิ่น ที่นี้ที่ไอ้กระจาย อำนาจมันหมายความว่า มันไม่ใช่การจัดการปัญหาเรื่องการเงินอย่างเดียว แต่มันควรจะพูดถึงเรื่องว่า เขาต้อง กำหนดทิศทางตัวเองได้ว่าอยากจะพัฒนาไปทางใด เพราะฉะนั้นรูปแบบการกระจายอำนาจที่สถาบันเกษตรกรเข้าไป มีส่วนร่วม ตรงนี้มันควรจะเป็นอย่างไร ซึ่งอันนี้จะเป็นโจทย์ที่ต้องคิด ที่นี้ที่แม่ทา รูปแบบที่แม่ทามี 2 องค์ กรอันหนึ่งคือ สถาบันการเรียนรู้ที่จะสร้างเพื่อขยายความรู้ของแม่ทาออกไป อีกอันหนึ่งคือรูปแบบของสหกรณ์เพื่อ ที่จะรวมกลุ่มกัน ในการบริหารจัดการผลผลิต ซึ่งทั้ง 2 อันก็มีคำถามว่าสถาบันการเรียนรู้ของแม่ทา ถ้าชาวบ้าน ขยายผลแบบชาวบ้านกับชาวบ้าน มันอาจจะต่างกับหน่วยงานส่งเสริมข้างนอกเข้าไป แม้แต่ NGOs เอง ถ้าเป็นรูป แบบการขยายผลที่ค่อยเป็น ค่อยเลกเปลี่ยนอย่างทีอีสานจะให้เขาอยู่ด้วยกันเดือนหนึ่ง และก็จะตามไปดูว่ากลบ ไปแล้วทำจริงหรือเปล่า และถ้าจริงก็ทอดผ้าป่าเป็นกองทุนให้หมู่บ้านนั้นเลยให้ไปสร้างกลุ่ม เหมือนกับว่าตัวชาว บ้านทำเอง แต่ว่าที่แม่ทาอาจจะไม่ใช่แบบนี้ก็ได้ ประเด็นเรื่องสหกรณ์ ที่จริงแล้วเป้าหมายของสหกรณ์คืออะไร บางทีมันก็ไม่ต่างกับที่พูดไป แต่ว่าเราต้องการใช้รูปแบบสหกรณ์เข้าไปช่วย แต่

สหกรณ์ในเมืองไทย ตัวองค์กรสหกรณ์มีรายได้ แต่สมาชิกกลับเป็นหนี้เพียบ และสหกรณ์ไม่สามารถกำหนดตัว เองได้ เพราะถ้าร่างระเบียบจริงก็จะ ไปอิงกับกรมส่งเสริมสหกรณ์

C : ดูจาก 10 ปีที่แล้ว ชาวบ้านที่มีความสนใจเกษตรยังยืนรวมตัวกันทำเป็นกลุ่มสมาชิก และตอนนี้มาเป็นสถาน เกษตรกร และต่อไปจะเป็นสหกรณ์ ที่ถามว่า มันจะโตไปเรื่อย ๆ ไหม จะโตไปในรูปของสหกรณ์หรือ อะไรก็แล้วแต่หรือสมาชิก หรือใหญ่กว่านั้นก็แล้วแต่ โดยมีเครือข่ายเชื่อมโยงเข้ามา ระดับเครือข่าย อาจจะเกิดขึ้น หรือไม่ก็แล้วแต่ได้ทั้งนั้น ที่นี้หน้าที่ของเราจะทำอะไร ส่วนหนึ่งทำหน้าที่ความเป็นชุมชนของเรา อีกส่วนหนึ่งเรา กำลังขยายผล ขยายแนวคิดไปสู่กว้างขึ้น เราต้องการทักษะอะไรบ้าง ถ้าเราต้องการอิสระอะไร เราต้องการ สนับสนุนแบบไหน บางทีเมื่อก่อนต้องการทางด้านกฎหมายว่าต้องการรองรับ หรือด้านการเงินมาสนับสนุนทาง ด้านการจัดการให้ทุนเรามาดำเนินงานในบางเรื่อง หรือมาว่าจ้างเราที่มีเงื่อนไขชัดเจนว่าขอให้เราขยายฝึกอบรม เกษตรกรเรื่องเกษตรยั่งยืน 20 กลุ่มต่อปี จำนวน 1,000 คน สมมุติ แต่ในขณะเดียวกันการมอง ให้มองย้อนกลับ ไปว่าที่ผ่านมา หน่วยบริการที่เราได้รับแบบไหน อยากให้เราจัดการเป็นระบบมากขึ้น เพื่อเป็นประ โยชน์แก่ องค์กร ชุมชนเกษตรกรที่ยังไม่ได้เป็นเหมือนเรา

F : จากที่อาจารย์ได้พูด เราจะสามารถนำเอาบทเรียน ประสบการณ์นำไปสู่คนอื่น ๆ ได้อย่างไรส่วนอีกอันก็คือ ในตัวของเราเอง เราต้องการส่วนส่งเสริมสนับสนุนอะไรบ้าง

D : ซึ่งคั้งนั้นภารกิจของเราก็คือมี 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือตัวเรา เราต้องพัฒนาตัวเอง ในขณะที่เราก็ต้องการให้คน อื่น เข้ามาเสริมเราด้วยศักยภาพจากหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามา 2. ก็คือเราต้องการเอาความรู้ตรงนี้ไปเผยแพร่ให้คน อื่น ซึ่ง ณ ตอนนี้เงื่อนไขมันเปิด เปิดให้หน่วยงานองค์กรพวกนี้เข้ามา เพราะเท่าที่ผ่านมาเหมือนกับว่าเราทำเฉพาะ พวกเรา เช่น กรณีของแม่ทา สถาบันการเรียนรู้ตั้งขึ้นมา เพื่อแก้การเรียนรู้ แต่ขณะเดียวกันสหกรณ์ก็แก้เรื่องการ บริหารจัดการ เราบริหารไม่มีทิศทาง เราจึงอยากให้มันมีเป็นระบบเข้ามาแก้ไขปัญหา ดังนั้นสถาบันการเรียนรู้ก็ จะเป็นแผนหนึ่งให้สหกรณ์ เป็นแผนพัฒนาบุคลากร

C : ถ้าจะมองสหกรณ์ที่เข้าร่วมจะมีอยู่ 4 กลุ่ม ที่เข้าร่วม ชุมชนนี้จะเป็นสมาชิกชัดเจน

G : อย่างแม่ทาก็มี 14 กลุ่ม พันกันอยู่ แล้วไปสู่สหกรณ์ ก็จะมีสมาชิกอีกเท่าไร แล้วไปร่วมกับชมรมผู้ผลิตอีก

C : เพราะสหกรณ์มีหลายเรื่อง ปุ๋ยก็มีอยู่เรื่องต่าง ๆ มีอยู่แต่เราจะเอากลุ่มคนที่ทำเกษตรทางเลือกโดยตรงนี้ มี ในนั้นอยู่ 4 กลุ่ม เข้ามาเป็นชมรม

B : แต่ที่นี่ยังมีกลุ่มใหญ่มี 4 – 5 อำเภอ มันอาจจะรวม เป็นสหกรณ์เกษตรยั่งยืนของ จ.เชียงใหม่ มันจะเป็นสหกรณ์ของพื้นที่ อย่างของวัดป่าก็จะเหมือนแม่ทา แต่ไม่มีสถาบันการเรียนรู้

G : ที่นี่ยังมี ถ้าออกมาเป็นสถาบันเกษตรยั่งยืนอยากจะเห็นแนวทางเรื่องอะไร

C : โดยมีเงื่อนไขเมื่อ ก็มีความหวังสิ่งที่เราอยากจะให้กับสิ่งที่เราจะได้รับ ซึ่งโอกาสเมื่อแล้วหน่วยงานจะเข้ามาหนุนเรา แม้กระทั่งสถาบันการเรียนรู้ที่แม่ทาพร้อมที่จะรับเหมาฝึกอบรม เป็นรายได้ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคืออะไร กรมส่งเสริมหรืออะไร และถ้าเราจัดเจนระดับหนึ่งเราจะรับฝึกอบรมปีละ 20 รุ่น รุ่นละเท่าไรหรือเป็นกลุ่มของ ศวพ. ที่จะทำเกษตรยั่งยืนแต่ทำไม่ได้ ก็อาจจะโอนงานฝึกอบรมมาให้เรา ดังนั้นเราอยากได้แนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

H : ที่จริงผมว่าเราน่าจะยกตัวอย่างที่หนึ่งที่แม่ทา แล้วก็พิจารณาดูครัวเรือนที่มีความสนใจ เป้าหมายเหมือนกัน ถ้าไปด้วยกันหมดแล้ว แล้วต้องการอะไรที่จะทำให้ดีกว่านี้ ถ้าตัวบุคคลมีใจให้เต็มที่ และจำทำอะไรให้ดีกว่านี้ และจะนำเอาไปให้องค์กรใหม่ คืออาจจะผ่านทุกขบวนการว่ากลุ่มสร้างขึ้นแล้ว และมีสถาบันเกษตรกรมีสหกรณ์แล้ว แล้วสิ่งที่เราจะเอาไปให้องค์กรอื่น ที่เราทำมาแล้ว และสิ่งที่เราเสนอเพิ่มจะเป็นอย่างนี้ดีไหม และเป็นสิ่งที่ดีกว่าองค์กรหรือสถาบันที่เราทำอยู่ปัจจุบัน และอีกจุดคือการสนับสนุน น่าจะมีอะไรที่จะมาสนับสนุนให้สถาบันใหม่นี้ดีกว่าสถาบันเก่าของเรา

L : ผมว่าประเด็นอาจจะต้องเปิดไว้ เพราะว่าบางพื้นที่มันมีความต่างกัน แต่ว่าเราจะต้องมีสิ่งเหล่านี้เป็นหลัก คือบางที่บางพื้นที่ของเกษตรกรอาจจะมีความอย่างแต่อย่างขาดความเข้มแข็งอะไร ซึ่งอาจจะมองเป็นตัวอย่างมองให้แคบเข้ามา

G : คือพอเราพูดข้อที่ 1 ขบวนการสร้างผู้นำวิทยากรชาวบ้าน ซึ่งมันเป็นแนวทางการสร้างองค์กร

C : ซึ่งเราก็มียุทธศาสตร์หนึ่งคือ ขบวนการสร้างองค์กร และสร้างผู้นำ

B : แล้วหน่วยงาน จะมีหน่วยงานอะไรบ้าง

C : บางที่ชาวบ้านไม่รู้ว่าจะให้ใครมาช่วย เท่าที่ผ่านก็จะมี NGOs ที่เข้ามาช่วยเป็นที่เล็ง สิ่งที่เราอยากจะได้ความช่วยเหลือ เรื่องเกษตรทางเลือก ในหมู่บ้านหรือในชุมชนเอง การมองมันเกิดแค่กลุ่มเล็ก ๆ และงบประมาณที่จะเข้ามากลุ่มเล็ก ๆ มันเป็นเรื่องที่ยาก อย่างหมู่บ้านหนึ่งมี 300 ครอบครัวยุติ แต่มีคนริเริ่มทำ 10 ครอบครัวยุติ เพราะฉะนั้นจึงเข้าหาตรงนี้อาจมาก จะมีหรือไม่มีหน่วยงานใด ที่มันนโยบายชัดเจนที่จะส่งเสริมเกษตรแนวนี้ และมีงบประมาณและองค์ความรู้ เข้ามาสนับสนุนไม่จำกัดว่าเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งเราโยนให้ อบต. จัดการ อบต.เองก็กลับมาถามกลุ่มแม่บ้านต้องการอะไร จะหมักหมน หรือซื้อเครื่องครัวเอาซื้อไป เพราะกลุ่มแม่บ้านกลุ่มใหญ่ กลุ่มเกษตรกรนี้เองมันเป็นเงื่อนไขที่ขยายยาก

D : ปัจจุบันก็คือว่าเราต้องการร่วมเป็นกลุ่มใหญ่ ถ้าร่วมได้มันก็ดี แต่ว่ามันรวมยาก ที่รวมกันได้แล้วเข้มแข็งมันไม่มี

C : เราอยากได้สิ่งที่เข้ามาให้ตรงเป้าหมายเช่น โครงการนำร่องเป็นต้น เอากลุ่มที่สนใจในจริงไปทำให้ปฏิบัติจริง สร้างองค์กรได้จริง แต่บางครั้งถ้ามีกลุ่มทำจริง ต้องเสนอไปตามสาย ต้องให้พ่อหลวงเซ็นต์ กรรมการเซ็นต์ เขาไม่เซ็นต์ให้อยู่แล้วเพราะมีเพียง 10 ครอบครัวยุติ

G : ดังนั้นบทบาทของคนข้างนอกจะต้องเข้ามาหนุนช่วยกลุ่มเล็ก ๆ ที่ไม่ได้โอกาส

B : แสดงว่าส่วนท้องถิ่นยังไม่เห็นความสำคัญมากพอ

C : ผมว่าที่จะเข้ามาช่วยจะต้องเข้าถึงเกษตรกร ชุมชน จะต้องมีการไปเก็บข้อมูล เพื่อให้รู้ว่ามีการทำจริงหรือไม่ มันมีหลายกลุ่ม แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล แล้วจะเห็นความหลากหลายในชุมชน จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ตั้งแต่การวิเคราะห์ แล้วไปสู่การสนับสนุน

G : อย่างถ้าแม่ทาจะทำสหกรณ์ และสถาบันการเรียนรู้ต้องการให้คนข้างนอกเข้าไปช่วยหรือว่ารอให้ตั้งหลักได้ก่อนแล้วค่อยมา

D : ผมว่าอย่างผมเป็นกลุ่มเล็ก 8-10 คน มันไม่เป็นนิติบุคคลเป็นกลุ่มก้อน แต่ผมอยากจะเห็นว่าพอเป็นสหกรณ์เป็นนิติบุคคล ต่อไปแล้วสหกรณ์จะจัดการอย่างไร เพราะมันจะสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอยากจะเริ่มจัดเริ่มทำเป็นระบบ เพราะองค์ความรู้ตรงนี้เรายังไม่มี เรามีแต่เหตุการณ์ กิจกรรมที่เคยทำผ่านมา เรา还不知道เลยว่าถ้าเป็นสหกรณ์ขึ้นมา จะมีการจัดการองค์กรที่มีชาวบ้านจะไปรอดหรือไม่

E : สมมุติเราแบบเชื่อมโยง จัดให้มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ จะทำให้มันเป็นวิชาการให้เป็นระบบมากขึ้น คิดว่าน่าจะมีอิทธิพลต่อบุคคลภายนอกหรือไม่ หรือการยอมรับ เพราะว่าถ้าสามารถแก้ปัญหาจุลยุทธศาสตร์นี้ได้ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาลูกอื่น ๆ ได้ เพราะว่าพอมีงบมาก็กระจายออกไป ไม่ได้คิดแก้ไขปัญหาลูกเป็นเรื่อง ๆ ไป ซึ่งถ้าตรงนี้มีระบบออกมาก็จะมีผลต่อวิถีคิด

D : ผมว่าถ้ามีกระบวนการสร้างคนให้วิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา พอมีเงินมากก็จะเป็นผลดีมาก แต่ถ้าลงไปไม่มีการวิเคราะห์ เงินมาก็จะจมเงินเป็น 100 ล้าน ก็หาย

F : ผมว่าเงื่อนไขหนึ่งที่ อบต. เป็น Keyman เรื่องเกษตรยังขึ้นจะสำคัญหรือไม่อยู่ที่คน ๆ นี้ หรือไม่ได้เรื่องก็อยู่ที่คน ๆ นี้ ที่นี้ถ้าเราสามารถยึดเป็นพวกเราได้ หรือว่าทำงานร่วมกับคน ๆ นี้ได้ กระบวนการจัดทำแผนแต่ละที่ แต่ละหมู่บ้าน จะออกมาให้น้ำหนักอยู่ตรงนี้เหมือนกัน แต่ที่นี้ถามว่าสมาชิก อบต. จะปฏิเสธ แผนที่จะมาจากหมู่บ้านได้ไหม และตอนนี้ อบต. ทั่วประเทศกำลังจัดตั้งชมรม มีระดับประเทศตั้งเป็นสมาคม แต่ว่าในแต่ละจังหวัด กำลังมีการจัดตั้งเป็น ชมรม อบต. ระดับจังหวัด ซึ่งผมว่านี่น่าจะเป็นโอกาส ว่าจะมีใครเข้าไปทำงานร่วมกับหัวขบวนนี้ ว่าการจัดตั้งชมรมนี้ขึ้นมาไม่ใช่เป็นการปกป้องผลประโยชน์ตัวเอง ไม่ใช่เพื่อต่อรองเรื่องอำนาจ แต่ว่าเพื่อเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ การเคลื่อนไหวแต่ละตำบล ถ้าหากว่าในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถทำตรงนี้ได้ไปกับหัวขบวนแล้วกำหนดทิศทางของชมรมได้ สามารถเปลี่ยนแปลง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งจังหวัดได้ ขณะเดียวกันในระดับประเทศ ระดับสมาคม ถ้าหากว่าใครเข้าไปทำงานในระดับประเทศได้อีก เราสามารถเปลี่ยนแปลงอนาคตของชาติได้ใน 5-10 ปีข้างหน้า

D : อย่างที่แม่ทามี 7 หมู่บ้าน ก็จะเป็นประชาคม และเลือกหัวหน้า เลขา ของแต่ละหมู่บ้าน แต่ที่เรามั่นใจ แม่ทามี 7 หมู่บ้าน แต่พวกหัวแควมันจะอยู่เป็นหมู่บ้าน ๆ และถ้ามีมากมันจะได้แผนออกมาดี และเป็นแผนที่ชาวบ้านต้องการจริง ๆ แต่บ้านที่หัวแคว มีไม่มากข้อมูลจะน้อย ทำให้ได้สิ่งที่ไม่เป็นจริง

C : จะว่าไปผู้นำหลาย ๆ หมู่บ้าน เลียนแบบนักการเมือง และเป็นหัวคะแนน นักการเมืองเก่า เขาจะมีสาย มีทีม จะส่งลง อบต. ประชาคมจะมีสาย เพราะฉะนั้นแผนงานต่าง ๆ จะทำเป็นขบวนการ เพราะฉะนั้นคนที่จะมาทำตรงนี้ต้องพยายามสร้างตัวเองให้ได้ พยายามสร้างความเข้มแข็งตรงนี้ได้ ฉะนั้นที่มีความรุนแรงที่นั่นจะมีการต่อต้าน เพราะมันมีระบบของมันเองที่มันต้องสู้

B : เพราะฉะนั้นตรงนี้อถือว่าเป็นภาระกิจระยะยาว ฉะนั้นภาระกิจในระยะสั้น ก็คือว่าทรัพยากรจะต้องมาจากส่วนกลางโดยตรงมากกว่า เพราะว่าเรา คาดหวังจากท้องถิ่นต้องใช้เวลาระยะยาวในการเปลี่ยนแนวความคิด หรือเปลี่ยนกลไกการผลักดันเพื่อให้เอื้อต่อวิถีทางนี้ แต่ว่าก็ต้องกำหนดภาระกิจระยะยาว ก็คือว่า จะทำอย่างไรให้ท้องถิ่นเห็นปัญหาจริง ๆ

C : แต่ว่าบางอบต. บางที่สามารถเข้าไปหาได้ทันที แต่ว่ารูปแบบจะมาใช้ทุกพื้นที่ไม่ได้ มันจะต้องมีการศึกษาข้อมูล ความเป็นจริงตรงนั้นด้วย ซึ่งเราจะต้องสร้างคนที่มีความคิด ต่อไปเขาจะได้คิดว่า อบต. ครอบงำเขาหรือไม่ จะต้องมีการประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและชาวบ้าน ไม่ควรยึดติดว่าต้องเป็นงานใคร เพราะคนที่เดือดร้อนคือชาวบ้านนั่นแหละที่ปวดหัว คือต้องให้ชาวบ้านตัดสินใจว่าต้องการพัฒนาแบบใด ซึ่งจะมี 2 แบบ คือ ข้างนอกเข้าไปและข้างในเรียกร้องเข้าไป

D : อย่างที่แม่ทาค่อนข้างอยู่ตัวมีทางออกแล้ว และรู้ว่าต้องการแบบใด ส่วนคนอื่นที่จะเริ่มต้นได้ต้องมองเห็นปัญหาตัวเองอย่างชัดเจนว่าที่ผ่านมาทำแบบนี้ต่อไป ไม่ไหวแล้วไม่รอดแน่ และในการที่จะผลักดัน เราจะไปผลักดันเรื่องทางออกเลยไหม ซึ่งถ้าผลักดันเรื่องทางออกเลยคนอื่นอาจจะยังรับไม่ได้ เพราะยังไม่เห็นปัญหา ดังนั้นต้องย้อนให้เขาเห็นว่า การดำเนินชีวิตแบบนี้ไปไม่รอด

E : เท่าที่ผมเห็นชัดเจนมี 2-3 หมู่บ้าน คือ เขาไม่รู้จักคิดจากใจ คิดเรื่องผลประโยชน์อย่างเดียว ได้เงินมาแล้วจะแบ่งกันอย่างไร ทำให้ไม่เกิดวิคิด นี่คือจุดที่เห็น

C : ผมลองสรุปนะครับว่าพวกเราได้มา 15 ข้อนั้นครับ ว่าพวกเราเห็นสถานการณ์โดยรวม

- เห็นว่าองค์กรที่มันพัฒนาการต้องมีการพัฒนาองค์กรใหญ่ขึ้น ระยะเวลาแล้วแต่
- เห็นแนวทางวิธีการที่จะทำให้สิ่งที่เราคาดหวังจะให้สถาบันเข้มแข็งและยั่งยืนแล้วน่าจะมีแนวทางอยู่ 3 เรื่องใหญ่ ๆ
- เห็นว่าองค์กรที่อยู่ข้างนอกที่จะเข้าไปสนับสนุนแบบไหน แต่มีสิ่งที่ผมอยากถามว่า คำว่าสถาบันเกษตรกรจะต้องเป็นเกษตรกรยั่งยืน โดยวิธีการก็คือว่าแก้ปัญหาเกษตรกรแบบยั่งยืน เหมือนกับว่าความยั่งยืนของสถาบันองค์กร จะต้องมียุทธศาสตร์มาจากเรื่องเกษตรกรยั่งยืนมารองรับ ก็เหมือนกับสหกรณ์ถ้ามีกำไรมากก็ยั่งยืน แต่ว่าทำธุรกิจขายปุ๋ย - ยา มันก็ไม่ใช่ว่าเป้าหมาย แต่ว่าทำให้องค์กรยั่งยืน ซึ่งผมไม่รู้ว่าจะสรุปได้หรือไม่ว่า สถาบันที่ว่าจะต้องมีเรื่องเกษตรกรยั่งยืนเป็นฐานที่จะทำให้ตรงนี้ขับเคลื่อน

D : และที่จริงกระบวนการที่จะเข้าสู่สถาบันเป็นองค์กรมันจะต้องเข้มแข็งในระดับครอบครัว ความเข้าใจ ความสนใจและมีเป้าหมายชัดเจนอยู่ก่อน และจึงพัฒนามาสู่จุดนี้ แต่มันไปไม่ถึงไหนเพราะบุคลากร ชาวบ้านเองไม่ได้มองตรงนี้ ไปมองเรื่องผลประโยชน์ธุรกิจเข้าไม่ถึงเนื้อหา หัวใจมัน ซึ่งสถาบันการพัฒนาต้องถือว่าเป็นข้อหนึ่งว่าต้องเริ่มจากความเข้าใจ

กลุ่มย่อยที่ 6 ด้านการศึกษา

ดำเนินการประชุมโดย คร.สมคิด แก้วทิพย์ ผลการประชุมมีดังนี้
ประเด็นมีอยู่ 3 เรื่อง ถ้าเขียนในมติคือ

1. สภาพปัญหาในปัจจุบัน
2. สิ่งที่ยากเห็น
3. ทางที่จะไป

ปัญหาเบื้องต้นก็มีอยู่ว่า ภายใต้อาณาเขตขององค์ประกอบของที่ประชุม เป็นการหารือเบื้องต้นที่จะหาแนวทางเกี่ยวกับเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างไร

อ.รุจิพร : ควรจะมีการนำเสนอของแต่ละกลุ่ม เพื่อหาแนวทางโดยใช้เวลาสั้น ๆ เอาข้อ 1 ก่อนและเรียงลงมาข้ออื่น ๆ ต่อไป

อ.สมคิด : ผมอยากให้มีการนำเสนอสถานการณ์เดิมที่ตนเองพบอยู่ในปัจจุบัน สภาพที่พบเห็น อย่างคร.ไพบูลย์ที่ว่าจะปฏิรูปการศึกษาเกษตรหรือว่าอย่างอาจารย์ใหญ่ที่มาจากเม่อายว่าปัญหาสถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนส้ม ที่อ.ฝาง และเม่อาย เป็นยังไง กระทั่งต่อปัญหาชุมชนอย่างไร

อ.ไพบูลย์ : ผมขอเริ่มก่อนนะครับ แต่คงพูดเฉพาะโครงการผมนะครับแต่มันกินความหมายกว้างกว่านั้นสำหรับคนอื่นด้วยคือ ที่ผมเลือกวิจัยเรื่องนี้เพราะผมเป็นอาจารย์ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรด้วย คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือว่า หลักสูตรที่ผ่านมานั้นเน้นสอนเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะได้ความคิดมาจากการปฏิวัติเขียว ประการที่ 2 คือหลักสูตรเกษตรยั่งยืนจริง ๆ ไม่มี แต่อยู่สอดแทรกอยู่ในบางวิชาเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ผมสอนปริญญาโทวิชาส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชนบท ผมก็สอดแทรกเกษตรยั่งยืนเข้าไปด้วย อย่างวิชาของอาจารย์พฤษภก็อยู่ในวิชาชีพไว้ ก็มีการสอดแทรกเข้าไปซึ่งก็หมายความว่าหลักสูตรจริง ๆ ไม่มี ประการที่ 3 คือ แนวความคิด ความหมาย คำนิยาม วิธีการของเกษตรยั่งยืนของแต่ละคนยังไม่เหมือนกัน ไม่มีความเป็นเอกภาพ

อ.อานันท์ : ปัญหาส่วนใหญ่ที่เจอก็คือ ระดับผู้บริหาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดระดับผู้บริหาร ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องงบประมาณ ของการผลักดันหลักสูตร ยังไม่เป็นรูปธรรมครับ ค่อนข้างโดดเดี่ยวในการต่อสู้ อันที่ 2 คือ การตัดสินใจสอนระบบเกษตรธรรมชาติเราต้องมีตัวอย่างจริงให้เห็นใช่ไหมครับ เมื่อเราเริ่มสร้างหลักสูตรเราเริ่มได้ในแง่ของทฤษฎี ถ้าพูดถึงในแง่ปฏิบัติเราจะเห็นตัวอย่างจริงมีน้อย

จริง ๆ แล้วเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรธรรมชาติจริง ๆ มันค่อนข้าง อินเทอร์เน็ตกันค่อนข้างมากครับ เพราะว่าเกษตรธรรมชาติคือ คำนิยามที่ออกมาเนี่ย ผมก็ยังไม่เชื่อของใครทั้งนั้นนะครับ ที่เขียนไว้ผมก็ยังไม่รู้สึกชัดเป็นบางอย่างไม่ว่าจะเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ เกษตรยั่งยืน เกษตรพอเพียงก็ตาม เกษตรยั่งยืนอาจเป็นความคิดที่รวมทั้งหมด และในการที่จะร่างหลักสูตร มันทำให้อาจารย์ผู้สอนค่อนข้างอึดอัดในการที่จะสอนให้เห็นจริงตรงนั้น เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดในการที่จะเตรียมหลักสูตรครับ

อ.สมคิด : ลองมาฟังทางโรงเรียนประถมบ้างนะครับ

อ.น้อย : เรื่องของหลักสูตรนะครับ สมัยก่อนการเรียนการสอนจะเรียนกับวัด เรียนการเกษตรกับพ่อแม่ จะเรียนเกษตรแบบสมัยก่อนมากกว่า และครูก็จะเอาเรื่องเกษตรที่พ่อแม่ทำมาสอนในโรงเรียนด้วย แต่พอเปลี่ยนแปลงหลักสูตรบ่อยเข้า การเกษตรก็เปลี่ยนไป ทำให้ครูหันไปสนใจกับเกษตรแผนใหม่แทน แล้วก็เอามา สร้างเป็นหลักสูตร ทำให้หลักสูตรเกษตรปัจจุบันเป็นเกษตรแผนใหม่ แบบใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมี และคู่มือการเรียนการ

สอนก็เป็นการสอนเกษตรแบบแผนใหม่ด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนยังไม่ค่อยมี ปัจจุบันก็พยายามหันให้เด็กเรียนเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง คือสอนให้เด็กทำปุ๋ยหมัก และการใช้สมุนไพรแทน แต่ยังไม่มีการเขียนออกมาเป็นตัวหนังสือ เป็นเพียงกิจกรรมให้เด็กทำเท่านั้น

อ.สมคิด : ลองมาฟังทางโรงเรียนกาวีละบ้างนะครับ

อ.ริจุพร : คงต้องพูดถึงเรื่องงบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นในระดับมัธยม ประถม หรือมหาวิทยาลัย มีงบประมาณเพียงพอที่จะส่งเสริมในด้านการเรียนการสอนเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืนหรือไม่ เช่นจะซื้อปุ๋ยคอก หลาย ๆ คันรด จะซื้อได้แค่ 2 คันรด เนื่องจากไม่มีงบประมาณ ในขณะที่พื้นที่ทางการเกษตรมีค่อนข้างมาก อุปกรณ์การเรียนการสอนก็ไม่ทันสมัย ยังใช้บัวรดน้ำอยู่ ในขณะที่เทคโนโลยีเขาไปถึงไหนแล้ว และเด็กไม่ได้ทุ่มเทกับการเรียนวิชาการเกษตรเพียงอย่างเดียว ถ้ามีระบบน้ำหยด หรือระบบสปริงเกอร์บ้าง เด็กได้ผ่อนแรงบ้าง เพราะหลังจากเรียนวิชาเกษตรแล้ว เด็กต้องไปเรียนในวิชาอื่นต่อไปอีก

อ.สมคิด : อาจารย์วิวัฒน์ว่ายังไงครับ

อ.วิวัฒน์ : ผมว่าเราต้องมาดูว่าคำว่ายั่งยืนหมายความว่ายังไง เราจะย้อนยุคไปสมัยพ่อขุนรามคำแหงหรือเปล่า เราจะใช้เทคโนโลยีแทนการไถได้ไหม เราจะทำแบบพู่โกละหรือเปล่า ที่นี้เกษตรยั่งยืนที่ไทยเราบันทึกขึ้น เราจะเอาแนวไหนเป็นหลัก เราคิดเองแล้วประชาคมโลกยอมรับหรือเปล่า เราว่ายั่งยืน มันยั่งยืนตรงไหน เราต้องให้คำจำกัดความให้ได้ ก่อนที่เราจะมาเขียนหลักสูตร

อ.สมคิด : อาจารย์สรสิข

อ.สรสิข : ผมสอนอยู่ที่วิทยาลัยเกษตรสันป่าตอง ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างประถม มัธยม และมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับเรื่องเกษตรยั่งยืนในแวดวงการศึกษาโดยเฉพาะอาชีวเกษตร ซึ่งจะเกี่ยวกับเกษตรท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ถ้าว่าล้มเหลวไหม ผมว่าค่อนข้างล้มเหลว เหตุผลเพราะเป็นเกษตรที่เน้นการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นพืชผัก พืชไร่ พืชสวน ไม่ผลก็ตาม ที่วิทยาลัย ผมทำเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่ 3 ปี ก็พอเป็นรูปเป็นร่างมาบ้าง แต่อาจารย์ หรือคนงานบอกว่าทำไมไม่ใช้ยาฆ่าแมลง เห็นผลทันตากว่า ไม่ต้องตัดหญ้า ข้าวผลผลิตไม่ดีก็ใช้ปุ๋ยเคมีเข้าไป นี่เป็นความเข้าใจในแวดวงของอาจารย์นะครับ และผู้บริหารก็ให้ความสนใจ และพยายามให้เด็กได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องใหม่ ๆ เช่น GMOs หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้อาจารย์และนักเรียนพอเข้าใจบ้าง แต่ก็เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง ผมว่าค่อนข้างไม่ประสบผลสำเร็จ นี่ระดับวิทยาลัยนะครับยังไม่ประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านอย่างลุงชวยหรือกำนันเลื่อนยังประสบผลสำเร็จมากกว่า และในแง่ของการศึกษาเราไม่มีการสอนเกษตรยั่งยืนทุกระดับ ผมเพิ่งรู้จักคำว่าเกษตรยั่งยืนเมื่อผมเรียนปริญญาโท ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกแทรกเข้าไปในบทเรียน แต่หลักสูตรจริง ๆ ไม่มีเลย ผมว่าเราน่าจะปฏิรูปการศึกษาการเกษตรทั้งหมด และทำทุกระดับ เป็นการสร้างคนที่เข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยั่งยืนออกมาให้เหมือนกัน และแบ่งระดับของเกษตรยั่งยืนออกเป็น 3 ระดับ คือ ลด ละ เลิก

อ.สมคิด : อาจารย์รุ่งเชิญครับ

อ.รุ่ง : ผมเป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ ไม่ได้สัมผัสกับวิชาเกษตร แต่ผมเห็นด้วยกับเกษตรกรที่ทำเกษตรยั่งยืน และอยากให้มันเกิดขึ้น แต่ถ้าพูดกับครูเกษตรมักจะไม่เห็นด้วย และบอกว่าถ้าสอนแบบนี้ เด็กไม่เอา เขาเห็นว่ามันไม่สร้างความร่ำรวยให้กับตนเอง แต่ผมอยากให้มันเกิดขึ้น เพราะจะได้บริโภคของที่มาจากธรรมชาติ ผมว่าถ้าใจคนไม่ยอมรับ มันก็เป็นยากที่จะพัฒนาการเกษตรในปัจจุบันให้เป็นเกษตรยั่งยืน

อ.สมคิด : อาจารย์พลครับ

อ.พล : ผมว่าปัญหาใหญ่คือหลักสูตรการเรียนการสอนยังยึดติดกับตำรามากเกินไป เนื่องจากจะมีหนังสือจากกรมวิชาการมาให้สอน และหลักสูตรแต่ละวิชาก็กล่าวแต่เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่จะพูดว่าจะทำให้ยั่งยืน

อย่างไรไม่มี และไม่ได้นำมาสอดแทรกในบทเรียน และเมื่อเด็กเรียนวิชาเกษตรแล้วไม่ได้กลับไปช่วยพ่อแม่เลย ทำให้ความสัมพันธ์ในหลักสูตร ไม่มี และทำให้เด็กทำการเกษตรไม่เป็น เราเคยจัดทำหลักสูตรการเกษตร ระดับปวช. ขึ้นมา ในระยะแรกมีคนเรียน 30 คน ต่อมา 3 ปี ก็ไม่มีคนเรียนอีกเลย และการเรียนวิชาเกษตร ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และพ่อแม่ไม่สนับสนุนเนื่องจากไม่อยากให้ลูกลำบาก และมองว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ลำบาก ดังนั้นการเรียนวิชาเกษตรจึงเป็นเพียงการเรียนเพื่อท่องจำ และนำไปสอบเท่านั้น ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ โรงเรียนมัธยมนั้นบูรณาการไม่ได้เพราะ อาจารย์ที่สอนแต่ละวิชาไม่ยอมร่วมมือกัน เนื่องจากเห็นว่าวิชาของตนเองสำคัญที่สุด คิดแต่ละเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น

อ.สมคิด : อาจารย์ณรงค์ครับ

อ.ณรงค์ : สำหรับผมคือ ที่โรงเรียนและชุมชนได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีของสวนส้ม แต่ไม่มีใครตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีที่ได้รับ และที่โรงเรียนก็ไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับการลด ละ การใช้สารเคมี ทำให้เด็กไม่สามารถไปบอกพ่อแม่ของตนได้

อ.อานัฐ : ผมขอแนะนำว่าที่ผมใช้สอนเด็กก็คือ ให้เด็กได้ทดลองตรวจหาสารเคมีที่มีอยู่ในพืชผัก คือใช้เครื่องมือ จีที คิตส์ ซึ่งทำให้เด็กสามารถรู้วิธีการตรวจและทราบว่าผักที่ตนเองทานอยู่มีสารพิษตกค้างมากน้อยเพียงใด และเด็กจะตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีมากขึ้น

อ.สมคิด : ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจุดร่วมของการศึกษาทางเกษตรก็คือ ไม่มีหลักสูตรในทุกระดับ และสถานของเรื่องเกษตรยังขึ้นก็เป็นเพียงแนวคิดของคนกลุ่มเล็ก ๆ แต่เรื่องเกษตรยังขึ้นจะมีสอดแทรกอยู่ในบทเรียนบ้าง และคนที่สนใจทำเรื่องเกษตรยังขึ้นมีเพียงกลุ่มน้อย

คุณอุบล : ผมว่าเนื้อหาของวิชาเกษตรไม่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จริงของชุมชน และ โยงไปถึงทักษะของครูในการที่จะเข้าไปเชื่อมโยงกับชุมชนมีน้อย

อ.อานัฐ : และอีกอย่างคือ องค์ความรู้เรื่องเกษตรยังขึ้นไม่ถูกรวบรวมออกมาเป็นเอกสารเพื่อจะเป็นสิ่งที่จะมารองรับ เมื่อเวลาเราพูดออกไปโดยไม่มีเอกสาร นักวิชาการไม่ยอมรับ เพราะนักวิชาการถูกสอนในรูปของการเป็นเหตุเป็นผล และทุกคนจะจบออกมาจากมหาวิทยาลัยที่เรียนเกษตรจะถูกสอนเกี่ยวกับระบบเกษตรแผนใหม่ทั้งหมด และมันค่อนข้างยากที่จะให้ทุกคนหันกลับมาทำเกษตรยังขึ้นกันหมด เพราะองค์ความรู้ไม่พอ

อ.สมคิด : ผมขอสรุปเลยนะครับว่า ภายได้การศึกษาที่สอนแต่เกษตรแผนใหม่มาเต็ม ๆ และหลักสูตรเกษตรยังขึ้นก็ยังไม่ มี ทำให้คนมีความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรยังขึ้นน้อย และผู้บริหารก็ยังไม่เข้าใจ ตัวอาจารย์ก็เป็นปัญหาคือยังแยกส่วนกันอยู่.....

กลุ่มเกษตรกรที่ยังยึดกับการศึกษา และชีวิตทางเลือก

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่ / ที่ทำงาน	เบอร์โทรศัพท์	E-mail address
1	ศศ.ดร. อาณัฐ ดันโซ	ภาควิชาดินและปุ๋ย คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	053 - 498164	Arnat009@yahoo.com
2	รศ.ดร. ไพบุลย์ สุทธสุภา	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 944018	Suthasupa22@hotmail.com
3	อาจารย์รุ่ง พันธุ์ศรีวงศ์	โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 887091	-
4	อาจารย์รุจิพร บุญมี	โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	01 – 4814502	-
5	อาจารย์วิพร อัมโรจน์	โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	-	-
6	อาจารย์ไพบุลย์ มณีวรรณ	โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	-	-
7	อาจารย์พล พิชัย	โรงเรียนสันทรายวิทยาคม อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	-	phomth@yahoo.com
8	อาจารย์สรสิข ชำนาญแทน	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสันป่าตอง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่	053 – 311392	-
9	คุณสุวิทย์ พรหมมา	โรงเรียนวัดจอมทอง อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่		
10	คุณวิวัฒน์ อามากิจ	โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 397543	
11	อาจารย์สมบัติ แก้วทิพย์	สกว.ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่	053 – 944648	SK@thai2K.com
12	อาจารย์อำพรณ	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	053 – 243048	Ampa-b@yahoo.com
13	คุณเดชา ศิริภัทร	มูลนิธิข้าวขวัญ จ.สุพรรณบุรี	01 – 8838113	daycha@loxinfo.co.th

กลุ่มการเชื่อมโยงผู้ผลิต – ผู้บริโภค / ตลาดทางเลือก การพัฒนาธุรกิจชุมชน และการดำเนินงานเชิงพาณิชย์ของเกษตรกรยั่งยืน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่ / ที่ทำงาน	เบอร์โทรศัพท์	E-mail address
1	ผศ.ดร.ภพรัตน์ มณีเลิศ	ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	053 – 945471	
2	อาจารย์สุรเดช กิจเครือ	หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8 อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 219267	
3	คุณพนมพร พุทธิมา	ศูนย์สืบค้นเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอ้อมบุญ ต.ช้างม้อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 232020	
4	คุณสุพรรณ กำเพ็ญ	11 / 2 หมู่ 5 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่		
5	คุณชนศ แก้วเสมอตา	111 / 2 หมู่ 5 ต.คอนแก้ว อ.แมริบ จ.เชียงใหม่		
6	คุณเนตรดาว แพทย์กุล	26/1 หมู่ 4 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 273135	Natedao-phatkul@hotmail.com
7	คุณชมชวน บุญระหงษ์	โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต – ผู้บริโภค ต.ช้างม้อย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	01 – 9512825	
8	คุณรัตนา เจริญชัย	สกว.ภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 892662	
9	คุณดาวพงษ์ ยอดเมือง	157 หมู่ 4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่		
10	คุณพรหมดีพงษ์ พลเยี่ยม	0214 อาคารเฟดต 4 หมู่บ้าน 700 ปี อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 210260	Cm5@mochit.moc
11	คุณกรองแก้ว อินสวรรค์	77 หมู่ 2 ต.สันป่ายาง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	053 – 374427	

กลุ่มสถาบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่ / ที่ทำงาน	เบอร์โทรศัพท์	E-mail address
1	คุณพนมกร นามจันทร์	57 หมู่ 8 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่		
2	คุณถนอมศักดิ์ เดอเฮ	158 หมู่บ้านอินบุญ ต.ช้างมัว อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 - 872731	
3	คุณพัฒน อภัยบุต	16 / 1 ต.แม่ทา กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่		
4	คุณสมศักดิ์ ดุ้มอินบุต	225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	053 - 380566 - 7	
5	คุณนิคม ไชยวรรณ	225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	053 - 380566 - 7	
7	คุณธนิชา สนะสาร	225/112 หมู่บ้านสินธนา ต.สันพระเนตร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	053 - 380566 - 7	
8	อนัน แยมสมัย	มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ อ.แม่วัง จ.เชียงใหม่	053 - 297015	
9	คุณศิริวรรณ จันทร์ผง	304 หมู่ 3 ต.เชิงคอก อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	053 - 865535	
10	คุณสนธยา จองแสง	239 / 24 หมู่บ้านไผ่ล้อม ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 - 221357	
11	คุณอุบล อยู่หัว	59 หมู่ 2 ต.ศรีสุข อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม	043 - 762048	

กลุ่มเกษตรกรรมที่สูง

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่ / ที่ทำงาน	เบอร์โทรศัพท์	E-mail address
1	คุณวีโรจน์ คุลยโสภณ	เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรมภาคเหนือ	053 – 810874	
2	คุณณรงค์ อภัยใจ	โรงเรียนบ้านหนองขี้นกยาง อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่	053 – 881526	
3	คุณจุฑามาศ ใจคำ	โครงการพัฒนาเกษตรช่วยผู้ผลิต-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 872270	
4	คุณชินดี คุรุเคลร์	โครงการพัฒนาเกษตรช่วยผู้ผลิต-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 872270	
5	คุณฐานิศร์ วงษ์ประเสริฐ	ภาควิชาสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 217819, 224813	
6	คุณบุศรา สิมันรัมย์กุล	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	053 – 221275	
7	คุณอัญญารัตน์ สุขสุวรรณ	โครงการพัฒนาเกษตรช่วยผู้ผลิต-ผู้บริโภค อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 872270	
8	คุณชนันต์ มณีนิยม	โครงการพัฒนามาตรฐานภาคเหนือโดยองค์กรชุมชน 77/2 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053 – 810623 – 4	
9	คุณสุนทร ชูอุ	อำเภอสะเมิง จ.เชียงใหม่		

กลุ่มการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่ทำงาน	เบอร์โทรศัพท์	E-mail
1	คุณณัฐวิภา ภาวะวรธรรม	สำนักงานวิสาหกิจพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1 226 หมู่ 3 ต.แม่เหิระ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-262822-5	Oard 1 @ chmailoxinfo
2	คุณพิพัฒน์ ขุฑฒิกกร	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ 65 หมู่ 1 ถนนสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-277500	
3	คุณบุญชู เหลืองอ่อน		053-210019-20	
4	คุณสรสรสิริ ค้างคิ	กป.อพช.เหนือ 77/1 หมู่ 5 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-810623-4	
5	คุณดำรงศักดิ์ ปิ่นทะนา	ต.ป.น. 229 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	01-2872754	
6	นายทองมา มานะกุล	สวท. 1 อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-261823-5	Oard 1 @ chmailoxinfo
7	นายประคอง รักยวงค์	สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	053-221217	
8	พท. อนุรักษ์ สุนทรสุข	นพค.32 สนก 3 นทพ. 300 หมู่ 1 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	053-455244	
9	พท. วีระ คำบุด	นพค.32 สนก 3 นทพ. 300 หมู่ 1 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	053-455244	
10	คุณคร่ำศรี ปรีน	แมคเคน ต.ป.น. 53 เชียงใหม่ 50000	053-817170-1	
11	นายบุญส่ง ธารสีทอง	แมคเคน ต.ป.น. 53 เชียงใหม่ 50000	053-817170-1	
12	คุณทองกุล นามแปรม	แมคเคน ต.ป.น. 53 เชียงใหม่ 50000	053-817170-1	
13	นายสมบัติ เกลิมเถื่อนทอง	แมคเคน ต.ป.น. 53 เชียงใหม่ 50000	053-817170-1	
14	นายสุวรรณ	สวท 1	053-261823-5	
15	นายวิจิต ถิ่นวัฒนากุล	โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก 310 แม่คำสายใน ต.แม่คำ อ.เมือง จ.พะเยา	053- 412462	
16	นายชิต สุขสม	โครงการพัฒนาเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภคเกษตรกรรมยั่งยืน	053-872270	
17	นางสุภา ไยเมือง	910 ซอย 7 ถนนถ้ำก้น 31 อ.เมือง จ.นนทบุรี	02 - 9527871	